

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK

100160 8816

IN

Allmänna Sektionen

Polygr.
Sv.

*Polygr.
Sv.*

HENRY PARLAND

ÅTERSKEN

SÖDERSTRÖM & C:o FÖRLAGSAKTIEBOLAG
HELSINGFORS

33
1156

Å T E R S K E N

HENRY PARLAND

Å T E R S K E N

HELSINGFORS

SÖDERSTRÖM & C:O FÖRLAGSAKTIEBOLAG

TAMMERFORS HANDELSTRYCKERI
TAMMERFORS 1932

Henry Parlands produktion är ett uttryck för en brytningstid i vår litteratur, en tid som ännu icke fått sin avslutning men dock redan upplevt sin radikalaste period. Med sitt fördomsfria temperament upplevde Parland denna period vaket och intensivt. Den tillsats av ironi och skepsis som var typisk för honom tillät honom att löpa linan ut utan att förlora sinnet för sakernas verkliga proportioner och den överblick av sammanhangen, som kräves för att göra överdrifterna förlåtliga och — tillåtliga.

Henry Parlands diktning sammanhänger så intimt med den livssituation, i vilken han råkade och som han själv fattade med klar objektivitet, att det är på sin plats att här ge bakgrunden för den.

Utan att behöva romantisera det i viss mån säregna i betingelserna för Parlands utveckling kan man våga påståendet att en känsla av rotlöshet i den finlandssvenska miljön måtte ha bidragit till att ge denna utveckling dess speciella inriktning. Utgången ur ett hem som kulturellt var fäst i rysk-tysk miljö och med tyska som hemspråk, måste han, ehuru helt naturaliserad i Finland, dock ha känt ett visst avstånd råda mellan sig och förhållandena här.

Hans kunskaper i svensk litteratur voro knappt mycket större än skolkursen och hans litterära intressen förde honom främst till studiet av den ryska litteraturen som han läste på originalspråket. Då han rycktes med av entusiasmen för de modernistiska idéer och synpunkter som framfördes i hans krets, kunde han ofta hänvisa till idériktningar och tankar inom den ryska litteraturen som hade beröringspunkter med vår modernism. Han beundrade Jessenin som poet, Majakovski åter kom delvis att stå för det mer teoretiska i hans inställning. Artikelnen »Sakernas uppror» i Quosegos första nummer bygger i stor utsträckning på Majakovski. Men varken i teorin eller sin dikt stannade han vid Majakovskis något stela attityd, hans intellektuella rörlighet och impulsiva kontakt med livet omkring honom fordrade en intimare och mera böjlig stil.

Knappt bliven student finner han sig med ungdomligt självsvaldig ironi i situationen:

Alltid tala emot
 aldrig ge någon rätt
 ej ens sig själv
 — voilà!

Absolut pank
 förkunna Einstein,
 skramla med bojor:
 det klingar guld!
 — voilà!

Rymma från himlen
 bliva utkörd ur helvetet

sen bosätta sig på Grankulla
— voilà!

Med vilket gott humör tolkar inte den sista versen med en ironiskt vidsynt gest all ungdomlig idealitets sammanstötning med verkligheten, en gest som på samma gång som den är ett uttryck för skaldens livsbejakande aktivitet i motsats till döda och förlegade ideal, tolkar den känsla av tillfälligheters spel som fört honom till den miljö där han hamnat. Det är modern ungdoms franka svar på Obstfelders dröjande: Jeg er vist kommet paa en feil klode!

Henry Parlands första studentår förflöt under ett aspekt som kan karaktäriseras som dagdriveri. Han lät inskriva sig som jurisstuderande och med sin lätthet för studier skötte han dem under en tid med en viss framgång utan att spilla mycken möda eller intresse på dem. Hans begåvning var av det slag som tyckes ha möjligheter åt många håll, men just därför icke kan koncentrera sig emedan den då vore tvungen att inskränka sig och förkväva grundläggande anlag. Hans litterära intressen voro alltför omedelbara och samhöriga med hans intresse för livet omkring honom för att trivas under ett mer planmässigt bedrivet studiums hägn. Parland exemplifierar svårigheten för begåvad ungdom att med den snabbhet förhållandena kräva, finna en bestämd och utstakad riktlinje för sitt liv. Denna svårighet ligger till grund för mycket av hans opposition, hans ironi, hans »negativism». Den ger spänst och innehåll åt hans diktning. Det är just denna svårighet som utgör bakgrunden i hans diktning

och ger den betydelse som uttryck för något varje ungdom med behov som icke låta sig inrymmas i fack eller fakulteter erfarit. Hos oss i Finland är svårigheten att slå sig fram för ungdom med en begåvning liknande Parlands särskilt stor, emedan förhållandena hos oss äro så små att det blott är de på förhand utstakade vägarna som leda till ett mål.

Det Parlandska dagdriveriet, dels nödtvunget framkallat av omständigheterna, dels verkligt motsvarande hans behov av att leva och gå upp i nuet för att få utlopp för anlag och drifter, var mindre idylliskt och välombonat än det som odlades på vår dagdrivarlitteraturs tid. Ehuru man kanhända är alltför benägen att se en gången epok i ett idylliskt skimmer, kan man dock med begagnande av en paradoxal Parlandsk vändning säga att skillnaden mellan dagdriveriets tid och Parlands knappt är större än mellan nittonhundratalets första tonår och slutet av tjugutalet. Medan våra dagdrivare idkade sitt dagdriveri med en viss känsla av hemvan trygghet i miljön, med en viss air av intellektualistisk stoicism inför landets politiska och nationella förhållanden saknade Parland all annan kontakt med våra förhållanden än den rent litterära. Som naturligt är i betraktande av både hans ungdom och hans härkomst, kom han snarare att leva i anslutning till tidens idéer. Det är möjligt att det just var avsaknaden av naturliga känslor för miljön som kom honom, kanske omedvetet, att dess mer rastlöst och intensivt söka kontakt med tiden, söka ett hem i den. Men känslan av samhörighet med »tiden» kan sällan tjäna som ersättning för känslan av samhörighet med

ett land. Parlands anslutning till »tiden» förlorade aldrig sin ironiska undermening, en undermening som han kunde formulera med både satir och självironi, men som icke endast var en intellektuell lek utan i många avseenden berodde på en verklig känsla av rotlöshet, icke bara i landet utan även i en tid som har så många ansikten, att den icke helt kan omfattas av någon utan att ge upphov till en känsla av förljugenhet.

Om också Parland saknande stöd i vår traditionella miljö alltför oförbehållsamt lät sig engageras av tids-symptomen, även sådana som han icke kunde undgå att genomskåda som tillfälliga och ytliga, räddades han dock från t. ex. Tulenkantajats ända till banalitet drivna dyrkan av storstadscivilisationen av sitt även i förlöpningsarna kritiska intellekt. Det var en uppriktig anpassning Parland sökte och denna föreföll honom alltför ofta saknas i kulturfraseologin. För Parland innebar »idealrealisationen» en nödvändig inställning, en realitet som måste erkännas för att den omedelbart accepterande livskänslan skall kunna taga ut sin rätt:

Ideal-realisationen

— ni säger, den har redan börjat

men jag säger:

vi måste ytterligare sänka prisen.

I diktsamlingen med samma namn förkunnar han idealrealisationen aggresivt, som en stridssignal, senare defensivt, med nästan tragisk tillspetsning, som något vilket format hans personliga öde:

Jag menar
 det är ju ändå
 detsamma.
 Jag har ändå inte råd
 att leva
 det må vara hur billigt som helst.

Det bör påpekas för dem som ondgjordes över vanvördnaden i hans sätt att handskas med »idealen», hur helt han själv tog konsekvenserna därav. Detta ger hans diktning ett tillskott av allvar, ett allvar som annars måhända kunnat förbli undanskymt tack vare hans lätt ironiska formtalang. Det som ännu i debut-samlingen blott var en ton av frispråkig, ibland litet kokett nonchalans, blev i hans sista dikter till verkligt upplevd realitet, vilket ger hans intellektuella frispråkighet en prägel av mod och omutlighet. Den ironiska impertinens som oefterhärmlig och förargelseväckande talar ur sista dikten i »Idealrealisation»:

Gula kväkande grodor
 ur var mänskas mun
 oförhappandes:
 Man kan inte
 man bör inte
 man får inte
 (t. ex. skriva som just nu).

Kan — kvaek
 bör — kvaek
 får — kvaek
 kvaek!

har gett rum för en ton som fullständigt saknar aggressivitet, som är djupare och mer känd i sitt inåtvända konstaterande:

Det var en tid
 då jag vågade säga
 jag
 kan inte
 jag
 vill inte
 (det var väl därför
 att jag ännu inte visste
 att det verkligen
 är så).

Dessa två dikter inrymma om man betänker den korta tiden emellan dem en märklig utveckling. De sakna vardera all ungdomlig sentimentalitet, något som Parland märkvärdigt tidigt var fri ifrån men som dock naturligtvis gör sig påmint i en del tidiga alster. Mera än av ungdomlig sentimentalitet kan man hos Parland spåra en lust att ställa allt på huvudet som kan ta sig ungdomligt arroganta uttryck och därför kan chockera, men icke dess mindre innehåller en hel del icke ytligt. Den konsekvens med vilken Parland städse fasthöll vid sin ironiska »negativism», också i förhållanden under vilka andra försiktigare naturer tvungits att uppgiva den, är redan den ett belägg för att posen dolde natur.

Att denna »negativism» icke var ägnad att väl balansera Parlands impulsiva temperament utan snart

kom honom att känna sig obarmhärtigt lössliten, på drift, tolka dikterna och romanen med osedvanlig öppen hjärtighet. Den negativitet som blev summan både av Parlands ironiska inställning till »idealen» i debutdiktsamlingen och av de mer personliga känsloupplevelserna i romanen göra dock, tack vare Parlands formtalang och ovanliga intellektuella redighet, icke ett obalanserat intryck. Ironin och de små medel han begagnar sig av dämpa tonen så att intrycket blir det av personligt behärskad erfarenhet. Till någon annan »positiv» upplevelse nådde han aldrig än den tillfredsställelse ett medhunnit bokslut i varje fall skänker. Hans sista dikter ge oss rätt att konstatera både allvaret bakom talangens lätthet och begåvnings utvecklingsmöjligheter.

Den mogna intellektualitet som främst får sitt uttryck i Parlands roman och artiklarna om film och litteratur röjer en viss brådmogen kluvenhet i själslivet. Han nådde den tack vare eller på bekostnad av en viss slapphet i affektlivet. Hans känsloliv var splittrat och han tvekade inte att avslöja sina känslors ofta alltför tillfälliga natur.

Romanen som han aldrig hann genomarbета, måste trots sina ojämnheter kallas märklig. Den minutiösa psykologin imponerar, icke blott genom sin ärlighet utan framför allt genom sitt skarpsinne och sin klokhet. Det är inga romantiska blådunster Parland slår oss i ögonen, hans intellekt håller måttet och skenar aldrig i väg då det gäller att precisera den egna känslö världens kvaliteter. Parlands analytiska intellekt påminner om Prousts och det är betecknande för hans

nonchalanta ärlighet att han själv i slutet av romanen hänvisar till denne, till och med förnekande sin självständighet gentemot läraren, ehuru den är alldeles uppenbar. Det är främst den fullkomliga fördomsfrihet med vilken han examinerar sina egna känslor som i sin amoralitet påminner om Proust. Men hos Parland kan man ännu skönja att objektiviteten kostat honom en viss självövertvinnelse. Det framgår bland annat av den på en gång litet barnsligt ömma och raljanta tonen i början av romanen, som inte är helt lyckligt genomförd — den verkar tvehågsen och alltför naiv, ehuru den icke saknar en träffande karaktäristik. Men denna valhänthet ger snart rum för ett fastare grepp, som med andra avdelningens verkningsfulla rekapitulation röjer en fullkomlig behärskning. Romanen slutar på ett sätt som gör ett nästan brutalt intryck och verkar dess mer effektivt som psykologin först under berättelsens lopp antar denna gir, så att läsaren alldeles parallellt med författaren kommer att tillägna sig hans ohöljda betraktelsesätt.

Trots att svenskan icke var Henry Parlands hemspråk, nådde han i sin språkbehandling en fullt utbildad personlig stil. I romanen är hans språk ställvis tungt, men alltid sakligt och enkelt. Man märker med beundran den ihärdighet med vilken han ända till slutet fasthåller sitt intellektuella grepp på ämnet. Det är tydligt att romanen kommit till i ett behov av att göra reda för sig, att dess intellektualitet tjänat ändamålet att frigöra författaren från en upplevelse.

Parlands sista dikter röja samma sakliga tonfall

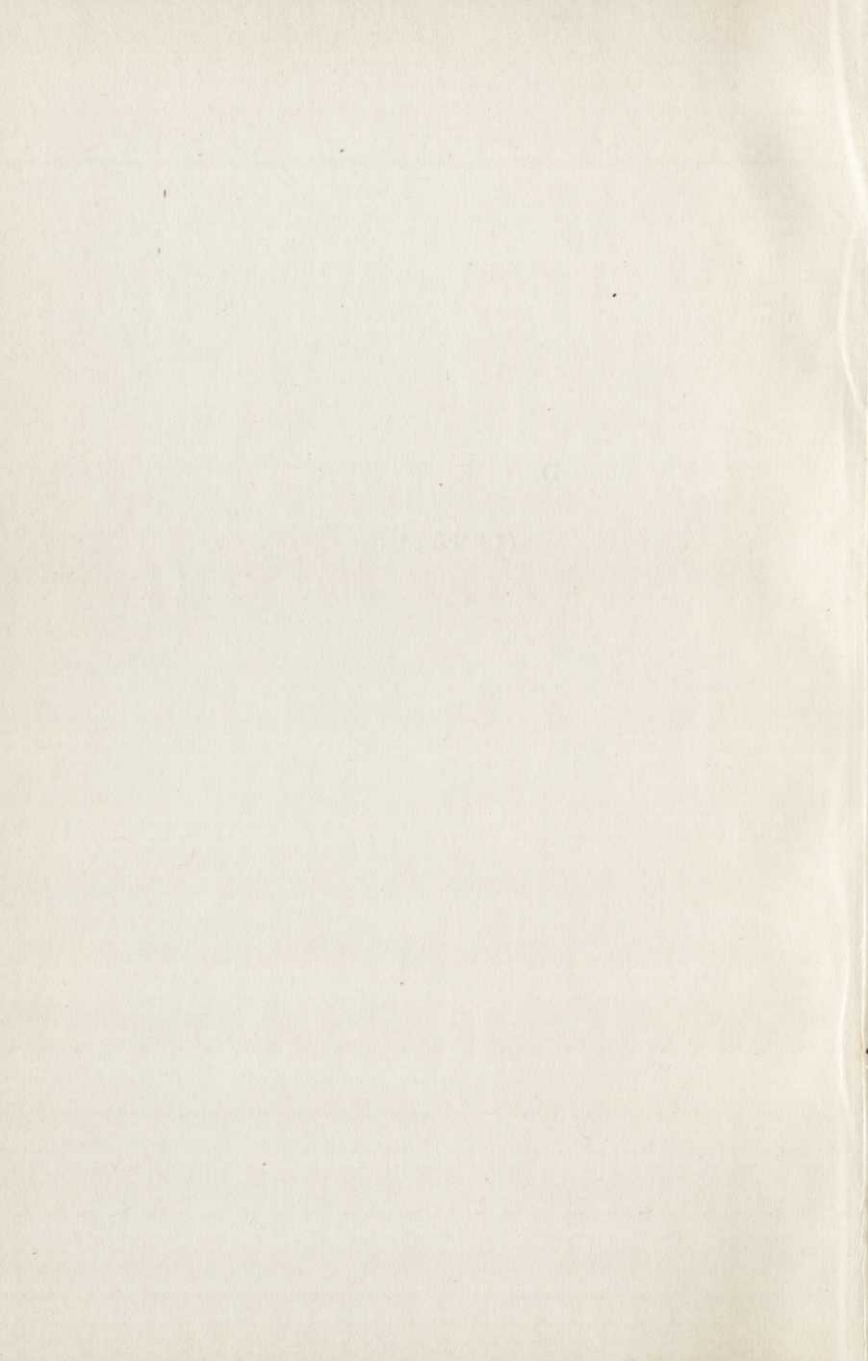
men de äro mera dämpade och äga i all sin frasfrihet ett tillskott av värme och lyrisk känslighet. De uttrycka ett vemod som är omedelbart vinnande och gör verkan mot bakgrunden av romanens kyliga behärskning. De vittna om att Parland under det sista årets avskildhet i Kaunas vunnit i inre samling och karaktärsstyrka.

Rabbe Enckell.

Henry Parland föddes den 29 juli 1908 i Viborg. Hans föräldrar äro ingenjören Oswald Parland och dennes hustru, född Sesemann. Sina första levnadsår tillbringade han i Kiew och S:t Petersburg. Åren 1912—1920 bodde familjen i Viborg, därefter i Grankulla. År 1927 blev Parland student från Grankulla samskola och skrev in sig i juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet. På våren 1929 reste han till Kovno, där han ägde en anförvant. Här, likasom i hemlandet, trädde han i beröring med litterära kretsar. Han författade uppsatser i tidningarna, av vilka ett urval återges i denna bok. Även i den litauiska pressen medarbetade Parland; han skrev sina bidrag till denna på tyska, hans hemspråk. Romanen »Sönder», som han hade för avsikt att omarbета, tillkom under vintern 1929—1930. I Kovno innehade Parland anställning vid svenska konsulatet. En häftig scharlakansfeber lyktade den 10 november 1930 hans liv. Han är begravd i Kovno.

D I K T E R

(1926—29)

*Hand i hand
kommo emot mig
Sorgen och Lyckan,
de ville dansa
en gammal och vansinnig dans.*

*Varför dansa?
frågade jag Sorgen
— det vore annars
för tungt att gråta.*

*Varför dansa?
frågade jag Lyckan
— det vore annars
för tungt att glädjas.*

*Först dansade jag med Sorgen
och sedan med Lyckan.
Så dansade vi alla tre
en gammal och vansinnig dans
till en gul blommas
gälla skratt.*

I.

Stormen river
i raglande trädkronor
att de böja knä.
Vad är brutalare än våren?
Viljelöst och ursinnigt
piskar sälgen
den blåa vårluften
som sjungande darrar
lik spända solstrålar — — —

II.

Ett gullryggat odjur
sträcker sig ur bottendyn,
blinda ögon av kattguld
mot månen
och glittret på vattnet
ringlande någonstans
mot ljuset.

III.

Hela natten visslade månen
långa rökskuggor genom mörkret
utan början och utan slut.

Ständigt samma tysta vissling
lik ett sakta tummande
vid himlens glaskupa
eller en människa
som äntligen funnit
vad hon sökt.

Hela natten visslade månen
blåa rökskuggor genom mörkret
tills de dogo i morgongnisslet.

IV.

Rök som i trasiga klungor
stiger mot himlen — —
Ljus gnisslar förbi och stannar —
människor vältra ut på perrongen
och ila bort,
som gråa råttor.
— Så är det tyst
endast loket stönar
hest.

V.

Förbi glida skuggor
darrande sòm om de levde
men ändå döda.
Som stela dockor
med tomma ögon
sitta vi och stirra,
förråda ej
att det är vi
som leva.

VI.

Jag stiger opp
med solen
och badar i dess röda ljus.

Renad
går jag sedan
att väcka
den efter nattens mara
tungt sovande världen.

VII.

Ett leende
kom in genom dörren
—7—8 min. för sent.

Blått.
Gult.
En smula rimfrost
kring orden.

VIII.

Någonting var
kanske det är sentimentalt att säga så
men jag kan icke rå för det.

Någonting var
någonting blågulrutigt
som en gammal flickklänning.

IX.

I natt
skall jag åter
drömma om dig,
höra från dina läppar
ord
som de aldrig uttalat
och aldrig skola uttala:
att
du älskar mig.

X.

Ibland
flyr jag för mig själv
ut i natten,
men ryggar förfärad tillbaka
ty därute
råder samma mörker
som i min själ.

XI.

Väntar du på ljus?
 säg!
 Ljuset är blott för de levande
 ej för oss.

Varför darrar din hand?
 säg!
 Tror du
 dina synder
 äro större än denna natt?

— — — — —

XII.

Döda
 äro ju borta
 inte sant?

Eller äro de bara
 likgiltiga
 för oss,
 vi likgiltiga
 för dem?

Ändå
 ser jag ibland
 deras händer famla
 bortom himlens taggtrådsstängsel.

XIII.

I går
då jag gick hem
längs en nattmörk väg,
lyste från himlen
ord
som jag bränt för länge sedan.

— — — — —
Skall jag nu bränna även himlen?

I.

Alltid tala emot
aldrig ge någon rätt
ej ens sig själv
— voilà!

Absolut pank
förkunna Einstein,
skramla med bojor:
det klingar guld!
— voilà!

Rymma från himlen
bliva utkörd ur helvetet
sen bosätta sig i Grankulla
— voilà!

II.

Det är alltid kvinnor
unga
eller gamla.
De gamla kvinnorna
äro ofta mödrar
eller säger de så
de unga säger aldrig så
eller äro de mödrar.

III.

Att
kärleken
otillfredsställd nyfikenhet.
Men moderskärleken?
också nyfikenhet, tyvärr
mindre ytlig.

IV.

Jag är van att äta.
Häremot kanske
någon invänder att alla människor.
Men är detta en invändning?

V.

Det är just det
 vi behöver någonting
 en klädning
 en rock
 en pullover,
 för att skyla våra smutsiga underkläder
 de må heta
 principer, önskningsar, kärlek.

VI.

Jazzens diktatur — ny form av katolicism.
 Jag har sett ettusen byxveck flaxa av taktkänsla.

VII.

Varför
 fråga efter förnuft?
 Förnuftet möglar
 redan länge
 i formeln:
 $a \perp b = 0$
 (har förresten
 bevisats vara orätt
 av både Pytagoras och Pettersson)
 — Metmaskens bleka ringar,
 tegelstenars spruckna sång,
 Mona Lisas händer,
 Lindbergs fläskskivor;
 allt, allt

en del av Intet
lika vackert,
lika fult.

Och därför
tala icke om fotfäste
fotfäste
är en klumpig ursäkt
för den, som halkar.
Häda icke!
»modern skald»
(Min Gud, när har en modern skald
varit på modet?)
Om jag är jag?
Om jag är du?
Om jag är någon annan?
det vet jag icke
jag vet blott
att också jag
verificerar
a \pm b = 0

VIII.

Byrackors evangelium:
att skälla, få stryk, gnälla
liknar vårt;
skillnaden
är knappt större
än på hund och människa.

IX.

Drömde:

en karl slog ihjäl

en annan.

Jag ville springa undan

för att inte behöva ta fast mördaren,

och han sprang fatt mig.

X.

Lustigt:

Först ringde hon till honom

(alla dagar).

Så ringde han till henne

(alla dagar).

Och till slut

ringde telefonen

av sig själv.

I.

Med famlande gester
söka famna det förlorade
med dunkla ord
söka bottna i meningslösheten
i solsken söka
efter solen.

II.

Inte vet jag
vem som sparkade sönder molnen
men solen lyser nu.
Inte vet jag
vem som vräkt omkull
alla skuggor
men de ligga stilla på marken.
Inte vet jag
vem som kastade bomben
men den har träffat.

III.

Varför gav du mig ditt porträtt
 när jag sade
 att du inte mera
 älskar mig
 — det flyter allt mera sönder
 tills blott
 några råa streck återstå.

(För all del
 det är
 dina råa streck jag älskade
 men du kunde dölja dem
 att jag sökte dem,
 fann
 och laddes lycklig.)

IV.

Efter ett ljussken
 rusa
 mörkret och jag
 120 km/tim.

Trädkonturer
 störta över oss
 telefonstolpar
 har bråttom
 i vita strimmor
 småler vägen.

V.

Nu
vill
jag:

klistra nya solar månar stjärnor
på himlens dammiga glaskupa
smeta ny grönska över ängarna
måla nya skuggor på sluttningen.
Som floder
skall mina färger
rinna över jorden
och färga oceanerna.

VI.

Mina händer grepo uppåt,
drogo ned några sprattlande stjärnor
kramade jorden
att alla blomkalkar svettades blod
fann en kvinnobarm i mörkret
och fick stora brännblåsor.

VII.

Med ens
obekant varför
blev det slut.
Vägarna
lade sig raklånga på marken
bergen
lutade sig tillbaka som efter en god middag.
Havet
svalde ned alla vågor.
Stjärnorna
glömde bort att ge SOS-signaler.

VIII.

Livet är som en tång:
klämmer det för starkt
kvida vi av smärta,
men lossnar dess grepp
störta vi
ned i en blå tomhet.

IX.

Jag vet ej
vad som varit
sen jag såg dig sist
— kanske jag vandrat
öde vägar
kanske jag suttit
och drömt om dig
kanske
— — jag just kommit
från dig.

X.

Jag tyckte en gång synd
om en karl:
Han såg skral ut
och hade dåliga affärer.
Tills vi en dag
bredvid varandra
framför samma spegel.

XI.

Det finns någonting
 som alltid
 dyker upp
 försvinner dyker upp
 som en plankbit bland vågor
 man glömmer
 — men den gör sig påmint.

XII.

Naturligtvis är det så
 men
 det kan också vara på annat sätt.
 Naturligtvis
 dödade jag
 — självförsvar?
 mod?
 jag vet inte.
 Naturligtvis
 var det orätt
 (rätt — orätt?)
 jag vet inte
 men
 jag älskar också livet.

XIII.

Jag satt häromkvällen
med en karl
som drack whisky
och hade illusioner
om en kvinna.
Vi smulade sönder dem och skrattade
som barn
vilka krossa sin käraste leksak.
Sedan
gick vi länge utmed gatorna
och frös.

XIV.

Du
en gul blomma
följd av färglösa dagar.
Du
en hållpunkt
för ingens händer.
Du.

XV.

Ibland går en sol upp
det mörknar för ögonen
och man tänker: natt
— natten bländar!

D I K T E R

(Kovno 1929—30)

*Ljuset har blivit allt tunnare
och är snart
bara ett återsken
fladdrande
som en riven drömslöja
över jordens utvakade ansikte.*

I.

Jag har kommit in
i en lång höstdag
och blåsten driver lövprassel
genom den.
Här och där
brister några magra grässtrån:
vi vill inte
vill inte
dö.
Och himlen
stapplar trött
mellan trädkronorna.

II.

Regnet blir aldrig trött
att med reumatiska fingerknogar
trumma på fönsterrutan:
släpp in!
Sticka hål
på vattenpölarnas skelande ögon:
släpp in!

III.

Jag har återigen
förkylt mig
och sitter hemma
nysande poesi
utöver skrivbordet.
Baciller och diktmikrober
svärma kring i rummet;
jag kan inte riktigt säga
vad som är
det ena
och vad som är det andra.

IV.

Vad jag beundrar folk
som endast stampar med fötterna
när de
hör »Sonny boy».

Mig säger varje schlager så oändligt
mycket mera,
den berättar mig
alla rynkor i min tids ansikte
och alla skönhetsmedel
som skall råda bot på dem.
Bland dem minns jag ett
en grimas
som skall vara ett
leende.

V.

Utanför den okände soldatens
grav i Kovno,
inkilad mellan judar tyskar littauer
åter judar
genombävas jag av patriotism
när elektriciteten flammar opp
i gravkorset
och alla judar blotta sina huvud
för nationalhymnen.

VI.

Några högljudda svängda linjer
äro din hemlighet:
benan
ögonbrynen
läpparna.
Ganska självsäkra
mycket vänliga
t. o. m.
när de försöker bli arga.

VII.

Ditt småleende är utan urskiljning
 ty så har man lärt dig
 för att du inte skulle kunna gråta.
 Kanske gråter du ändå,
 ibland
 när det är mörkt
 och du är ensam.
 Men det märker ingen.

VIII.

Du
 började tala
 om »sedan»,
 när jag endast tänkte
 »nu».
 Vi såg båda
 nästan beundrande på varandra.
 Jag
 emedan du överhuvudtaget
 vågade tala om »sedan»
 och du
 emedan jag kunde
 endast »nu».

IX.

Efter några dagar
reser du
och andra kommer att se
din skrattande kropp.
Det är så löjligt att tänka
sig just detta:
andra kommer att se
din skrattande kropp.

X.

Som ett par
vita kvinnoarmar
har hösten
gripit tag i min själ
och river den långsamt
löst
ifrån dess fäste.
Det värkte
men bara
en helt kort stund
sedan var allt som förut
kanske litet lättare.

XI.

Vid mina fingrar
klänger ännu en aning parfym
när jag för cigaretten
till munnen.

I mina öron
hamrar ännu en rytm
genomflätad
som av ett par vita kvinnoarmar,
en sorg-rolig melodi:

Vi äro alla
så trötta efter allt ljus.
Vi vänta
på några skuggor
brutna.

XII.

Det gör kanske ingenting
att glida bakåt
bara man gör det tillräckligt
hastigt.

Det är alltid bättre
än att krypa
framåt
(mot ett mål
som ändå inte finns).

XIII.

Förut
var allt så annorlunda
när jag skrivit en dikt
lyste den ur mina ögon,
nu —.

XIV.

Jag menar
det är ju ändå
detsamma.
Jag har ändå inte råd
att leva
det må vara hur billigt som helst.

XV.

Det var en tid
då jag vågade säga:
jag
kan inte
jag
vill inte
(det var väl därför
att jag ännu inte visste
att det verkligen
är så).

XVI.

Du
som hela tiden ser mig
förlåt!
att mina ögon ibland
äro liksom förgråtna
att mina benkläder
genomdränkta av smuts
och jag själv
bara ett räddhågat
skamset ögonblick
när jag inte längre vågar se
din förebrående-lugna blick.

XVII.

En banal tanke
sålunda:
vi balanserar
mellan glädje och sorg.
Det är säkert
för all glädje
jag druckit
får jag dricka
lika mycket sorgvatten.

XVIII.

Jag kom ur en stor värme
och ingen ville känna igen mig.
Vägen haltade förbi,
människorna d:o.
Det blåste,
under en lykta
köpte jag en ask cigaretter,
de följde mig
ända hem.

XIX.

Brev för brev
hamras en gammal spik
in i mitt hjärta:
du får inte
glömma!
Att du en stjärnlös natt
lämnat din själ
ensam
bland snödrivorna.

XX.

Denna stora tomhet
som höll i mig
och sedan släppte taget.
Jag föll
ramlade
nästan slog
ihjäl mig
mot någonting som kallas verklighet.

XXI.

Man sade:
hans samvete är av betong,
det kommer att hålla
mot vilka murbräckor som helst.

De många fina sprickorna
brydde sig ingen om att se,
och det var endast samvetet
självt
som visste
att det på närmare håll
påminte om
hans söndertänkta, fårade panna.

XXII.

Jag skulle skriva ditt porträtt
i några vimmelkantiga
rader,
men du böjde dig förvånat undan.
Och det enda
jag fick tag i
var några tveksamma guldreflexer
när lampljuset
rörde vid ditt hår.

XXIII.

Jag tyckte
att hon frös,
och ville lägga
kring hennes bara hals
några varma, mjuka ord.
Men de föll sönder
för en vindpust.
Och ännu
ser jag henne gå bredvid mig
med den bara halsen
lysande som en snöfläck i skymningen.

XXIV.

Livet har blivit allt billigare,
och ideal av fjolårets modell
kosta blott 10 %
av grundpriset.
Man kan måla upp kärran,
sätta in nya reservdelar
och forsla
människor, kappsäckar och sprit
för en lämplig avgift.

XXV.

Herre Gud,
låt oss hellre
dikta i pengar
som Ivar Kreuger
eller Basil Saharoff;
de kan ge fan i Nobelpriset.
River ut ett blad ur historien
och skriver ut kvitto:
erhållit Europa
vilket härmed erkännes.

XXVI.

Pengar
varför jag älskar dem
över allt?
Emedan
de äro enda boxjärnet
som biter
på livets morrande bulldoggansikte.

XXVII.

Att med revolver i hand
tvinga sitt öde
visera
framtiden:

»Gäller
för upprepade inresor
till alla livets möjligheter.
(— — — excepté)»

XXVIII.

Det finns ett grått patos
över oss alla
vi vill inte veta av det
men det är
det
som driver oss att rusa vidare
och förtjäna 50:— om dagen.

XXIX.

1.

Vår i Kaunas
smuts
och pölar av solsken
spillda över gathörnen.

2.

Akta kläderna
att du inte får solträcket över dig
det blir fula fläckar
på din vinterkappa
av äkta februarimögel.

3.

Njemen driver isflaken framför sig
som en skoek gödda gäss.
De vanka slött vidare
och kackla högljutt
när broarna försöker skrämman upp dem
genom sin karaktärsstyrka.

FANTASISTYCKEN (Irrfärd)

(1926)

1. M I N V A N D R I N G.

Jag är på väg någonstans långt bort. Jag är på botfärd.

Framför mig sträcker sig en ändlös, smutsig väg. Utmed den löpa telefonstolpar drunknande i det dimgråa fjärran. En uppblött himmel ser ned på min vandring.

Vart jag är på väg?

Det vet jag icke.

Vägen är oändligt lång. Dyn bottenlös. Målet ouppnåeligt.

Men jag vandrar ändå vidare. Långsamt och en smula trött. Ty fötterna sjunka vid varje steg djupt ned i dyn. Då stannar jag och torkar dem omsorgsfullt.

Varför?

Emedan jag hyser ett vidunderligt, fåfängt hopp. Att obefläckad nå evighetens slut.

2.

Jag låg i graven och kände jordens isande fuktiga famntag, som sög blodet ur mig.

Droppe för droppe.

Med slocknande, infallna ögon glodde jag på månen, som sam oppe i rymden. Den var fräknig och trind, med de vassa strålarna utgående åt alla håll som en katts morrhår.

Alltsammans föreföll mig så bekant. Kattansiktet och det grunda, suddiga himlavalvet hade jag ju sett otaliga gånger förut. — — — Då, då jag ännu levde däruppe på jorden.

— Månen tycktes känna igen mig, ty den log — grymt och kattlikt. Men trots allt kände jag mig glad. Jag var icke längre ensam med mörkret.

En skugga kom glidande över natthimlen. Den skynde bort månen och stannade vid min grav. Jag kände saknad efter det fräkniga kattansiktet.

Skuggan böjde sig ned över graven, ryckte opp korset ur mullen. Sade:

Varde mörkt!

Därefter försvann den och åter sänkte månen sina vassa morrhår mot jorden. De stucko som nålar i min ruttnade kropp, men jag kunde icke se någonting. Tungt och kvävande låg korset över mig, och åter kände jag jordens isande fuktiga famntag, som sög blodet ur mig.

Droppe för droppe.

3.

Jag var i himlen och längtade bort ur dess vita, tråkande enformighet.

Jag ville till helvetet.

Färden dit var lång. Den gick utmed en lodrät klippvägg, längs en smal trappa, som klängde vid branterna och försvann i ett svart, gapande hål.

— Slutligen befann jag mig på bottnen av en avgrund. Jag tyckte, att jag redan tidigare varit där. Alltsammans föreföll så bekant.

Jag stapplade mödosamt fram till en gestalt och frågade var jag var.

— »I himlen.»

— »Men — — jag söker helvetet!»

— »Helvetet finns inte», svarade gestalten, en färglös, vit ängel.

— »Vad, finns det intet helvete?» frågade jag förfärad.

— »Inte för dig», svarade ängeln. »För dig är helvetet himlen. Ty det är vissa människors lott att pinas i himlen.

Inför Gud.»

4.

En kulen höstdag var Gud ute med sin bil. Han var på väg till en stor, röktung stad. Han kände den icke. Det var en ung stad vid stranden av en flod, som grumlig och tyst rann ut i havet.

Han ville söka efter någonting — han visste själv ej vad. Och hans bil tjöt frågande ut i dimman, då den gled genom förstadens gråa husklungor.

Där gatornas meningslösa mummel svällde upp till en mäktig, poekande fråga, lämnade Gud bilen och trevade till fots vidare. Drypande tung låg himlen över hustaken. Människorna sågo trötta och åldrade ut, där de vällde fram utmed trottoarerna. Mitt bland dem gick Gud, och hans vänligt skygga blickar drunknade i deras suddigt gråa ström.

Gud kände sig ensam och liten. De höga stenhusen stirrade tomt förbi honom, där han snuddade vid deras fasader. Och då han ängsligt sökte i människornas blickar, stötte han på någonting hårt och okänt. Som en skymmande likgiltighet låg det över dem och dolde bakom sig allt: glädje och sorg, lycka och ångest.

Men under det han trött och nedslagen i gatlyktornas dimvita sken vandrade hemåt, mötte han en ung flicka. En djup och klar ångest lyste ur hennes ögon, och hon gled genom människomassan som en vålnad. Efter henne gick Gud, dragen av blickens stora sorg.

En skum och tigande gata förde dem ned till floden. Flickan stannade och stirrade några ögonblick i dess osynligt skvalpande vågor. Därefter tog hon ett steg ut i mörkret, och Gud hörde täta vattenringar ångestfullt poeka mot stenstranden.

Men Gud log. Han mindes den sorgklara blicken, och en stor glädje fyllde hans hjärta. Han hade funnit i den det han sökt i staden: ångest för den stora likgiltighet, som skiljer människorna från livet.

En vitklädd djävul kom emot mig på stationsperongen. Presenterade sig. Tåget kom och vi stego in i samma vagn.

— Huru står det till därnere? började jag samtalalet. Det var väl mera av artighet än av nyfikenhet.

— Djävulen skakade trött på huvudet: Illa. Det börjar bli tomt i hålan. Arbetslöshet och missnöje hota, fastän jag nyligen låtit modernisera alltsammans.

— Ha människorna då blivit frommare? frågade jag naivt.

— Frommare? Nuförtiden äro endast kyrkråttorna fromma. Ty de dö ut.

Vad det är? Att de icke längre tro på mig. Ty se: somliga tro på Gud — han gjorde en trött grimas, den var väl mer inlärd än uppriktig. Tro på Gud och komma till himlen. Andra tro på mig; dem tar jag hand om. Så var det i den gamla, goda tiden.

Och nu? Nu tro de varken på honom eller på mig. De tro på ingenting alls, och därför äro vi båda illa ute. Deras själar dö — gå opp i intet.

— Det låg en hopplös bitterhet i orden, att jag tyckte synd om djävulen. Jag sade: men de gamla själarna finnas ju kvar.

Djävulen såg upp.

De gamla själarna? Tala icke om dem! De sitta och idissla på evigheten, som om de på detta sätt finge

slut på den. Jag har på den sista tiden icke hört ett förnuftigt ord av dem.

Men, tillade han och en äkta luciferglimt kom ur ögonen, Gud har det icke en smula bättre.

Tåget stannade.

6.

Ett grinande, stort huvud kom rullande någonstansifrån. Stannade framför den sovande vaktposten och fnyste föraktfullt.

Soldaten reste sig yrvaken. Såg och smällde ett skott i luften.

Huvudet fnyste en gång till:

— Varför skjuter ni? Ni ser ju att jag är utan kropp. Således borde jag vara död. Får man då skjuta på döda?

Soldaten kände sig brydd av frågan. Men ville icke ge tappt.

— Ni är inte död, sade han. Ni fnyser och beträdder förbjudet område. Har jag inte rätt?

— Kanske, sade huvudet. Från er synpunkt har ni nog rätt. Men ni är småaktig — — — Förresten var det orätt av mig att börja tala om Döden.

— Vad? sade soldaten. Han tyckte inte om att man gjorde honom uppmärksam på att han var småaktig.

— Döden är ett misstag, svarade huvudet. Ett fatalt, beklagligt misstag. Gränsen mellan två världar, vilka i själva verket äro en — — —

— Ni pratar så mycket, att jag måste arrestera er, sade soldaten. Ert namn?

Huvudet vände sig, att ögonen stirrade rakt i soldatens. Sade med tjock, grötig underofficersröst:

— Det Stora Huvudet! Jag rullar omkring här i

världen. För mig finnas edra gränser icke till. Jag rör mig överallt — också i Dödens rike.

— Men — — mumlade soldaten. Ni har just sagt, att Döden vore ett misstag. Varför dö människorna då?

— Emedan de hålla fast vid misstaget, sade Det Stora Huvudet överseende. Förstår ni?

Men soldaten förstod ingenting. Fäktade vilt med armarna och ramlade omkull som en säck. Någonstans ifrån fiendens sida hördes ett skott.

— Ack ja, mumlade Det Stora Huvudet, betraktande likets oförstående ansiktsuttryck, detta beklagliga misstag. Hade han icke hållit fast vid det, hade han aldrig behövt frukta en surrande blybit. Men än så länge är jag den enda som vågat trotsa Döden. Och ändå är han blott ett hjärnspöke.

Fnyste föraktfullt och rullade vidare.

7.

Styrd av Ingens hand sopar en virvel av intet över jorden. Människorna kalla den Döden. Ty dit den kommer, där slocknar livet. Det slocknar som ett ljus slocknar för en vindpust.

Någongång i tiden skall den nå även Gud. Det kommer att ske efter det djävulen och människorna blivit ett dunkelt minne, och Gud själv tröttnat på illusionen: Liv. Den kommer att draga in honom i sin tomhet och sedan lik en blå skugga fara genom rymden.

Den kommer att kretsa kring sig själv, emedan det icke finns någonting annat att kretsa kring, och småningom förtätas till mörker.

Kommer så en tidlös, blyig natt.

K Å S E R I E R

(1928—29)

E N B I L F A N T A S I

En bils strålkastare sletto opp natten och plöjde en rak vit fåra i den. Vid ratten satt en gestalt i flygarmask. Luften fladdrade och slog.

Bilens strålkastare grävde opp ur mörkret en ändlös, grå väg, på vilken här och där underliga, skygga varelser rörde sig. De kunde vara människor, men också små förskrämda apor, vilkas smala ögon vidgades till en tom och hjälplös fråga. De stirrade fascinerade in i ljuset, men när bilen gled inpå dem, hårdnade deras blick för det lugna, vassa skenet. De väjde inte undan, de försvunno under karosserier, och mörkret störtade ihop över dem och fyllde igen ljusfåran.

Gestalten vid ratten styrde rakt framåt, och bakom bilen störtade mörkret ihop och fyllde igen ljusfåran. Men strålkastarna grävde fram nya ansikten, de växte och blevo tomma, och då de försvunno under karosseriet, återspeglade deras ögon någonting av stållets hårda sken.

Bilen var lång och smärt, svartgrå. Där den ven genom natten, sjöng järnet, och han vid ratten förstod vad det sjöng.

— Människorna ha skapat mig, sjöng bilen. Inte efter sitt, utan efter sin guds beläte. De ha gett mig all den skönhet och styrka en människohjärna kan tänka sig. De ha dödat varandra för min skull. Jag är järn!

Men vad rör de mig? Min blick är för skarp för deras svaga ögon. Min motor är tusen gånger starkare än alla de mänskliga lidelserna sammanlagda. Min andedräkt virvlar opp deras önsknningar som damm. Jag är järn!

De ha gett liv åt mig, men nu mal mina ringar sönder dem. Varför gav de liv åt mig? Trodde de sig vara starkare än jag? Jag är järn!

— Jag är en människa, sade han vid ratten.

— Du är en gud, svarade bilen. Du är själv järn. Såg du deras blick, då de förstod, att de också kunde bli gudar? Du och jag, vi viner över jorden och sopar den ren.

Människan grep hårdare om ratten och kände huru bilen skälvde till som en varm, levande kropp. Flere ansikten dök opp i ljusfåran och strålkastarna sopade skoningslöst livet ur deras ögon. Bilen sade:

— Hör! Luften skakar som om den skulle gå i bitar. Och flisorna smeker oss. Jag är järn. Men jag älskar dig.

Sirenens segerskri rev itu tystnaden och som ljustorpeder slet strålkastarna opp natten. Men bakom störtade mörkret ihop och fyllde igen ljusfåran.

ETT KÅSERI OM MOTORCYKELN

Motoreykeln är det häftigaste och envisaste av alla fordon. Den brusar lätt opp, vill alltid köra rakt fram och föraktar kurvorna. Den kan inte tåla kvinnor och behandlar dem med en taktlöshet, som gränsar till det otroliga. Det är därför obetänksamt och icke comme il faut av en dam att anförtro sig åt motoreykeln's cyniska, råa baksits.

Motoreykeln är visserligen av utpräglad manligt kön. Men den är en typisk ungarl. Som en kraftig haka skjuter framhjulet ut under styrstången, vars breda, knöliga panna bär en prägel av beslutsamhet och egenvilja. Bakre hjulet och ramen ha någonting egoistiskt och hänsynslöst över sig, likaså den redan omtalade baksitsen, som uttrycker dessa egenskaper i deras högsta potens.

Motoreykeln's uppträdande är bullersamt och taktlöst. Den är därför inte vidare gärna sedd i sällskap, där det skall gå fint och städat till. Ty den har ett oberäkneligt lynne och kan med ens ställa till skandal. Framför allt kan den bli synnerligen otrevlig när man försöker få den i gång, eller i oppförsbackarna. Då börjar den att kort och kraftigt uttrycka sin mening, spotta kring sig hela sitt förråd av svordomar och förbannelser. Enda sättet att få den lugnad,

är att bringa den alldeles utom sig och blint rusa i väg. Den hastiga farten släcker snabbt raserianfallet och det går över lika plötsligt som det kommit. Tills något obetydligt mellanfall åter får motoreykeln att brusa opp och mista all självbehärskning.

Men gäller det att ha en verklig karl till hands för att tillsammans färdas långa, svåra vägsträckor, då är motoreykeln den bästa kamrat man kan tänka sig. Den biter ihop tänderna och räknar varken kilometrarna eller uppförsbackarna längre. Som svettpärlor rinner dammet utmed dess breda, väderbitna fysionomi, och den tjuiter av glädje över farten, blåsten, de skräckslagna gummorna, vilka gapa efter dess triumferande dammoln. Den fordrar bara en sak: rikligt med mat och olja. När en motoreykel börjar känna hunger, kan man inte få den någonvart. Försöker man det oaktat leda den vidare, låtsas den vara sjuk, släpar hjulen efter sig och är överhuvudtaget det mest otacksamma kräk man kan tänka sig.

Motoreykeln har en mycket bestämd världsåskådning. Detta i motsats till sin äldre, vankelmodiga kusin: velocipeden, som obeslutsamt söker sig från den ena vägkanten till den andra och aldrig riktigt vet vad den vill. Motoreykeln däremot åker alltid på samma sida om vägen; hos oss i Finland på den högra, i några andra länder på den vänstra sidan. Till och med när den kör i diket, sker det åt ett alldeles bestämt håll. Åter ett bevis på motoreykelns kolossala envishet och egoism.

Motoreykeln erkänner aldrig något felsteg. Den kan ränna huvudet mot en bergvägg och gå i bitar,

men man kan aldrig hos en söndrig motorcykel upptäcka samma ångerfulla, olyckliga uppsyn som t. ex. hos en havererad kupébil. Den tillbucklade och förvridna ramen bibehåller intill det sista ett trotsigt, självmedvetet uttryck.

A U T O B U S S E N

Autobussen är lat och ser ut att stjalpa. Dess hjul rotera endast motvilligt, de äro egentligen skapade till trampdynor. Dess färd utmed gatorna är ett enda stretande emot. Med bakdelen sneglande mot himlen och huvudet lågt nere mellan skuldrorna nosar sig autobussen fram längs vägen. Den skulle helst ränna trynet mot en husvägg, eller gräva ner det i gatläggningen. Somna och drömma någonting formöst och orörligt.

Ty autobussens intelligens är minimal. Den understiger betydligt alla de andra fordonens. Endast järnvägsgodsvagnarna stå eventuellt ännu lägre. Men medan dessa se allt i grått, är autobussen egentligen godmodig. Den försöker så gott den kan följa rattens order. Dess stora sorg är dess höga, guppande bakdel, som aldrig riktigt vill följa med och som har sin egen vilja. Därför skratta husväggarna och fnissa lyktorna varje gång en buss söker sig runt gathörnen.

Autobussen saknar initiativ. Det finns ingenting hjälplösare än en buss som stjalpt. T. o. m. lastbilen reder sig bättre i dylika fall. Dess hjul ropa på hjälp, protestera. Men bussen bara drar trampdynorna intill sig och väntar.

Autobussen skrattar aldrig. Den föraktar sin om-

givning med ett fnysande, hjälplöst förakt och sin guppande bakdel. Den är envis. Den har sin bestämda väg och sin bestämda tid. Och det är de andra som skall vika åt sidan. Gör de det inte — —, här slutar autobussens intelligenskapacitet.

Ibland blir autobussen vansinnig. Då galopperar den fram utmed landsvägen och vrålar. Ögonen bli blodsprängda och blindade. Att telefonstolparna förvånade se efter den, bryr den sig sju i. Den är för lat för att sakta farten. Hellre stälpa.

MINERALVATTEN

Sodavattnet fjäskar alltid en smula. Det har fått vänta alldeles för länge under patentkorken och har därför bråttom när det sluppit löst. Man kan dricka sodavattnet när som helst, dricker man mycket, tror folk att man är dagen efter.

Vi tycker alla om att se kolsyran hos sodavattnet som små koketta ögonkast stiga upp utmed glasets sidor och med en suck skumma ut över randen. Vi förlåter den gärna, om den därvid stänker på bordet, och småle som åt en förtjusande bortskämd unge, som omöjligt kan tagas på allvar. Sodavattnet kan omöjligt tagas på allvar. Hela dess tjusning ligger i dess inkonsekventa, sprudlande temperament, tar detta slut, kan man hålla ut hela härligheten. Ty sodavattnets livskraft ligger slutligen helt i dess otålighet att slippa undan patentkorken, är denna en gång tillfredsställd, dröjer det inte länge till slutet.

Det mest förtjusande hos sodavattnet är dess lätta, porlande skratt. Sodavattnet skrattar hela sitt korta liv igenom hjärtligt, fjäskande och det kan inte förnekas: en smula meningslöst. Det skrattar ännu i vår mun och vi känner det som små, vassa stygn mot tungan. När sodavattnet skrattat ut, blir det vanligtvis melankoliskt. Det finns ingenting trööstlösare än ett

glas med sodavatten, som fått vänta över en halv timme.

Däremot hör pommacen till de nyrikas kategori. Det ligger någonting av gulaschbaron över dess en smula ansträngda skummande och den bjärta, pompösa etiketten. Till sin natur är och förblir pommacen bondfångare. Man driker den helst när ingenting annat står att få eller vid danstillställningar ute på landet.

Intressant är pommacens förhållande till alkoholen. Medan sodavattnet bara trivs med ädlare varor, whisky eller konjak, håller sig pommacen helst till rena spriten. Den sväller opp och dess pussiga gulaschfysionomi får ett tillfredsställt, mätt uttryck. Samtidigt blir drycken ljum, men utan spritsmak. Håller man mera till, uppför sig pommacen illa, den dör och är då fullkomligt onjutbar.

Citronsodan representerar den enkla mannen bland mineralvattnen. Men den vet sin plats och försöker inte vara högtravande som pommacen. Till sitt temperament är den trögare än sodavattnet, och det ligger någonting av klumpighet och osäkerhet i bubblorna, där de trängas uppför glasets väggar. De fnissa och skuffa till varandra och vet inte riktigt vart de skall ta vägen. Liksom pommacen håller sig citronsodan helst till sprit, men den har också försökt sig på bättre saker. Man driker den blott om man vill påpeka att man är obildad.

S A K E R N A S U P P R O R

Revolutioner äro ett tacksamt ämne att skriva om. Så mycket mera som de alltid funnits, alltid kommer att finnas till. Underligt bara att så gott som samtliga författare, historie- och krönikeskrivare ansett dem för rent mänskliga angelägenheter. Att även det icke levande kan »resa sig mot den bestående ordningen» — jag måste uttrycka mig så, emedan jag icke kan bättre — har knappast någon av dem ens kunnat drömma om.

Och allt fortfarande, i vår tid kretsas tankarna ännu kring människan, bara människan människan människan. Som katten kring het gröt tassa de kring henne, slicka sig om nosen, huru bra en människosjäl skulle smaka för deras hungriga käkar. Är det då underligt, att de äro blinda för sakernas uppror, tingens protest mot den löjliga mänsklighetsattityd, vi för ett par tusen år sedan intagit, och i vilken vi insomnat.

Ty inte är det bara vi, som ha monopol på livet. Visserligen ha vi aldrig haft det, kommer lyckligtvis aldrig att ha det. Men liksom den ptolemeiska världsåskådningen på gud vet vadför grunder hållit sig årtusenden igenom, har lögnen om människan som någonting absolut centralt i skapelsen bibehållits till

våra dagar. Vårt faktiska värde ligger slutligen utanför oss, i det liv vi omfattar.

Men också tingen ha sin plats i sammanhangen: leva! Deras själar (banalt vasa?) vibrera i takt med livet. Och i ju hastigare tempo det går, desto våldsammare bli sakernas livsyttningar.

De rusar opp, löper till storms mot oss, lokomotiv, bilringar, dammsugare. Liv! vrålar strålkastarn, surrar sönder vårt gnäll motorerna. Liv! sjunger telefontrådarna, ringlar vägarnas ångest. Liv! liv! liv!

Men allt fortfarande snarka vi bakom draperier (vackra draperier!) av estetik, mänsklighet, mumlande i sömnen att vi besegrat livet, stå över detsamma i lycklig okunnighet om sakernas rasande anlopp.

Sannerligen, den som vandrar på gatorna utan att höra affischernas larmande livssång, han är både döv och blind. Och den, som icke ser skådefönstrens kvinnoleenden, han är ingen man!

Tingen protesterar mot uppfattningen, att de existerar endast för vårt behov. De kräver en ställning i livet — jag har lärt mig frasen av demokrater, alltså bör den bemötas med aktning. — Materialism, ej i den mening vi uppfattar den, ty den är en missuppfattning.

Att

vi håller på att gå under i mekanisering, ytlighet, degeneration? I helvete! Vi håller på att gå under, emedan vi vill sova! Emedan vi vill använda en gammal, utnött mänsklighetsmåttstock på allt. Emedan stjärnorna äro oss likgiltiga, då de icke vill tjäna oss.

Emedan vi i sakerna blott och bart se ändamålet, icke livssammanhängen.

Här är *icke* tal om amerikanism. Amerikanism är en sak för sig, men den har lika litet förmått lösa problemet som någon annan ism. Inte kommer man någonstans genom att förneka alla själar, både människornas och tingens. Det är nästan ännu värre.

Här är tal om idealism. Sakernas idealism. Billringarnas, strumpornas, hostpastillernas. *De* älskar livet, deras ytlighetshymn för mot djupare sammanhang. Omedelbart som en kravatt — då saxofon i livets jazzband!

E S S A Y E R

(1929—30)

DEN PSYKOLOGISKA FILMENS BANKRUTT.

Den psykologiska filmen, grundad på inre, själsliga upplevelser, vilka den skall uttrycka, utgår från en strävan att göra filmen till en syntetisk konst, en konst, som skulle omfatta både litterära och teatraliska moment och förena dem till ett helt. Denna strävan har emellertid lett filmens utveckling på orätt bana; den har visserligen omplanterat rent litterära och teatraliska problem på filmkonstens gebit, men detta på bekostnad av de väsentliga, primära egenskaperna, vilka blivit stympade och undanskymda. Den psykologiska filmen, »konstfilmen» som den även utan något som helst berättigande kallas, är inte någon film längre, utan rätt och slätt en avstjälpningsplats för allt det förlegade och värdelösa, litteraturen och teatern inte mera ha någon användning för och som på intet sätt motsvarar filmkonstens elementäraste principer och möjligheter. Jag tänker i det här fallet främst på dessa »omarbetningar för filmen» av ett skönlitterärt verk, vilka innebära ett fullständigt förnekande av filmens egentliga natur och vilka under den litterära förebildens täckmantel terrorisera våra biografer. Som exempel må bara nämnas »Anna Karenina» med John Gilbert och Greta Garbo, som H:fors-publiken ännu torde minnas och som all reklam till trots inte kunde bliva annat än ett stort fiasko. Ty ett filmscenario blir inte bättre därigenom att ett

litterärt mästerverk tages som dess utgångspunkt, det blir möjligen sämre, emedan vi inte kunna låta bli att associera det med den litterära förebilden och sålunda emottaga omarbetningen med så mycket mera kritik på ju högre plan originalets konstnärliga nivå står.

Den psykologiska filmens scenarium utgår från en rent litterär uppfattning av filmens egentliga väsen och natur. För att detta må bli närmare belyst, måste emellertid filmens primära egenskaper fixeras och vad som är ännu viktigare: deras åtskillnad från litteraturen och teatern kraftigt understreckas. Liksom vid undersökning av varje självständig konstgren, måste man även i detta fall operera med vissa satser, vilkas riktighet inte kan bevisas, men vilka bilda en nödvändig förutsättning för en djupare inblick i filmens natur och utvecklingsmöjligheter.

Filmen är en alltigenom visuellt dynamisk konst. Den är helt och hållet uppbyggd på den rörliga *bildens* plastiskt-expressiva verkan, varigenom den vitt skiljer sig både från litteraturen och teatern. Ty medan dessa företrädesvis basera sig på ordets, språkets möjligheter, stöder sig filmen enbart på den stumma bildens: filmen är en stum konst. Filmen är en stum konst. Jag upprepar detta avsiktligt, emedan en självfallen invändning här gör sig gällande: talfilmen. Jag skall i slutet av denna artikel närmare beröra den frågan, i detta sammanhang må det vara nog med att konstatera, att talfilmen i grund och botten inte är någonting annat än ett nytt försök att föra filmen över på teaterns område, ett försök som i lika hög grad som den psykologiska litterära filmen våldtar filmens in-

nersta natur och leder den mot nya allvarsamma kriser.

Filmens grundprincip är den rörliga bilden. Denna kan utan vidare sönderdelas i tvenne moment: 1) den rent visuellt uppbyggda bilden, 2) rörelsen, handlingen. Det senare utgör så att säga motiveringen till det förra, det förlämnar de skilda bilderna en viss rytmisk enhetlighet: »filmen löper bra». Denna jämvikt mellan bildernas visuella expressivitet och rytmen, i vilken de avlösa varandra, utgör den väsentliga förutsättningen för varje god film.

Vi skola närmare undersöka huruvida ett film-scenarium med psykologisk-litterär grundval överensstämmer med ovannämnda primära egenskaper hos filmen. En analys av ett dylikt scenarium kan även i det stora hela generaliseras och hänföras till nästan alla filmmanuskript, emedan dessa alltid i grund och botten äro litterärt uppfattade och sålunda bygga på ordets, ej den stumma bildens möjligheter.

Den psykologiska filmens scenarier hava vanligen som förebild ett skönlitterärt verk: en roman eller novell av helst erkänt litterärt värde. Det väsentliga hos en sådan roman eller novell ligger i allmänhet ingalunda i det dynamiskt rytmiska förloppet hos handlingen, utan i de *statiska* momenten: tanke- och ordkonstruktionerna, samt i den psykologiska motiveringen eller analysen. Dessa statiska moment kan ett film-scenarium emellertid i ingen händelse begagna sig av, då de alltid i mer eller mindre hög grad bygga på abstraktioner och associationer, varemot filmen utslutande grundar sig på det *synliga* bildmaterialets

reala verkan. Filmen visar, men förklarar inte. Häre ligger kanske dess mest åskådliga åtskillnad från litteraturen.

Ett filmscenarium gjort efter litterär förebild kan således inte upptaga ur densamma annat än den rent yttre, omotiverade handlingen, sujeten. Jag nämnde ovan det strängt kvantitativa sammanhanget mellan rytmen hos en film och den plastiska intensiteten hos de skilda bilderna. Det förefaller nästan onödigt att särskilt påpeka att handlingen hos en roman eller novell inte har någon som helst dynamisk rytm att uppvisa. Den är alldeles för långsläpig och i avsaknad av visuellt expressiva moment för att kunna förarbetas till ett verkligt filmscenarium. Resultatet: »filmen löper illa».

Ett litterärt uppfattat filmscenarium motsvarar sålunda varken beträffande rytmen eller bildernas plastiska verkan filmkonstens elementäraste krav. Å andra sidan innebär det ett fullständigt stympande av den litterära förebilden. Den psykologiska filmen ger med fog anledning till allt det klander som från olika håll riktas mot våra dagars filmkonst, den utgör ett profanerande av alla verkliga konstnärliga värden, som den kommer i beröring med. Att den i ingen händelse gjort filmen till en »syntetisk» konst torde efter ovanstående undersökning vara ganska självfallet.

Den psykologiska filmens svaghet ligger emellertid inte bara i scenariet: den har å andra sidan försökt närma sig teatern och därigenom överfört ytterligare främmande moment på filmkonstens område. Liksom den psykologiska filmen ur litteraturen tagit scena-

riet, har den från teatern tagit mimiken, spelsättet, skådespelarna.

Mellan teatern och filmen förefinnes en himmelsvid skillnad, eventuellt ännu djupare än mellan litteraturen och filmen; dessa ha åtminstone det rent episka, berättande gemensamt. Jag påpekar ånyo att filmen är en stum konst. Teatern däremot bygger till stor del på det uttalade, levande ordets plastik, och dess dramatiska moment kunna således inte utan vidare sammanställas med den stumma gestens. Och ändå försöka de flesta filmskådespelare att vad spelsättet beträffar imitera teatern. Den väsentliga förutsättningen härför, ordet, fattas emellertid, varigenom hela spelet brister, i avsaknad av grundval och motivering. Jag nämnde ovan att handlingen hos en film inte behöver motivering. Men den teatraliska mimiken kan i allmänhet inte undvara den, varigenom resultatet blir ännu värre: någotslags antydningar och försök till motivering, vilka obarmhärtigt söndra rytmen hos ett filmverk och giva anledning till fullkomligt onödigt bildmaterial.

Talfilmen är ett sådant nytt försök att införa den psykologiska motiveringen på filmkonstens område. Den vill förena den stumma bildens expressivitet med det levande ordet och därigenom komma till en ny syntes av teatern. Men den utgår som alltid i dylika fall från ett fullständigt misskännande av filmens egentliga väsen och framför allt från ett kolossalt överskattande av dess möjligheter. Vi få inte glömma att filmen i motsats till alla andra konstgrenar är en *mekaniserad* konst. Den kan sålunda endast be-

gagna sig av en reproduktion av det levande ordet och kommer därför på ordexpressivitetens område aldrig att bliva teaterns överman. Däremot kommer språkmomentet att verka splittrande på bildernas plastiska intensitet och uttrycksmöjligheter. — En för talfilmen likaså mycket kritisk omständighet är scenariefrågan. Ett talfilmscenario ställer oändligt mycket större krav på författaren än den stumma filmens. Vi kunna alla av texterna hos denna ungefär sluta oss till t. ex. de amerikanska talfilmreplikernas blivande konstnärliga nivå. Det är mer än troligt att de endast yttermera komma att framhäva filmens mörkaste skuggsidor: dess alltsomoftast förekommande orientering mot det stereotypa och banala.

Filmen behöver en ny, egen mimik, en mimik som härleder sin natur ur filmkonstens primära egenskaper och radikalt bryter med teatern. En rent kinematografisk plastik, som Charlie Chaplin delvis nått och som jag ville kalla mekaniserad, emedan den saknar varje psykologiskt eller analytiskt underlag och uteslutande bygger på den expressiva attityden. Det är spänningsmomentens, de groteska situationernas och den rena akrobatikens visuella våldsamt som kommer att leda filmen mot nya uttrycksmöjligheter och befria den från all den onödiga barlast av litterär och teatralisk tradition, den för närvarande suckar under.

Sedan några år genomlever filmen en kris, som bland annat yttrat sig i ett paniskt famlande och experimenterande — dock hittills utan positiva resultat. Den psykologiska stumma filmen har redan för länge sedan presterat sitt yttersta och mister steg för

steg sin betydelse och popularitet. Den har genom en på konstlad väg uppdriven efterfrågan och reklam lett filmens utveckling mot rent teatraliska och litterära mål och kommer troligen inte ens tack vare talfilmen att kunna räddas undan undergången. — Charlie Chaplin, kanske även Buster Keaton, har visat en väg i enlighet med filmens egentliga väsen, så även delvis den så föraktade amerikanska sensationsfilmen och farsen, gjorda efter originalfilmmanuskript. Ibland synas också Harold Lloyd och Colleen Moore få sikte på någonting, fastän de antagligen göra det omedvetet. Våra dagars sovjetryska film är vad originalitet och expressivitet beträffar enastående. Den går emellertid sina alldeles egna vägar och faller därigenom egentligen utom denna artikels ram, emedan den över alla filmkonstens grundprinciper ställt den sociala tendensen.

FILMENS INVERKAN PÅ VÅRA DAGARS LITTERATUR.

Medan litteraturen på filmkonstens gebit givit upphov åt litterärt uppfattade iscensättningar, har filmen i sin tur lett litteraturen mot rent kinematografiska problemlösningar och mål. Denna induktiva återverkan har i allmänhet ingalunda varit ägnad att höja resp. konstgrenars nivå; tvärtom kan man med fog påstå, att den resulterat i en kvalitativ tillbakagång både hos litteraturen och filmen. Kanske visar sig detta klarast på den förras område, där en tydlig utveckling mot det kinematografiska framför allt under de senaste åren ägt rum, varemot den analoga företeelsen hos filmen redan håller på att gå tillbaka. Denna artikels ändamål blir sålunda främst att söka reda på utgångspunkterna för filmens inverkan på litteraturen och att närmare klarlägga vilka främmande moment därigenom överförts på densamma.

Grundskillnaden mellan litteraturen och filmen torde ligga i de för den förra typiska tanke- eller ordkonstruktionerna, medan filmen uteslutande är baserad på den visuella bilden jämte en dynamisk rytm hos handlingen. Med andra ord: medan litteraturen huvudsakligast bygger på de statiska momenten, bygger filmen främst på den rörliga handlingen. Våra dagars litteratur uppvisar ett starkt uppsving av detta

för filmen typiska moment, vilket självfallet sker på bekostnad av det rent litterära.

Sålunda befinna sig våra dagars detektiv- och budoarromaner helt under filmens inflytande. En liknande företeelse kan även skönjas på den övriga litteraturens område, fastän naturligtvis inte i lika hög grad. Jag vill här bara nämna ett för de sista årens litterära produktion typiskt fenomen, som enligt mitt förmenande utan vidare kan sättas i sammanhang med filmen: den »renässans» av den realistiska romanen, som konstaterats överallt utomlands och som innebär den yttre сюжетens seger över det rent litterära. Många av våra dagars romaner äro helt enkelt med tunn litterär stil övermålade filmscenarier. Som exempel må bara nämnas den rastlösa nyhetsivraren Ilja Ehrenburgs senaste alster, vilka steg för steg uppvisa den yttre handlingens och de visuellt-dramatiska momentens uppsving på bekostnad av den litterära stilen och tankeinhållet. Jag kan i detta sammanhang inte låta bli att antyda ytterligare en företeelse som pekar i samma riktning: språkets, ordschatteringarnas utpräglad visuella orientering, sådan den även förekommer inom vår »modernistiska» poesi.

Tydligast visar sig filmens inverkan på litteraturen på »skräpromanernas» område: detektiv- och budoarromanernas. Jag ville påstå att ett bokstavigt utbyte här ägt rum: medan detektivlitteraturen av filmen erhållit så gott som alla karaktäristiska drag, har denna i utbyte fått budoarstilen à la Maurice Dekobra jämte hela den sentimentala, billiga kulissromantik, som det amerikanska filmdramat till lust och

leda lyckliggjort oss med. Denna ytterst intressanta företeelse kan inte uppfattas annorlunda än som ett mycket typiskt tidssymptom och kräver därför en mera ingående undersökning.

Först budoarromanen. Vi behöva bara taga ett alster av Dekobra eller Elinor Glyn och jämföra det med ett motsvarande verk från tiden före filmens uppkomst, för att utan vidare märka vilken dominerande roll den yttre handlingen nu spelar i motsats till den gamla budoarromanens rent litterära långsläpighet och strävan efter något slags primitivt tankeinhåll. — Emellertid representera både Dekobra och Elinor Glyn en under vår tid relativt impopulär genre, en genre som mer och mer söker sig över på filmkonstens gebit och det av lätt förklarliga skäl. Ty för det första lämpa sig filmens visuella uttrycksmöjligheter alldeles förträffligt för de erotiska momentens framställning, och för det andra har den halvt pornografiska litteraturen under våra dagar erhållit en synnerligen livskraftig konkurrent i den sexuellt-patologiska, skönlitterära romanen, som dessutom vad det rent konstnärliga beträffar betydligt höjer sig över den övriga erotiska litteraturens nivå. En genre av mycket större popularitet och styrka är däremot detektivromanens, som till hela sitt väsen utgör en typisk produkt av filmens inverkan på litteraturen och som jag ville inordna under benämningen: mekanisk litteratur.

Detektivromanen består helt och hållet av en enligt kinematografiska principer mekaniserad handling, utan psykologisk motivering eller åtminstone med ett

minimum därav. Edgar Wallaces produktion, som enligt min åsikt representerar de yttersta konsekvenserna av den amerikanska förbrytarfilmens inflytande på litteraturen, saknar sålunda fullständigt varje tankeinhåll och grundar sig uteslutande på en rent akrobatiskt uppbyggd handling, d. v. s. en rad spänningsmoment, vilka oavbrutet urladdas i varandra.

Här kan en till synes dräpande invändning göras, en invändning som det emellertid inte bereder några svårigheter att returnera: Wallaces böcker lämpa sig inte som filmscenarier. *Mystifikationsmomentet*, som i så hög grad förekommer hos alla detektivromaner, är för filmen fullständigt främmande och kan således inte överföras på dess område. Filmen tillåter inga gissningar och tvetydigheter. Emellertid behöva vi bara underkasta kompositionen hos en detektivroman en ytlig formell granskning för att upptäcka att saken ingalunda är så farlig som den ser ut. *Mystifikationsmomentet* består i själva verket bara i ett rent schematiskt tilltrasslande av intrigen och ett likadant vilseledande av läsarens associationer. Edgar Wallace är den kanske mest genialiske konstruktören av dylika *mystifikationsschemata*, enligt vilka han huller om buller kastar om bilderna hos ett regelrätt filmscenarium och därigenom uppnår en ytterligare spänningsintensitet. Hos filmen erhålles detta genom en successiv anhopning av handlingsmoment, hos detektivromanen måste den bristande intensitet, som ju alltid finns hos det skrivna ordet i jämbredd med den visuella bilden, ytterligare förstärkas.

Detta sker genom ett rent tekniskt knep, införandet av »gåtan». Man kunde förlikna den med den amerikanska sensationsfilmens akrobatiska moment, sådana Fairbanks och Harold Lloyd presterat dem. Resultatet blir i bägge fallen detsamma: framställningen av en mekanisk handlingsprocess av största möjliga verkan på åskådaren resp. läsaren och utan varje tankeinnehåll.

En med detektivromanen besläktad genre är den moderna äventyrsromanen som även den av filmen erhållit flera karakteristiska drag. Förutom handlingen ha vi att hos den anteckna också en rent kinematografisk hjältetyp, en hjältetyp, som förtjänar en närmare undersökning. En mycket renodlad representant för denna ha vi i Bourroughs Tarzan, som delvis återfinnes i varje äventyrsroman från de senaste decennierna. Tarzantypen saknar varje estetiskt eller etiskt underlag och grundar sig enbart på den yttre, i handling resulterande styrkan. Men den är inte heller amoralisk, emedan detta skulle tillföra den ett visst idéinnehåll, för vilket den är fullkomligt främmande. En mycket utpräglad hjältetyp av ovannämnda slag ha vi också i den berömda detektiven Nat Pinkerton, som för närvarande redan hunnit falla i glömska, men som för ett årtionde sedan dominerade på detektivlitteraturens gebit och medels »fruktansvärda knytnävsslag» löste de svåraste, honom förelagda problem.

Självfallet kan man hos Tarzanhjältetypen även spåra andra utgångspunkter än endast filmen. Jack London torde i inte ringa grad bidragit till dess ska-

pande, likaså våra dagars sportintresse. Men idealiserandet av den yttre, på varje tankeinhåll blottade styrkan, som är dess mest iögonenfallande drag, härstammar utan tvivel från sensationsfilmen, vars blomstringsperiod förresten även torde sammanfallit med Nat Pinkerton-perioden hos detektivlitteraturen. Även den analoga standardiseringen av hjältinnan både i detektiv- och äventyrsromanen till den praktiska, vanligen blonda, intelligensfria kvinnan kan tillskrivas samma orsaker.

Jag har så pass ingående behandlat den »lägre» litteraturen på den egentliga skönlitteraturens bekostnad främst av tvenne orsaker. För det första emedan den sistnämnda för närvarande befinner sig på en alldeles för trevande och kaotisk ståndpunkt för att kunna bli föremål för en mera detaljerad analys beträffande yttre påverkningar och inflytelser. Man kan emellertid som jag redan nämnt över hela den litterära fronten konstatera den nakna sujetens övertag över de lyriska och stilistiska momenten, vilket säkert inte skett utan filmens inverkan. För det andra har den s. k. skräplitteraturen onekligen rönt största inflytande av filmen och är således även den mest iögonenfallande i detta hänseende. Det är bara synd, att den i allmänhet inte bevärdigas med det intresse som den i själva verket är förtjänt av. Ty den representerar ett jättematerial för belysandet av den västerländska civilisationens innersta väsen, icke minst däri-genom, att den tydligt och klart återspeglar en av dess orubbligaste lagar: det kvantitativas seger över det kvalitativa.

DEN SOVJETRYSKA FILMEN.

Den sovjetryska filmen utgör ett typiskt exempel på konstens utilitarisering och ställande i en viss idériktnings tjänst. Dess mest iögonenfallande drag är sålunda en efter den marxistiska etiken strängt anpassad social tendens, varigenom den vitt skiljer sig både från den västeuropeiska och amerikanska filmen. Denna sociala tendens utgör i jämnbredd med sujeten s. a. s. den sovjetryska filmens andra innehåll och förlämnar den ofta en viss schablonmässig stereotyp karaktär. — Denna artikels ändamål blir dock att belysa en annan sida hos våra dagars ryska film: dess högt konstnärliga uttrycksmedel, som den begagnar sig av för att maskera sin bakomliggande socialpatetiska världsåskådning, och som aldrig stelna till standardiserade eller konventionella former. Ty fastän den sovjetryska filmen i mycket hög grad blivit anpassad efter den sociala tendensens krav, så har den å andra sidan vad uttrycksmedlen beträffar bibehållit en enastående originalitet och självständighet och därigenom lett filmen mot nya expressiva möjligheter. Den har sålunda på dess område infört flere än så länge okända eller blott vagt anade moment, vilka emellertid av sig själva utflyta ur filmens visuellt-dynamiska karaktär och äro egnade att höja dess rent

konstnärliga nivå till ett hittills ööverträffat plan. Dessa nya moment äro: massverkan, regins absoluta övertag över skådespelaren och införandet av det nya materialet på filmbilden. De härleda sig alla ur den sovjetryska filmkonstens grundprincip: kollektivismen.

— Jag vet inte varför den sovjetryska filmen totalt bannlysts från våra biografer — så vitt jag fått höra, kommer under instundande biosäsong (1929) en (1) rysk film att förevisas. Antagligen beror detta på rädsla för dess propagandanatur och dess förhärlikande av det kommunistiska evangeliet. Men detta innebär en ensidig uppfattning. Den ryska filmen är visserligen alltigenom tendentiös, men dess rent konstnärliga egenskaper äro samtidigt utom tvivel ställda. Förresten tror jag, att den amerikanska lyxfilmerna säkert mera bidragit till klasshatets uppblossande än de rent konstnärligt betonade ryska filmernas positivt-idealistiska inställning. För närvarande åtnjuta den ryska filmkonsten en mycket stor popularitet överallt utomlands och anses ingalunda innebära någon större samhällsfara. Jag avser i det här fallet naturligtvis endast filmer av hög konstnärlig kvalitet, vilka säkert skulle vinna den finländska publikens erkännande och göra den bekant med våra dagars utan tvivel intressantaste filmgenre.

Den ryska filmen av i dag är ett uttryck för en kollektivistisk världsåskådning. Konsekvenserna härav äro de säregna yttrycksmedel, som den begagnar sig av: *massverkan*, *typstilisering*,

det nya materialet. En ytterst intressant företeelse är också den ryska filmskådespelaren, emedan även han endast är en produkt av samma åskådningssätt.

På Sovkinos, Goskinos, även Mesehraboms reklam-affischer läser man allt som oftast det betecknande meddelandet, att: »filmen inspelats under medverkan av Moskvias konstnärliga teaters främsta skådespelare». Den sovjetryska filmen har endast ytterst få verkliga filmskådespelare. Och den har strängt taget inte en enda filmstjärna. Den stora massan medverkande i en rysk film tillhör vanligtvis teatern och deras rent kinematografiska prestationer kunna finna sin förklaring blott däri, att de så helt och hållet äro beroende av regissören. Åter en konsekvens av den kollektivistiska världsåskådningen, som suddar ut personligheten och i stället sätter ett nytt begrepp: typstilisering.

Det som man hos den sovjetryska filmskådespelaren främst fäster sig vid, är hans realistiskt stilsiterade återgivande av en viss typkaraktär. Denna är tagen ur livet självt och alltigenom inkonventionell, varigenom den skarpt skiljer sig från de tyska och amerikanska filmernas karaktärsteckning. Den är understreckat naturalistisk och i avsaknad av varje förmildrande drag. Den sovjetryska filmens skådespelare utgöra sålunda vid återgivandet av en bestämd karaktärstyp endast »råmaterialet» i regissörens hand och pressas av denne brutalt in i rollen, där de endast skenbart intaga en central ställning.

Denna övergång från skådespelaren-individen till

skådespelaren-materialet och dess ytterligare konsekvens: skådespelarna-massa n bereder självfallet statisterna en alldeles ny ställning. Dessa spela i den sovjetryska filmen ofta en lika framstående roll som skådespelarna själva och det av lätt förklarliga skäl. Den ryska filmen begagnar sig med förkärlek av masscener, där det mera kommer an på ett expressivt-intensivt återgivande av totalintrycket eller karaktärerna (typstilisering), än på den enskildas begåvning och kunnande, varigenom statistmaterialet beredes alldeles nya möjligheter att göra sig gällande.

För att nämna några namn på sovjetryska film-skådespelare, så kommer väl i främsta rummet Vera Malinovskaja, den ryska filmens enda verkliga stjärna, som dessutom kring sig skapat en skara av imitatorer och efterföljare. Andra betydande förmågor på den kvinnliga sidan äro O. Volodko, B. Tjernova och Nata Vatsjandse. De två sistnämnda äro till sin börd grusinskor och representera bl. a. en mycket intressant genre inom den ryska filmproduktionen: den grusiska (Goskinprom Grusia) och den armenska. Bland de manliga filmskådespelarna ha vi flera kända namn såsom Eggert, Solovzev, Fogel; inte att förglömma mongolen Inkisjimov, vilken några kritiker ställt i jämnbredd med Chaplin.

— Det mest egenartade och intressanta hos den sovjetryska filmen är som jag redan nämnt regin. Den har lett filmkonsten mot nya oanade uttrycksmöjligheter och stegrat scenbildernas intensitet till det yttersta. Regissörerna Pudovkins och Eisensteins namn äro av

internationella mått och torde inte vara okända för någon filmintresserad i vår tid.

Medan regin t. ex. hos den amerikanska filmen nöjer sig med ett så måleriskt och intensivt återgivande av verkligheten som möjligt, spränger den sovjetryska filmregin det realas gränser och formar om det till en säregen, expressiv symbolik. Denna symbolik är samtidigt alltigenom »konkret», den medför inga övernaturliga moment, utan grundar sig vanligen på de mest alldagliga företeelser, vilka ryckas ur sina vanliga sammanhang och ställas i en ny stiliserad belysning. Den sovjetryska filmbilden är sålunda baserad på till synes i intet hänseende märkvärdiga detaljfotograferingar. Men det sätt varpå de kombineras och understreckas ger dem en alldeles ny, symbolisk betydelse, och det är på detta område, som den ryska filmen nått högst: i återgivandet av det fördolda och undanskymda, som inte kan uttryckas annorlunda än genom omskrivning.

Ur rent teknisk synpunkt bestå de nya momenten, som den sovjetryska filmregin infört på filmkonstens område, främst i det nya materialet, som lagts till grund för filmbilden. Det är inte enbart skådespelaren, som är det dominerande, utan också de livlösa tingens expressivitet och plastik. Den ryska filmbilden begagnar sig sålunda med förkärlek av maskinernas, vardagsföremålens och scenkonstruktionernas stumma språk, vilket ofta är mera övertygade än vilken djup psykologisk motivering som helst. Till samma kategori kan även hänföras massscenerna, där den kol-

lektiva massans patos understreckats till det yttersta. — Detta nya material finns delvis till även för avhjälpandet av en av filmens största olägenheter: de skrivna texterna, vilka verka störande på filmens rytm och obarmhärtigt söndra helhetsintrycket. Den sovjetryska filmen använder sig i blott ytterst ringa utsträckning av de skrivna texterna. I stället låter den de obesjälade tingen tala sitt v i s u e l l a, symboliska språk, varigenom den hos texterna så ofta förekommande ohjälpliga plattheten och banaliteten undviks. Det kan visserligen inte förnekas att dylika experiment inte alltid utfalla fullt lyckligt; det livlösa materialet kan ställvis lika grundligt som vilken förklarande psykologisk ståndpunkt som helst splittra filmens rytm, men vi få härvid inte glömma, att de sovjetryska regissörernas nyhetsivrande än så länge endast är ett trevande efter en väg, ingalunda någon slutgiltig inställning.

Den sovjetryska filmindustrin har ett otal firmamän att uppvisa, vilka självfallet samtliga befinna sig i statens händer. De förnämsta äro: Sovkino och Goskino i Ryssland samt Mesjrapbom i Berlin. Mesjrapbom (»Internationell hjälp för arbetare») står i kontakt med den tyska och franska filmproduktionen och förmedlar tillsammans med den tysk-ryska offcinen Derussa övergången till den västeuropeiska filmgenren. Sålunda är t. ex. filmen: »Det levande liket» efter Tolstoj, som enligt vad jag hört instundande säsong även kommer att förevisas i Helsingfors, resultatet av ett dylikt samarbete mellan Mesjrapbom och det tyska bolaget Prometheus. Sitt speciella intresse

har denna förresten för den sovjetryska genren inte vidare typiska film därigenom, att själva Vladimir Pudovkin innehar huvudrollen och till motspelerskor har grusinskan Vatsjandse och den kända tyska stjärnan Maria Jacobini. Det torde inte vara underkastat något tvivel, att den tyska filmens erkända tekniska nivå härvid ytterligare bidragit till höjandet av Mesjrapbom-filmernas rent konstnärliga kvalitet.

De mest grandiosa skapelser av Pudovkins och Eisensteins jättebegåvningar äro samtliga till sujeten revolutionsfilmer. Jag vill här blott nämna sådana mästerverk som Mesjrapboms »Storm över Asien», regissör Pudovkin, en agitationsfilm emot engelsmännens kolonialpolitik i Kina, vars sens moral dock efter de nyligen timade händelserna där onekligen måste te sig en smula grotesk, om icke rentav löjlig. Eisensteins »Pansarfartyget Potemkin» med handlingen från 1905 års revolution och Pudovkins »Modern» tillhöra det mest äkta och monumentala, som presterats på filmkonstens gebit. Ytterligare kunna nämnas de briljanta, starkt realistiska filmerna med motiv från nutidens Ryssland. En speciellt av Sovkino mycket omtyckt genre är även den tendentiösa historiska och kulturhistoriska filmens, samt de relativt svagare iscensättningarna av rent litterära verk. Man blir inför alla dessa från varandra vitt skilda slag av film främst imponerad av en omständighet: deras alltigenom s u n d a, energiska ställningstagande till de ömtåligaste problem.

Här kommer en ny, väsentlig sida hos våra dagars ryska film till synes: dess alltigenom etiskt-pedagogi-

ska inställning. Vi ha alla vitt och brett talat om filmens uppfostrande betydelse, men fullständigt uraktlåtit att ens tillnärmelsevis försöka tillämpa den moderna pedagogikens principer på dess område. Den västeuropeiska och amerikanska filmen har härvid i allmänhet nöjt sig med en primitivt moraliserande ton: hjälten blir belönad med en kyss av hjältinnan, medan boven inte undgår sitt rättvisa straff. Dylika moralkakor — de äro just moralkakor och ingenting annat — ha vi blivit rentav oppositionellt stämde emot, emedan de äro alltför enkla och i ingen händelse övertygande. — Den sovjetryska filmen däremot försöker att tillämpa den moderna pedagogikens läror, den nöjer sig inte med ett ytligt, schablonmässigt moraliserande utan försöker att omedelbart inverka på åskådaren och föra honom till ett självständigt lösnande av problemet i fråga.

Jag har i det föregående främst understreckat den ryska filmens positiva sidor, vilket även betingats av denna artikels utpräglad informerande karaktär. Emellertid saknar den sovjetryska filmen självfallet inte mycket väsentliga skuggsidor, bland vilka främst är den av den sociala tendensen betingade ohjälpliga stereotypiteten beträffande kompositionen och sens moralen. Denna svaghet har man ofta försökt avhjälpa genom en yttre monumentalitet, bakom vilken man velat dölja den inre tomheten och banaliteten. Man har därför ibland med skäl beskyllt den sovjetryska filmen för effektsökeri och oproportionerlighet i kompositionen. Det kan inte heller förnekas, att dylika defekter ofta förekommit hos iscensättningar gjorda av

de oräkneliga imitatörerna av Pudovkins och Eisensteins geniala modernistiska experiment. Den ryska filmen lider faktiskt för närvarande av alltför brett tilltagna dimensioner både vad uttrycksmaterialet och målen beträffar. Men denna svaghet är inte obetingad, den är även ett uttryck för de jätteperspektiv, som blivit öppnade för filmkonsten genom den ryska filmregins revolutionerande principer.

— Hos den finländska läsekretsen kommer vid denna artikels genomläsande den ryska filmen otvivelaktigt att associeras med namnen Mossjuhin och Petrovitj. Men detta är fullkomligt vilseledande. Både Mossjuhin och Petrovitj tillhöra helt den amerikanska och västeuropeiska filmkonstens område och hava med den ryska filmen ingenting annat än namnen gemensamma. De härstamma från den föregående, psykologiska perioden hos den ryska filmkonsten och deras nuvarande popularitet är endast ett uttryck för det relativt efterblivna stadium, som den tyska, franska, amerikanska filmen än så länge befinner sig på.

FILMSTJÄRNOR OCH REGISSÖRER.

Filmstjärnehimlen har blivit mer och mer töcknig under de senaste åren. Med undantag av Greta Garbo, kanske också Brigitte Helm, ha vi inte att anteckna en enda filmstjärnekarriär, utan endast en lång rad jämnstrukna skådespelaröden, alla till punkt och pricka liknande varandra och utan ett spår av den helgongloria, som en gång i tiderna svävat kring Rudolf Valentinos brilliantinhjessa.

En ny generation har tagit den vita duken i besittning, en generation av medelmåttor och regissörsdockor, vilkas betydelse i filmens historia är deras regissörers betydelse, och vilka liksom Clara Bow leva på badscener eller burrikt hår. Att de det oaktat åtnjuta filmstjärnereklam vittnar endast om deras osjälvständighet och regissörens maktställning, som tillåter honom att ge allmosor. Ty det är han som intagit stjärnans från förut plats, en plats som förpliktar till generösa gester.

Härmed vare ingalunda sagt att filmen gått tillbaka under de senaste åren. En god film kan skapas av en god regissör även utan prima skådespelare, men inte under omvända förhållandet. Regissörens övertag över skådespelaren är otvivelaktigt en stor vinning för filmkonsten. Men det är med ett visst vemod man tänker på de »storas» tid. Valentinos, Pola Negris,

Constance Talmadges första period. Man kände till deras namn; de voro inte så många som i dag och skrevos med större bokstäver på affischerna. Nu ser man i varje film ett eller flera okända ansikten. Ty det finns inga verkliga filmstjärnor längre. Det finns bara filmskådespelare eller -typer.

Förut kände man till bara en: hjälte- eller hjältinnetypen. En regelrätt filmstjärna av manligt kön kunde inte spela annat än första älskaren, han fick inte ha några andra mänskliga drag än att kunna bära en frack, se mer eller mindre fördelaktig ut och äga en outtröttlig kysskapacitet. Nu äro fordringarna långt större. Filmskådespelaren av i dag måste kunna köra bil, boxas, begå självmord, uppträda i skjortärmar och svettas till synligt bevis på sin själsångest. Härav regissörens outhärlighet. Utan hans säkra fältherreblick skulle skådespelaren aldrig veta vilketdera han för tillfället skall göra: begå självmord eller svettas.

— Emellertid finns det för närvarande för många skådespelare och för få regissörer, goda regissörer. En följd härav är att de förra försöka rädda sig på egen hand undan svårigheterna; skapa sig en specialitet. Och liksom Valentinos spel till största del bestod i att oupphörligt byta kostym, består Jack Trevors insats i filmkonsten i att försöka se trevlig ut, Anny Ondras i att sprattla med benen och Jenny Jugos i att hålla till på sämre sortens krogar. Eller imitera, som Nancy Carroll imiterar Clara Bow och Gaston Jaquet imiterar Adolf Menjou och John Gilbert — pigidealet.

Ur denna specialiserings- och imiteringsprocess framgå normaltyperna för filmskådespelaren av i dag.

Vampyrer à la Gina Manet, grinande pojkar som Gary Cooper, bovar med mustascher som William Powell, bovar utan mustascher som Pritz Rasp, den utsökta raden idioter för krigsfilmerna: Louis Wohlheim, Karl Dane, Mc Langlen o. a., alla mångdubblade i hundra- och tusental, skriande till himlen efter regissörer och hjälp. Ty det är ett misstag att tro sig nuförtiden kunna göra filmer av en låt vara idealisk bena, eller en i anatomiskt hänseende normal kroppsbyggnad. Detta hörde filmens klassiska, heroiska period till, då det fanns endast en skådespelartyp: stjärnan, första älskaren; en hjältetyp lika verklighetsfrämmande och idealiserad som den klassiska engelska romanens, men tillika banaliserad efter boulevardlitteraturens recept. Emellertid var han någonting att se upp till. Han var ingen vanlig människa utan en halvgud. Ty en varelse, vars liv består i att oupphörligt byta dräkt och där emellan förlova sig, är en halvgud.

Härav filmstjärnekulten, som redan börjat avtaga och som under vår tid har någonting av helgondyrkan över sig. Ty den klassiska filmstjärnan förkroppsligar alla den stora massans ideal: en obegränsad garderob, barberare eller frisös varje dag och ett moraliskt patos, som endast glansbilder och tvålreklamer kunna ha.

— Visserligen, den klassiska filmen begagnade sig även av boven som tillräckligt mörk bakgrund för stjärnans i bländande vitt sminkade själ. Men boven var bara till för att bli besegrad, och när slutpoängen kom, giftermålet eller kyssen, var han för länge sedan hängd, ihjälskjuten eller slungad i en dypöl av det godas muskulösa, manikurerade hand.

— Filmstjärnan behövde sålunda inte vara en god skådespelare. Det var tillräckligt att hon var stjärna. Omsvängningen kom först när tyskarna hittade på det olycksaliga tragiska slutet, som med ett slag tillintetgjorde det moraliska patos, som hittills varit filmens främsta inkomstkälla. Situationen blev med ens oerhört komplicerad. Det var ju otänkbart att hjälten, halvguden skulle nödgas dö under den sista akten, eller hjältninnan gå miste om sitt miljonparti. Ingen människa ville se en sådan film. Hellre då slopa hjälten helt och hållet och hitta på en ny typ, som kunde dö eller föda oäkta barn, utan att publikens tro på det godas seger därigenom skulle bli rubbad.

— Skapa en ny filmskådespelartyp, som kunde dö eller föda oäkta barn. — Det var inte alls så enkelt. Ty typen måste vara populär. — Och efter många om och men beslöt man att tillgripa en utväg: skapa flere typer, lika många som det fanns människosorter; rödhåriga, hurtiga, elaka, lungsiktiga och fattiga. Och som uppsyningsman över detta blandade sällskap satte man regissören för att det inte skulle gå alltför häftigt till.

Idén visade sig vara räntabel. Ty filmstjärnan hade jämsides med alla sina idealiska egenskaper en, lika så idealisk, men det oaktat en smula tröttande: den var stereotyp. Publiken hade därför ingenting emot litet omväxling. Och det var onekligen pikant att se den vanliga människan på gott och ont intaga de fallna gudarnas tron på den vita duken.

— Till troner, t. o. m. kullstjälpta, finns det alltid kandidater, vilka i sitt sinne räkna med möjlighe-

ten att stolsbenen, vilka under katastrofen gått av, möjligen kunde limmas fast igen. Och de kommo i tusenden, alla dessa Clara Bow, Ester Ralston, Nancy Carroll, Betty Amman, Rogers, Hamilton o. a. I sitt inre voro de övertygade om att bli Pola Negris efterträdare. Men de hade gjort opp räkningen utan värd-folket.

Ty till all lycka fanns det regissörer, vilka visste vad de borde göra. De lärde de nybakade stjärnorna framför allt en sak: att de inte voro några stjärnor. Däremot lämnade de dem frihet att bli goda eller dåliga skådespelare. Sålunda kom t. ex. Emil Jannings till.

En ny tron upprestes: regissörens fältstol, från vilken han ryter sina befallningar. Låt vara att han under talfilminspelningar måste göra det ljudlöst, han ryter ändå. Och marionetterna framför upptagningsapparatens sprattla lydigt.

De göra det t. o. m. gärna. Ty regissören har låtit dem behålla de vackra toaletterna, rätten att ge autografer och i undantagsfall t. o. m. talangen. Däremot ha de sluppit ansvaret. Och filmen har gått ett stycke framåt.

— Men också regissören är bara en människa. Han hade fått smaka maktens sötma. Och han ville ha mera makt. Därför uppfann han masscenerna, där regissörens triumf över skådespelaren når kulminationspunkten.

Här begynner en ny epok i filmens historia: de stora regissörernas, Eisenstein, Pudovkin, Dupont, Joe May. Men å andra sidan ha epigonerna Dubson, Niblo

o. a. under det gångna året tillfyllest bevisat att masscenerna inte äro allena saliggörande och att man kan fabricera underhaltiga filmer även utan skådespelare.

Exempel Warner Bros' »Noaks ark». Regissören har här använt 3,000,000 dollar för att visa huru en film inte skall se ut. Ty i Dolores Costello ha vi en regissörsdocka som sluppit lös. I tempelscenerna före syndaflo den en uppställning tennsoldater, så många och fåniga, att man genast förstår vart de 3,000,000 dollar gått. Och mitt bland dem patriarken Noaks monumentala lösskägg, stultande på reumatiska ben av och an mellan berget Ararat och hedniska styggelser.

Ty det finns ingenting farligare men tillika mera frestande för en regissör än masscener. Den amerikanska filmen har strandat på dem, den tyska filmen efterhärmande ryssarna är på god väg att dela dess öde. Dessa, vilka som känt inneha patentet på masscener, ha likaså hamnat i en återvändsgränd: enformighet. Ty liksom den klassiska filmstjärnan inte kunde spela annat än första älskaren, kan massan inte uttrycka annat än patetisk upprördhet. Över vad? — känner man sig ibland frestad att fråga.

Filmerna lider av överbefolkning för närvarande. Den har för många skådespelare, för många regissörer, för många ljudfilmopatent. På sistone ha även allt slags kabaretsångare och avdankade stjärnor börjat figurera på den vita duken. Och här visar regissörsdiktaturen redan sina avigsidor. Den tror sig kunna göra filmer av vad som helst: slagdängor eller nollor som Mady Christians. Om den klassiska filmen var

lika tråkig som paradiset, påminner ljudoperettfilmen om en torrlagd lyxrestaurang. —

Filmstjärnehimlen har blivit allt mera töcknig. Regissörerna lida av storhetsvansinne. Fox har gjort konkurs. Därför önskar man i sitt tysta sinne ibland, att Rudolf Valentino ännu levde, och att man i nästa ljudfilm åter skulle få se den verkliga filmstjärnans överjordiskt smaklösa storhet.

DEN MODERNISTISKA DIKTEN UR FORM- LISTISK SYNPUNKT.

Bland orsakerna till litteraturkritikens ständiga misslyckanden i dess försök att karakterisera vår modernistiska dikt har vi att framhäva trenne moment.

Det första av dem är det relativt begränsade urvalet på uttryck, som kritiken haft till förfogande för att definiera den modernistiska diktens form- och uttrycksegendomligheter. Den har härvid i allmänhet att operera med vissa kanoniserade slagord, vilka till sitt innehåll äro ganska tillfälliga och därför inte alls lämpa sig för en precis och uttömmande karakteristik. Ord som »äkthet», »djup», »upplevelse» etc, av mycket ringa klarhet och terminologisk skärpa, dominera helt litteraturkritikens ordförråd för närvarande. Deras djupsinniga yttre berättigar nästan vem som helst till en ändlös svada över den modernistiska diktens »trevande» eller »kaotiska» ståndpunkt, varigenom denna för den stora allmänheten blivit någonting på förhand svårtillgängligt och obegripligt.

En konsekvens av ovanantydnda begreppsoreda är litteraturkritikens alltigenom skeva och ensidiga inställning till problemet innehåll och form. I överensstämmelse med sin dunkla terminologi uppfattar kritiken den konstnärliga formen synnerligen oklart och

nöjer sig vid karakteriserandet av denna med uttryck såsom: »fast», »originell», »expressiv»; uttryck av alldeles för vitt omfång för att kunna tillämpas på någonting så pass begränsat som den konstnärliga formen à priori är.

Faktum är, att medan den modernistiska diktens (ofta ganska tvivelaktiga) idé- och tankeinnehåll blivit föremål för en både djupgående och samvetsgrann undersökning, dess formella sidor endast blivit berörda i förbigående medels några dunkla fraser. Ett mycket starkt medhåll har kritiken härvid rönt från det tredje momentet bland orsakerna till den modernistiska diktens misskända ställning för närvarande: den litterära fördomen.

— Den konstnärliga formen kan inte underkastas analys, dekreterar denna. Den konstnärliga formen är irrationell. Den är uteslutande betingad av innehållet och diktarens intuitiva skapande och det som sagts om dessa gäller även formen.

— Kanske. Men vad är det egentligen som blivit sagt? Att den modernistiska dikten är »kaotisk», »originell», »splittrad». Fraser! Är det härefter kanske underligt att den blivit bemött som om den ramlat ner från månen? Kan vi ännu förvåna oss över att våra böcker mögla i boklådornas lagerrum, medan allt möjligt skräp vinner bifall och gillande?

Så länge kritiken inte börjat begagna sig av en mera uttömmande och precis terminologi, är det lönlöst att med dess tillhjälp försöka få en inblick i den modernistiska diktens egentliga natur. Och så länge dess formella säregenheter bli behandlade med dylikt

hemlighetsfullt dunkel är det orimligt att emotse någon ljusning.

— Emellertid behöver man inte söka sig längre än till våra dagars icke-officiella sovjetryska litteraturkritik för att få en utväg ur ovannämnda begreppsoreda och svamlighet anvisad. Den s. k. formalistiska skolan med Viktor Schklovskij och V. Schirmunskij i spetsen har mycket enkelt löst frågan genom införandet av en ny terminologi och åsidosättandet av doktrinen om den konstnärliga formens irrationalitet och oantastbarhet.

Den formalistiska skolan underkastar diktens formegenskaper en lika metodisk undersökning som filologin underkastar språket. Den förfar härvid strängt vetenskapligt, d. v. s. behandlar sådana begrepp som stämning, intuition etc. som mindre väsentliga och fördjupar sig huvudsakligast i analys av stilen och kompositionen. Den opererar inte heller längre med uttrycken innehåll och form. Den anser att det, som vi förstå med dessa ord, hos dikten oupplösligt förenats till ett helt och söker sig därför tillbaka till det poetiska skapandets process. Inom denna skiljer formalismen mycket strängt mellan tvenne elementära beståndsdelar: *materialet*, d. v. s. det som dikten är uppbyggd av, och *sättet* varpå detta material förarbetas till poesi.

Materialet, det är föreställningarna, de poetiska bilderna, tankarna, uttryckta genom ord, jämte dessas expressiva och fonetiska egenskaper, som en dikt mekaniskt sett består av. Sättet varpå materialet kombineras och klassificeras uttrycker dess konstnärliga

form, och det är här nyckeln till den modernistiska diktens egentliga natur står att söka.

— Vi lever i det vardagliga livet strängt avskilda från den övriga världen. Vi ser tingen omkring oss, men vi känner intet samband med dem; de äro oss likgiltiga. Vi har till den grad blivit vana att se dem på deras vanliga platser, att vi inte lägger märke till dem.

Diktens uppgift är att åter bringa oss i en levande kontakt med vår omgivning. För att kunna göra det, måste den rycka tingen ur deras alldagliga sammanhang och ställa dem i en ny, iögonenfallande belysning. Den känsla av nyhet och omedelbarhet, som vi härvid erfara, framkallar i vårt medvetande en reaktion, d. v. s. en poetisk upplevelse.

Den poetiska bilden utför detta värv. Den tar ett begrepp och flyttar det med tillhjälp av ordet över till en *ny* plats i sammanhangen: ger det sitt eget namn. Denna nya benämning tillför begreppet associationer vilka tidigare icke förefunnits hos det. Vi ser det från en ny, *oväntad* sida.

»Vi måste vända på begreppet som på en vedklabb i ugnen». (Schklovskij.)

Den poetiska bilden visar oss en företeelse i ett nytt sammanhang och inför den därigenom omedelbart i vår föreställningskrets. Den gamla dikten följde härvid en något avvikande taktik. Den vinnlade sig mera om realistisk *åskådlighet* än om nyhetsverkan och lydde dessutom vissa begränsande estetiska lagar: åskådligheten fick i ingen händelse leda till estetiskt otillättna associationer och föreställningar.

Den modernistiska diktens komposition förfäktar samma tendens som den poetiska bilden: att visa de fördolda sidorna hos tingen. Den följer härvid i allmänhet regeln, att den bredvid varandra ställer bilder och begrepp med vitt skild betydelse, och förklarar dem sinsemellan medels associationer. Självfallet måste en viss tematisk enhetlighet härvid bibehållas, fastän en långt större frihet härvid blivit lämnad åt diktarens initiativ än hos den gamla dikten.

Som illustration må anföras följande dikt av Diktonius:

Först sitter de alla
 som ruvande olycksfåglar.
 En ensam fagott kraxar:
 kråka med nåsblod.

(Orkester, Stenkol.)

Diktens tema är en orkester som börjar spela. Den första raden: »först sitter de alla» finns ingalunda endast till för att tvinga läsaren in i diktarens föreställningskrets. Den bildar tillsammans med den följande en poetisk bild. Diktonius förliknar musikanterna vid »ruvande olycksfåglar», han vill medels de härvid uppkommande associationerna fånga det tillspända och förväntansfulla i konsertsalens atmosfär. Bilden ger en plötslig, blytlik belysning av situationen, den är ny, och således i stånd att framkalla en reaktion hos läsaren, d. v. s. har ett poetiskt värde.

De två följande raderna innehålla var och en en poetisk bild. Till sitt logiska innehåll äro de vitt skilda från varandra, vilket emellertid inte på något sätt

verkar störande vid läsningen. Likaså bereder det inga svårigheter att taga språnget från den första bilden till de två sista. För att finna förklaringen här till, måste vi emellertid återvända till de två första raderna: »först sitter de alla — som ruvande olycksfåglar».

Denna poetiska bild innebär ett överflyttande av begreppet »alla» (musikanterna) till det mera begränsade »ruvande olycksfåglar». De härvid uppkommande associationerna äro utslagsgivande för de övriga bildernas gestaltning, de utgöra diktens grundton.

Den följande bilden: »en ensam fagott kraxar» anknuter sig till den föregående medels associationerna: olycksfågel — kraxar. Till klangfärg bryter den emellertid skarpt mot den första radens logiska innehåll: musikanterna, som vänta på ett tecken från dirigenten. Härigenom uppnås *samma kontrastverkan och nyhetsintryck som hos varje enskild poetisk bild för sig*.

Likaså äro de två sista raderna sammankopplade på associativ väg; kraxar — kråka. Yttermera bli de förbundna genom ordet näsblod, som hänför sig till fagottens klangfärg, och tillsammans med diktens instrumentering ger upphov åt ganska odefinierbara associationer, vilka här finner sitt överraskande uttryck.

— Vi kunna härefter formulera följande lag för den modernistiska diktens komposition:

Materialet sammanställles hos den modernistiska dikten sålunda, att en tänkbarast möjlig skarp och oväntad kontrastverkan mellan de skilda föreställningarnas och bildernas logiska innehåll uppstår. De hos läsa-

ren härvid uppkommande associationerna måste däremot hava en enhetlig grundton.

Denna enhetliga instrumentering hos associationerna (både visuella och fonetiska), bildar den formella förutsättningen för varje dikt av verkligt poetisk halt. Den innebär en begränsning (eller övervinnelse) av materialet i motsats till den vanliga prosan, där det uppträder oordnat (icke-övervunnet). Härav framgår att inte på långt när varje förbluffande och ny bild i ett givet fall får betraktas som poetiskt användbar. I princip har den visserligen alltid alla härtill nödvändiga egenskaper, men den måste vara strängt anpassad till diktens övriga beståndsdelar. Jag påpekar detta särskilt för att undvika den eventuella missuppfattningen att ovanstående lag möjligen kunde användas som ett patenterat recept på huru man skall fabricera modernistiska dikter. Den uttrycker bara vissa allmänna egenskaper hos våra dagars poesi, egenskaper, vilka på den mekaniska efterapningens väg aldrig kommer att leda till annat än sin egen motsats: banalitet och associativ splittring.

— I belysning av ovanformulerade sats kan det vara av intresse att beröra två av vår modernistiska dikts mest utbasunade egenskaper: rimlösheten och radindelningen.

Den förra är en företeelse av långt mindre betydelse än vad som blivit tillmätt den. Principiellt strider rimmet ingalunda mot den modernistiska diktens natur. Sålunda använder sig Wladimir Majakovskij därav på samma sätt som av den poetiska bilden. Han

rimmar ord med så oväntat kontrasterande betydelse som möjligt och uppnår därigenom samma omedelbara nyhetsverkan. Emellertid lämpar sig det svenska språket inte alls för dylika »förbluffande» rim, och varje försök i den riktningen leder till ohjälplig banalitet och upprepning. Därav vår modernistiska dikts rimlöshet.

Radindelningen åter utgör något slags (typografiskt) betonande och understreckande av de skilda bildernas och föreställningarnas kontrastverkan eller betydelse i förhållande till varandra. Den är således allt annat än godtycklig, fastän självfallet i mycket hög grad betingad av diktarens individualitet och diktens tema. Den torde utan vidare kunna ställas i samband med den poetiska bildens utpräglad *visuella* (icke fonetiska) karaktär, som förresten återfinnes som ett genomgående drag hos all poesi i vår tid. Vi uppfattar dikten lika mycket med ögat som med känslan och örat, eller som Rabbe Enckell mycket träffande sagt: »den modernistiska dikten talar omedelbart både till syn och känsla».

— Mot denna artikel kommer säkert mycket grava beskyllningar att riktas, dikterade såväl av den litterära fördomen som av den objektiva kritiken. Beträffande den förra är det ju klart att en dylik »profanerande» terminologi, som underordnar alla poetiska begrepp ordet: »ny», måste framkalla opposition hos dyrkarna av de svamliga slagorden: »djup», »äkta», »sann», etc. Den senare åter kommer att beskylla mig för grov ensidighet i mitt påstående att materialet till

vår modernistiska dikt huvudsakligast skulle utgöras av den poetiska bilden.

Självfallet bygger dikten även på annat material, såsom ljudverkan, rytm, ordnyansering. Men alla dessa moment förefunnos hos den gamla poesien i långt högre grad än hos den nya och äro därför icke så typiska, specifika för vår nutida dikt som den poetiska bilden. — Slutligen: jag har avsiktligt skematiserat och förenklat, emedan det ingalunda varit min avsikt att ge någon uttömmande analys av den modernistiska diktens natur. Jag har bara velat påvisa de möjligheter, som den formalistiska metoden öppnar för vår diktforskning.

DEN MODERNA KRIGSRomanen.

När en bok under loppet av ett år blivit såld i mera än en miljon exemplar, kan man knappast förklara fenomenet med endast en hänvisning till verkets skönlitterära egenskaper. Framgången måste i lika hög grad vara betingad av publikens smakfordringar och tidsandans aktuella spörsmål som av diktarens individuella insats. Detta gäller såväl dess idéinnehåll som den konstnärliga formen.

Krigsromanen, sådan den under de två sista åren dominerat bokmarknaden, är en typisk produkt av dylik växelverkan mellan publik och författare. För att förstå problemet kring ett verk som Erich Maria Remarques »Im Westen nichts Neues» måste därför betingelserna för bokens popularitet beaktas i minst lika hög grad som dess litterära förtjänster och idéinnehåll. Å andra sidan har det sitt stora intresse att med stöd därav konstatera de förändringar, som den konstnärliga formen undergått under sujetens inflytande.

För att rätt förstå orsakerna till krigsromanens popularitet för närvarande, måste den ses mot bakgrunden av de ledande strömningarna på litteraturens område. Man kan därvid konstatera att den egentliga skönlitteraturen steg för steg mister sin betydelse, medan memoarverk och reseskildringar vinna en allt större spridning. Denna företeelse får sin förklaring däri-

genom, att memoarverken och reseskildringarna bygga på reellt underlag, äro s. a. s. garanterat verklighetstrogna. Vi leva i en tid, när det reala blivit upphöjt till avgud. Den egentliga skönlitteraturen är inte i stånd att uppfylla de fordringar, som ställas på den.

Vid sidan av detta krav på faktisk, icke skenbar verklighetstrogenhet har en viss sensationshunger, framkallad av de normala förhållandenas återinträde i de europeiska folkens liv, gjort sig märkbar. Detektivlitteraturens uppsving under de senaste åren, förbrytarfilmernas och detektivskådespelens ständigt växande framgång, allt detta är företeelser, vilka tydligt och klart peka i samma riktning. Vi kunna således, ifall vi vilja ställa problemet skarpt, säga att tvenne normaltyper för den berättande prosan för närvarande dominera över alla andra: 1) memoarlitteraturen, 2) detektivromanen.

Den moderna krigsromanen utgör någotslags syntes av dessa tvenne normaltyper.

Den tillfredsställer å ena sidan alla fordringar på realism. Å andra sidan innehåller ämnet tillräckligt med spänningsmoment för att med framgång kunna taga upp konkurrensen med den övriga sensationslitteraturen.

— Följer man den moderna krigsromanens utveckling under de senaste tio åren, märker man att den mer och mer blivit anpassad efter dessa krav. Det är den *reala skräcken*, som utgör ledmotivet i Erich Maria Remarques »Im Westen nichts Neues» och Ludwig Renns »Krieg». En animalisk, våldsam protest mot de nya, ohyggliga former, som döden

iklätt sig i skyttegravarna är dessa böckers idéinnehåll, och deras stilprincip härleder sig direkt ur ledmotivets konstnärliga möjligheter. Denna torde mest träffande kunna betecknas med ordet förenkling.

För att ett konstverk skall äga verklig halt, måste det kunna framkalla en viss nyhetsförnimmelse hos läsaren resp. åskådaren. Det måste öppna för våra ögon de i det alldagliga livet osynliga sammanhangen, och ställa dem i en ny, oväntad belysning. Den känsla av omedelbar kontakt med omgivningen som härvid nås, är i grund och botten just det som kallas konstnärlig upplevelse. Man kan komma till det på många olika sätt. Ett av dem är det inom den nyaste krigslitteraturen använda: en stilistisk självfallenhet och oerhörd förenklig av för oss i allmänhet synnerligen komplicerade och ovanliga företeelser. En omvärdering av alla livsvärden och ett extatiskt knäfall inför de primitivaste men därför också primäraste existensyttringarna, detta är den gemensamma principen för både form och innehåll i Erich Maria Remarques bok.

Han talar om döden som om någonting självfallet och alldagligt, men med himmelsstormande patos om gåsen, som soldaterna tillreda i en jordkula, över vilken granaterna spricka. Och han gör det fullkomligt uppriktigt. Frontsoldatens psykologi, den är lika förenklad och självfallen som stilen i »Im Westen nichts Neues». Vi möta således här ett fullt reellt underlag för den konstnärliga formen; Erich Maria Remarques oerhörda styrka ligger just i denna fullständiga över-

ensstämmelse mellan stilens förenkling och skildringens verklighetstrogenhet.

För att ytterligare belysa detta kan det vara av intresse att göra en jämförelse mellan »Im Westen nichts Neues» och en krigsroman från förra årtiondet. Bland de otaliga agitatoriska och journalistiska verken från denna tid finnas även sådana av verklig konstnärlig halt, vilka bilda ett förträffligt jämförelsematerial. Ett sådant är Henri Barbusse's »Le feu», som även ur kompositionssynpunkt har flere drag gemensamma med »Im Westen nichts Neues».

Det som man genast fäster sig vid under genomläsandet av »Le feu's» sidor, är den litterära tradition, som Barbusse rest sig emot, men som han det oaktat inte lyckas frigöra sig ifrån. Kriget föresvävar honom i en långt mera komplicerad form än vad det i själva verket har för genomsnittssoldaten. Barbusse är impressionist. Han känner icke endast en yttre, animalisk skräck för förintelsen, utan sammankopplar denna även med sina inre upplevelser, vilka han försöker ge en symbolisk, litterär form. Likaså använder han sig av ett alltför vidlyftigt maskineri. Det ligger alldeles för mycket lik på »Le feu's» sidor och man blir en smula ointresserad av dem i längden. Den konstnärliga formen brister under tyngden av de otaliga döda, sårade, deras svordomar och deras fantasier. Boken verkar därför inte fullt övertygande: sujeten har pressats in i en form, som den inte lämpar sig för, medan »Im Westen nichts Neues» just på grund av sin ohyggliga förenkling förmår framkalla en våldsam reaktion hos läsaren.

— Emellertid kan metoden förenkling knappast i längden tillfredsställa kravet på nyhetsförnimmelse hos läsaren. Den kan lätt slå om i motsatsen, bli banalitet. Remarques bok räddas undan denna fara tack vare författarens alltigenom mänskliga, djupgående temperament. Den andra stora krigsromansuccén, Ludwig Renns »Krieg» undgår faran endast delvis och står därför betydligt under »Im Westen nichts Neues» i fråga om intensitet och framför allt fängslande av läsaren.

Ludwig Renn försöker tillfredsställa de yttersta kraven på verklighetstrogenhet, men blir i stället en smula tråkig och alltför alldaglig. Vi få synnerligen ingående veta vad underofficieren Renn åt, huru han sov och vad han tänkte. Allt detta finns omsorgsfullt uppradat på bokens sidor och som historiskt dokument kan det ju vara synnerligen värdefullt. Men förenklingen slår alltsomoftast om i ett monotont, opersonligt konstaterande. Boken står därför på gränsen mellan ett genomsnittsmemoarverk och en krigsroman, och dess stora framgång är endast ett ytterligare bevis på memoargenrens landvinningar på den konstnärliga prosans bekostnad.

Ur skönlitterär synpunkt kan således konstateras, att den moderna krigsromanen kvalitativt inte står på något vidare högt plan. Sujeten dominerar alltför starkt över den konstnärliga formen och kan endast hos verkligen talangfulla personligheter som Remarque resultera i faktiska konstnärliga värden. Genrens popularitet åter betingas förutom av de ovan angivna orsakerna i icke ringa grad av dess antimilitaristiska

tendens, som alldeles förträffligt lämpar sig för Paneuropakonferensernas och avrustningskongressernas officiella program. Den moderna krigsromanen återspeglar dagens aktuella smak och strömningar och besitter därför onekligen en viss livskraft. I litteraturhistoriens annaler kommer den däremot att intaga en rätt undanskymd plats.

DEN OKÄNDE SOLDATENS GRAV.

Över den okände soldatens grav i Paris brinner en gaslåga.

Den okände soldaten var en hjälte som föll i världskriget. Vad han hette, vem han var, vet vi inte. Vi vet bara att han var en hjälte och böjer därför knä inför honom. Och emedan han inte äger ett enda drag medels vilket vi kunde föreställa oss honom som människa, låta honom leva vidare i vårt medvetande, finns i stället för kistan med hans stoft ett tomrum, och över detta tomrum brinner ingen levande eld, utan en livlös, jämn gaslåga.

Detta är ingen hädelse. Förut hyllade man stora krigares kvarlevor. De hade varit personligheter och ägde skarpskurna, grymma drag. Nu dyrkar vi den på varje individualitet blottade bråkdelen av massan, en bråkdelen, som är så försvinnande liten att den blir ett tomrum. I bägge fallen böjer man knä inför samma symbol. Krigaren-personligheten, det är hjälten från en redan förfluten epok. Den okände soldaten är vår tids hjältyp och har blivit frambragt av världskriget.

Världskriget medförde en fullständig omvärdering av den enskildas insats och betydelse i striden. Det strök ut de sista resterna av den från medeltiden härstammande envigekampen och ersatte begreppet personlighet med fullkomligt nya begrepp: massa och tek-

nik. Soldaten fick inte längre vara aktiv — aktiviteten hade blivit lämnad åt kanonerna och maskingevären — han måste endast kunna hålla ut i skyttegravarna och bida sitt öde. Denna passivitet begränsade självfallet hans synfält till ett minimum, han visste icke ens vem som hade övertaget för tillfället, fienden eller han. Förresten var det honom kanske likgiltigt. Krigets strategiska förlopp rörde honom inte det ringaste, och den enda känningen av segerruset som han hade, var att han fick sova ut ordentligt. Och överhuvudtaget angick honom världen utanför skyttegravarna bra litet. Han hade inga order beträffande den.

Denna begränsning av synfältet medförde självfallet en oerhörd förenkling av hans psykologi och livsytringar. Vad syssla männen i Erich Maria Remarques »Im Westen nichts Neues» med, när de inte marschera eller sitta hopkrupna under granatregnet? De äta eller sova. Ibland bli de dödade eller sårade. Att bli dödad betyder för dem att ställas utanför kollektivet som de tillhöra. Därmed strykas de inte bara ut ur de levandes antal, utan också ur människornas överhuvud. Att bli sårad betyder åter att få permission och på nytt bli en personlighet. För resten är detta en illusion. När Paul, centralgestalten i »Im Westen nichts Neues», kommer hem för att vila ut, märker han att han inte längre passar in i sin forna omgivning. Han har fått se för mycket ute i skyttegravarna, för att förstå någonting annat.

— Ibland skriva männen i Remarques bok brev hem. De göra det snarast av omedveten pliktkänsla,

något faktiskt behov därav känna de ej. Det är ett atavistiskt drag från tiden då deras ansikten ännu ej blivit utsuddade, då de ännu levde ett eget personligt liv och hade någonting att skriva om i sina brev. — Vad skall jag skriva om? frågar sig Paul, där hemma kommer de ju ändå inte att förstå.

Och huru skulle de också kunna förstå? Huru skulle de kunna förstå, att av 20-åringen Paul, i vars skrivbordslåda hemma ligger »ett påbörjat drama »Saul» och några dikthäften», plötsligt blivit någonting så helt annat, en bråkdel av massan, den okända soldaten, ett tomrum. Huru förstå att han just därigenom blivit en hjälte?

— »Allt som var förut gäller inte mera, och man vet inte längre av det», säger Remarque i slutet av sin bok. Individualitetens förintande har nått sin fullbordan. Endast de för alla gemensamma dragen ha fått stå kvar. Alla vilja leva, alla vilja äta, alla vilja sova ut. Alla äro trötta. Alla veta att de böra kasta sig till marken när en granat slår ned. — Om man i början av »Im Westen nichts Neues» ännu kan skilja mellan du och jag, så suddas gränserna efterhand fullständigt ut och flyta i ett sotigt töcken över i varandra. Men ur detta töcken lyser den okända soldatens likgiltigt-trötta ansikte fram.

— »Han föll i oktober 1918, på en dag, som över hela fronten var så lugn och stilla, att armérapporten inte innehöll mera än en enda sats: på västfronten ingenting nytt.» — Den okända soldaten Pauls död, sådan att den inte kunde vara annorlunda: opersonlig, utan varje mening eller betydelse: på västfronten in-

genting nytt. — — »Hans ansikte såg ut, som om han varit nöjd att det gått så» — gaslågan, som likgiltigt och jämnt brinner över den tomma graven.

— Så slutar Remarque sin bok. Han har fullföljt uppgiften, som han ställt sig, att skildra huru människan Paul blev ett tomrum. Man kan i »Im Westen nichts Neues» sida för sida följa denna förintelseprocess' förlopp.

Fastän Paul hemma i sin skrivbordslåda har det påbörjade dramat »Saul» och under sin skoltid skrivit dikter, var han alltifrån början en utpräglad genomsnittsmänniska. Annars hade Erich Maria Remarque aldrig av honom kunnat skapa den nya hjältetypen. Redan hans första konflikt i rekrytskolan med underofficieren Himmelstoss påbörjar förintelsen av hans svaga individualitet. De fyra åren i skyttegravarna avsluta det av Himmelstoss påbörjade verket. Varigenom skilja sig Paul och hans kamrater sedermera ifrån varandra? Kaczinsky kan skaffa mat, Kemmerich har ett par fina stövlar, vilka hans vänner efter hans död ärva i tur och ordning. Andra olikheter finnas ej.

En direkt följd härav är vänskapen, som råder mellan männen i »Im Westen nichts Neues». Den bygger på ingen ideell grund, utan på den fullkomliga likheten i psykologi och livsyttningar. Den är ett livsbehov som mat och dryck. Den förenar bråkdelenarna till ett helt, emedan plikten ensam ej är i stånd därtill. Denna vänskap är därför också den opersonlig och oberoende av om man känner varandra från förut eller ej. Den söker sig till och med över den döda zo-

nen till de fientliga skyttegravarna, emedan också de därborta äro ens jämlikar i smuts, hopplöshet och lidanden, och man dödar fienden, icke därför att man skulle hysa någon antipati mot honom, utan emedan så skall vara och man blivit van vid det.

— De enda som männen i »Im Westen nichts Neues» tala illa om, äro alla de, vilka på något sätt stå utanför massan, som ännu ha sin personliga fysionomi kvar. Därför hysa de ett djupt hat till flygarna.

På flygarens grav spikas propellern ifrån hans maskin i stället för korset. Detta är ingen tom gest. Flygaren har med den okände soldaten ingenting gemensamt. Han är framför allt en personlighet.

Hans typ härleder sig direkt ifrån krigshjälten från fordom, med envigekamp och riddarära. Flygaren duellerar oppe i luften, varifrån skyttegravarna te sig som suddiga, fortlöpande streck. Han föraktar dem. Han bryr sig inte ens om att använda sin värja, maskingeväret gentemot dem, utan fäller vårdslöst ner bomber, utan att se efter vem de träffa.

Är det här efter kanske underligt att männen i »Im Westen nichts Neues» hata flygarna? De påminna dem om deras tidigare liv, när de också hade ett eget ansikte och ville trotsa världen med det. Och någonting suddigt och kväljande stiger upp i deras inre; de sista resterna av det gamla jaget, som för ett ögonblick flamma upp till ett brännande, yrvaket minne.

Flygaren bär en mask. Den skall skydda hans ansikte mot luftdraget, men hindrar honom samtidigt ifrån att visa det. Hans förakt mot massan är också det bara en mask, som kall och spörjande böjer sig ned

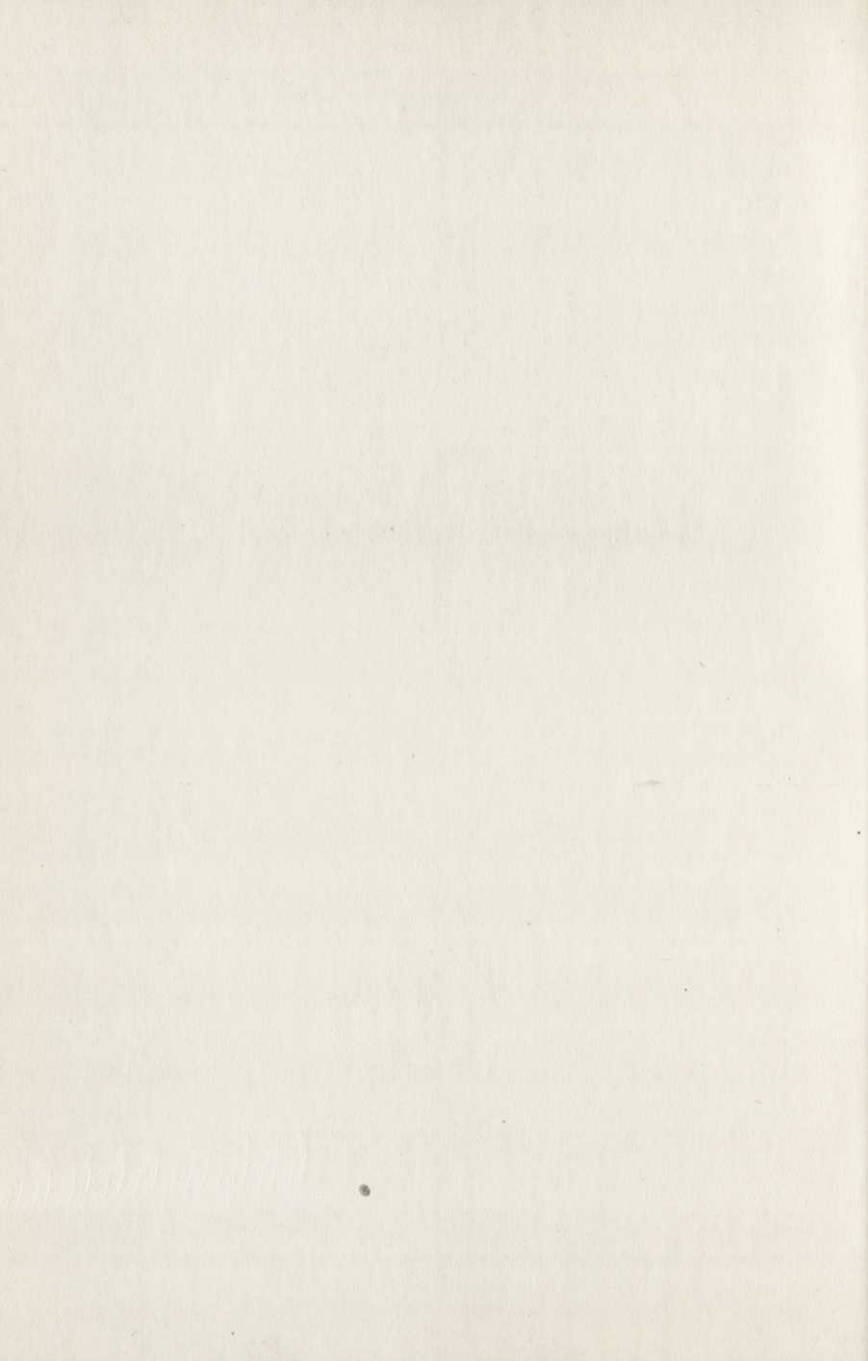
över skyttegravarna djupt under sig. Men bakom huvan finnas endast en rad sammanbitna tänder och ett hjärta som oförstående stappar i motorns takt. Flygaren är ingen övermänniska. Han är bara ensam.

Världskriget har låtit medeltidsriddaren stiga upp ur sin grav, lärt honom att sköta benzinmotorer och satt (i stället för visiret) en flygarmask framför hans ansikte. Men världen har förändrats sedan dess han sist såg den. Den hade blivit så främmande; därför flydde han opp mot stjärnorna. Och emedan han var en aristokrat, gjorde han det värdigt.

Därav hans romantiskhet. Därav de många flygfilmerna under de senaste åren. Däremot äro flygarromanerna lätt räknade. Litteraturen har för närvarande ingen användning för romantiska enstöringar.

S Ö N D E R

(om framkallning av Veloxpapper)

I.

Författaren synar sig i spegeln.

Förrän författaren började skriva denna roman, tog han sin spegel från toilettbordet, ställde den framför sig och synade sitt ansikte däri. Det var något långdraget, ganska vanligt, men inte heller operosonligt. Ögonen voro gråa och trötta. Håret mörkt, det stretade bakut ifrån pannan och samlade sig slätt och tjockt över öronen. Munnen var en smula uttråkad och tung, den ville verka ironisk, men det krävde en ansträngning. Den hade skurit två långa streck tvärs över mungiporna. Hakan sade ingenting.

Totalintrycket var tveksamhet, parad med rätt mycken självkänsla. Ibland dominerade det ena, ibland det andra draget, beroende på humöret, som i sin tur dikterades av kravattens och den alltid halvstärkta, långsnibbade kragens inbördes förhållande och harmoni. Denna åter stod i samband med en hel massa yttre företeelser, såsom tillgången på pengar, cigaretter, intryck etc. Det oaktat kunde det ibland hända, att författaren, trots tadellösa kragensnibbar, var vid ett uruselt humör. Det skulle emellertid leda oss till alltför djupsinniga reflexioner att närmare gå in på ämnet, varför vi nöjer oss med att konstatera faktum: han var stämmingsmänniska.

Spegeln återkastade bilden utan något intresse, den hade gjort det flere gånger om dagen under 1 ½ års tid och hade hunnit bliva utled på författarens fysionomi och kravatter. Spegel, med undantag av de flegmatiska fickspeglarna, bli liksom kameraobjektiven oerhört fort trötta på att jämt och ständigt se samma ansikte; en rakspegel fordrar sålunda absolut att en kokett kvinnomun då och då sminkar sig framför den, och ett Zeiss-Ikon-objektiv blir dammigt och oskarpt av att fotografera samma person flera gånger å rad. Så även författarens spegel. Den återkastade hans ansikte uttråkat och gäspande, och när han det oaktat fortsatte att stirra, gjorde den en grimas.

Strecken vid mungiporna klövo dragen som med ett knivhugg, ögonen blevo osymmetriska och hakan glodde föraktfullt neråt. Författaren sträckte ut tungan åt sin spegelbild, som ögonblickligen gjorde lika, tände en cigarett och började skriva. Han skrev först ett kärleksbrev.

»Senaste vecka var det ett år sedan din död, Amy, och jag måste be dig om ursäkt för att jag först nu kom att tänka på det. Jag vet inte vad det beror på att jag så helt och hållet glömde bort det, jag kommer inte ens ihåg vad jag gjorde den dagen. Troligen satt jag på konsulatet, bläddrande i opersonliga, stela papper och såg ut genom fönstret. Det regnade. — Förresten kommer jag inte så noga ihåg. Kanske jag blandar ihop med vad som var förra året. Då regnade det ju hela hösten igenom, fina, vassa droppar, vilka silade igenom kläderna och stucko så att

man frös. När vi gick hem från din begravning, Sten och jag, hade vi ingen annan tanke än att så fort som möjligt komma in någonstans och få en kopp hett kaffe till livs. Vi gick till Kämps kafé. Salen var så tom att vi tvekade om vi skulle gå in. Vi satt där i två timmar och pratade affärer.

När vi gick ut, kom Paul emot oss. Sten berättade för honom att vi kommit från din begravning. Pauls glasögon blänkte oförstående, så tycktes han med ens erinra sig någonting och sade: ja så. Gick vidare, en smula för rak i axlarna.

Men jag vill inte skvallra på dina gamla vänner, Amy, inte alls. Paul var ovanligt tankspridd den där dagen och jag är säker på att han efteråt tänkte helt annorlunda. Dessutom stodo vi i Kämps tambur, folk sprang opp och ner för trapporna, dörrar smälldes igen och distraherade. Han måste inte riktigt ha förstätt vad saken gällde.

Du får därför lov att ursäkta, både Paul och mig, för att vi var på sitt sätt inte grämt oss tillräckligt över din död. Vad mig beträffar, så glömmet jag ju så oerhört fort. Nästan fortare än du, och du kunde ju den saken.

Också nu, när jag åter besvärar dig, ty jag har någonting mycket viktigt att meddela, har jag mycket svårt att anknyta till vad vi senast talade om — det är så länge sedan. Jag skall skriva en roman och har tänkt göra dig till huvudpersonen i den. Men jag har nästan glömt huru du ser ut. Det låter inte vidare artigt, det här, och så har jag ett fotografi av dig stående på mitt bord — men fotografier åldras så

fort. De bli så likgiltiga, grymma efter att ha stått några dagar, och jag har många gånger tänkt på att taga bort din bild och sätta någon annan i stället, någon som det inte skulle taga så ont att se förvandlas till en situation som fått stelkramp. Och jag skulle säkert ha gjort det, om det icke just varit du. Ty vad har vår »kärlek» varit annat än en situation.

Vet du att man upphöjt dig till någotslags helgon. Det har blivit obligatoriskt att på tal om dig använda sig av ett patetiskt officiellt tonfall, som jag kanske inte så litet har skuld till, men som nu rentav äcklar mig. Jag är säker på att du inte tycker om det, jag är nästan säker på det. Och det är därför som jag ville komma fram med ett ärende — nästan en offert, som jag redan nämnt — och jag hoppas, du går in på det. Det är inte alls farligt, ånej, jag tror t. o. m. att du kommer att tycka om det, fastän jag har litet svårt att uttrycka saken; därför denna långa inledning.

Ser du, Amy, jag ville skriva denna bok om dig. Ifall du tillåter. Jag ville skriva ner dig, sådan jag kommer ihåg dig, och jag vore mycket tacksam om du ville hjälpa mig därmed. Huru? Sak samma, jag vet ju inte vilka möjligheter du har därtill, du är ju död. Men kanske du ändå kunde hjälpa mig på något sätt, att jag får dig riktigt tydlig och levande för mina ögon och inte glömmer någonting. Det vore mycket snällt av dig.

Ser du, jag ville ha dig åter för mig sådan du var och icke sådan människorna sedermera gjort dig, en illamålad helgonbild. Jag måste slå sönder

denna helgonbild, ty den är inte du. Du skall hjälpa mig därmed.

Jag tänker slita lös din bild ur varenda en vrå av min själ och skriva ner den på glesradiga, vita pappersark. Kanske jag gör dig illa; det är onekligen en smula brutalt, men jag tror att det är bättre att på detta sätt rycka dig lös från alla de föreställningar, som du är ihoptrasslad med och vilka hindra mig från att se dig inför mig.

Att du en gång till dör för mig på det sättet? Kära lilla Amy, men i så fall kommer du först att leva några ögonblick, förrän du slocknar och denna bok är färdigskriven. Förstår du: om du vill hjälpa mig att skriva den. Vad som kommer sedan? — vi har ju bara börjat och vem tänker då på slutet?

— Förresten — om du inte vill — jag har i så fall endast gjort min artighetsplikt mot dig genom att meddela mitt beslut. Att jag i så fall oroat dig, är ju tråkigt, men skadan är redan skedd. Alltså godnatt, Amy, och fundera på saken. Om möjligt, så skall vi börja redan i morgon kväll. Omkring kl. 10 på kvällen väntar jag dig. Tidigare tror jag knappast att det blir av, det är för ljus om dagen. Alltså kl. 10 i morgon kväll. Sov gott.»

Henry.

II.

Om fotografering och framkallning av kopior.

Jag äger en Zeiss-Icon-kamera, 6×9, ljusstyrka F:6;3. Jag hade helst köpt en med ljusstyrkan F:4;5, men det hade varit dubbelt dyrare och jag kunde inte få ihop så mycket pengar på en gång. Jag har nu haft kameran i tre år och givit ut en för mögenhet för plåtar, tillbehör och framkallning.

Förut fotograferade jag landskap, men nu tar jag endast person- och gruppbilder. Landskapsbilderna hava alltid en viss pretention på att vara konstnärliga, vilket en fotografi enligt min åsikt inte bör eller kan vara. En fotografi skall fånga en given situations samtliga detaljer och ingenting annat. Därför skall en fotografi också alltid vara en ögonblicksbild. Exponeringar över $\frac{1}{5}$ sekund strida i princip mot ljusbildernas väsen.

Jag framkallar alltid själv. 3—4 gånger om året grips jag av ett våldsamt intresse för framkallning och kopiering av plåtar, som blivit tagna för flere månader sedan, och vilka legat så länge i skåpet, inpackade i ljustätt papper, att jag inte ens kommer ihåg vad de innehålla. Jag låser in mig i mitt rum, skruvar en röd glödlampa i lamphållaren och sopar skoningslöst ned allt från skrivbordet. På det ställer jag skålar med vatten, framkallare och surt fixersalt, som jag löst upp i ett mätglas med hett vatten.

Jag lägger plåten i skålen och låter framkallnings-

vätskan glida över gelatinhinnan, som av det röda lampljuset fått en aning av färg på sin matta, bleka hy. Jag svänger skålen långsamt fram och tillbaka och hjärtat bultar allt hastigare. När de första mörka fläckarna på plåten börja visa sig, likt ett utslag som mer och mer griper ikring sig, når upplevelsen sin kulminationspunkt. Allt som händer därefter, plåtens nyansering och fördjupning, gör jag sedan med fullständigt kall hjärna. Det är blott sällan jag begår något misstag då längre, mina händer arbeta precist och maskinmässigt och i mitt inre känner jag en trött avspänning, tills plåten blivit tillräckligt svärtad och den nästa kan doppas ner i skålen. Då lever jag upp igen.

Bäst tycker jag om att kopiera negativ på halvmatt, mjukt papper, som ger större djup, men inte heller förvränger bilden som hårt eller glansigt papper ibland gör. Medan framkallningen av negativ innebär ett mera teoretiskt skapande, man kan blott på svärtningens djup och skarphet ana sig till resultatet, inger kopieringen en känslan av undrets realitet; från det skära vita pappersarket blickar med ens ett ansikte eller ett landskap, sådant du kommer ihåg dem, men fördunklat av intryck och associationer, vilka äro alltför otydliga för att kunna elimineras. Här i skålen, svagt rödfärgad av belysningen, ligger det där utsuddade och fördunklade intrycket fullkomligt skilt för sig, skarpt avgränsat från den övriga världen och med en massa smådetaljer, sådana endast ett kameraobjektiv, inte ett mänskligt öga kan fånga dem.

En fotografis hela tjusning ligger just i de där

förut icke observerade detaljerna, har man vant sig vid dessa och kompletterat sin inre bild av föremålet ifråga med dem, erbjuder bilden inte längre något intresse. En fotografi har därför egentligen en mycket kortvarig livstid, redan efter några timmar blir den likgiltig och avnött, och man gör då bäst i att lägga den undan och glömma den, för att sedan någon gång rent tillfälligt erfara samma upplevelse av omedelbarhet och nyhetskänsla, som när små obetydliga detaljer kunna låta minnet av någonting fullkomligt lösryckt och bortglömt fladdra upp till en bjärt och suggestiv illusion. Aldrig kan man erfara ett starkare intryck härav än när man sitter böjd över framkallningsskålen och det ena draget efter det andra skjuter fram, det ena kompletterande det andra, givande det en helt ny betydelse och vikt, tills de slutligen balansera mot varandra till en bild, vilken förvånad ser ut i rummet likt ett nyfött barn.

Kopieringen av ansikten och grupper har alla dessa egenskaper i allra högsta grad. Det ligger någonting av uppväckande från de döda i processen. En situation eller ett ansiktsuttryck som i det verkliga livet aldrig kan vara precis detsamma flere gånger å rad upprepar sig här huru många gånger som helst, därtill behövs blott tillräckligt kopieringspapper och framkallare. Man kan kopiera dragen av en person, som dött för många år sedan, i hundratals exemplar, man kan fylla hela sitt rum med bilder, den ena fullkomligt lik den andra och alla småleende eller stirrande på samma sätt. Det vore ett ofelbart sätt att bli vansinnig, om icke fotografierna hade en så kort

livstid och redan efter några timmar från en livslevande situation förvandlas till en likgiltig och ytlig reproduktion av någonting som man inte ens bryr sig om att konstatera.

III.

Amy kommer.

— Kl. är 5 före 10. Om fem minuter borde Amy således komma. Jag har gjort allt i ordning för att taga emot henne. På bordet står två skålar, en med framkallare och en med fixersaltlösning, en kopieringsram, två paket Velox-papper och en hög försiktigt oppstaplade negativ. — En röd glödlampa ruvande under taket.

Jag själv har klätt mig i en underbar högtidsskrud. Hon kommer säkert att skratta, en smula ovan och en smula meningslöst, när hon får syn på de apokryfiska fläckiga byxorna och rocken som blivit för trång över bröstet och därför saknar en knapp. Hon kommer till och med att säga i förebrående-likgiltig ton: skulle det inte vara skäl att sy i en knapp? Och därvid endast av gammal vana höja på de tuschade ögonbrynen.

Jag tar kopieringsramen, fäller in ett negativ i den och täcker det varsamt med pappersarket. Den trycker sig en smula ovilligt mot gelatinhinnan och böjer ryggsidan uppåt som en katt, som vaknat och spänner ut kroppen i en mjuk, vid båge. Jag lägger locket på

och stirrar överrumplad i lampljuset, som flamar opp för 40 sekunder. Och mina ögon, som skräckslagna och bävande fångats i ljusfloden, som rinner ut i rummet och energiskt kämpar med taklampans infernaliska ljus, stanna med en förtvivlad ryck på klockan — 10 sekunder, 20 sekunder, 25, 35, 37, 39 — 40 sekunder.

Det vita ljuset slocknar lika hastigt som det flamat opp, glödlampan blir ännu rödare av egenkärlek. Jag trycker ned papperet i framkallningsskålen och min andedräkt blir hetsig och lyssnande.

Amy kommer.

Hon kommer tveksamt och dröjande och framkallaren pressar fram hennes drag ur papperet som formlösa mörka fläckar. Efterhand ordna de sig bredvid varandra, bli allt mörkare och samla sig till antydningar av Amys trötta ljusa huvud. Jag skakar nervöst på skålen och vätskan gungar av och an givande liv och uttryck åt hennes ansikte. Det lever upp, dragen bli mer och mer bekanta — och nu småler hon. Hon smålog alltid när jag tog bilder av henne. Det klädde henne, visste hon.

— Goddag Amy, säger jag sakta. Hon krusar lätt på läpparna, ty mina händer har darrat till och framkallarens yta genomilas av en skälkning.

— Huru står det till Amy? frågar jag. Det var snällt att du kom. Säg, vill du hjälpa mig i den där saken som jag talade om igår — — Inte — —?

Amys ansikte har mörknat en smula. Men så skälver framkallarens yta åter till under orden som jag blåser mot den och hon nickar småleende. — Jag

vet inte riktigt ännu, men vi kunde ju försöka. Förresten bör du taga mig ut ur skålen, om du inte vill förstöra min hy helt och hållet. Ser du inte att jag redan blivit solbränd som om jag under hela mitt liv aldrig gjort annat än tagit solbad. Raska på!

Jag rycker förskräckt till och drar bilden opp ur skålen. Småleendet på Amys läppar har stelnat till ett skärande streck och ansiktet skymmes av en mörk slöja. Kopian är förstörd.

— — Älskade, lilla Amy, förlåt, att jag tog emot dig så här oartigt, men när jag såg ditt kära söta ansikte, glömde jag bort alla regler både för artighet och framkallning av Velox-papper. Är du arg, Amy. Du får inte vara det. Du såg så vänligt nyss, vill du inte försöka igen. Jag blev bara så glad när jag såg dig, det var allt. — Att jag förstört din fina hy? Det är oförlåtligt, jag erkänner det, men vet du, vi kan bota skadan. Vi skall göra en ny bild av dig. Bara du inte småler igen så att jag tappar huvudet. Försök vara allvarsam tills jag lagt dig i fixersaltlösningen!

Amys bild tittar förebrående förbi mig. Den har blivit gammal och likgiltig som ibland på morgonen efter det hon vakat länge föregående kväll. Jag kastar kopian i vattenskålen och den faller med rygg-sidan uppåt? — Är du arg, Amy? Tror du inte att jag kan taga emot dig som det anstår dig?

Jag lägger ett nytt papper i kopieringsramen. Jag

arbetar kallt och beräknande, men mitt hjärta bultar oroligt. När Amys ansikte åter börjar forma sig till ett småleende därinne i skålen, vänder jag bort blicken och räknar några sekunder. Nu!

Ur fixersaltskålen ser hon glad och ljus ut i rummet. Hennes småleende är litet förvånat och hon blinkar en smula ovanför mot det plötsliga vita ljuset som bordslampan släppt löst. Men så vänjer hon sig efterhand; när jag lagt henne i vattenskålen, börjar hon tala, först tveksamt och sedan mer och mer flytande, som en människa, som länge vistats ensam och därför känner sig osäker när hon plötsligt åter är bland människor.

På hennes panna strax under håret ser jag en liten mörk fläck, det är väl negativet som fått något fel som jag tidigare inte lagt märke till. Men det ger hennes ansikte ett alldeles nytt uttryck, på något sätt allvarsammare än den Amy som jag känt från förut. Jag säger:

— Har du stött dig på vägen hit, Amy? Det är då hemskt att du haft så mycken otur med ditt besök här. Först höll jag på att förstöra din hy och nu när du ändå var så snäll och kom på nytt, har du stött huvudet. Gör det ont ännu? Förresten tror jag att vattnet i skålen är bra att badda pannan med. Inte sant?

Amy småler. Bordslampan kastar små koketta ljusreflexer över bilden och den ser vänligt på mig:

— Å, inte var det så farligt. Jag väntade mig inte heller något bättre mottagande. Herre Gud, jag känner väl dig tillräckligt från förut. Kommer du

ihåg hur du av bara artighet mot mig nästan vrickade min fot när du absolut skulle hjälpa mig med ytterkängorna. Och vad den där bulan beträffar, så är det strunt. Vattnet här är visserligen alldeles ljust, men vad skulle du komma ihåg att du speciellt tillrett ett varmt bad åt mig.

— Vi skrattar båda. Vattnet krusas av små täta vågor, och de klinga precis på samma sätt som Amys dämpade, lätta skratt. Men så blir hon allvarsam och ser sig omkring i rummet.

— Här är ju allt som förut, märker jag. Och ändå är det mera än ett år sedan jag sist var här. Men du själv, du har blivit slarvigare sedan dess. Vad i Herrans namn har du för någonting på dig? Skäms du inte att taga emot mig så där? Du ser ju ut som — —

— Förlåt, Amy, säger jag. Jag har inte blivit slarvigare sedan dess. Men jag har blivit förnuftigare. De där trollelixiren med vilkas tillhjälp jag väckt opp dig från de döda, lämna förbannat fula fläckar efter sig på kläderna. Därav denna högtidsdräkt.

— Jag vet inte riktigt vad du tänker göra med mig. Klä mig naken.. Hellre då i pyjamas? Det senare skulle kanske vara trevligare.

— Du skall få en fin blårandig sidenpyjamas. Det lovar jag dig. Och inte bara en utan många.

Bilden sjunker sakta till skålens botten. — Jag skall tänka på saken. Men ta mig bort härifrån nu. Jag fryser.

IV.

Amy blir ledsen.

På bordet ligger pappersbitar vilka huttrande rullat ihop sig och av kölden fått en grov sträv gåshud. Jag vecklar opp dem och försöker släta ut deras ängsliga kroppar. De stretar emot, och när jag med våld rätar ut dem ge de små förskräckta prasslingar ifrån sig.

— Var inte så oförsiktig, säger Amy, det gör ont! Du håller ju på att vrida nacken av mig. Och ser du, så du skrynklat till min klädning! Du får inte!

— Försök vara lugn, kära, älskade Amy, säger jag. Bara ett ögonblick, så är allt färdigt. Så lägger vi dig till sängs i den där tjocka luntan, och i morgon bittida är du lika fräsch som någonsin, och din klädning är utan veck. Ett ögonblick, kära Amy. Jag vet att det gör ont, men inte vill du väl ligga så där hoprullad i evighet heller?

Amy försöker småle. Men det gör väl alltför ont och papperet suckar till. — Inte hade jag kommit om jag vetat att det skulle göra så ont. Och tror du, det blir roligt att sova mellan sidorna i 1734 års lag. Det är ju där du vill lägga mig. Tack skall du ha.

Papperen prassla nästan hysteriskt. De rulla ihop sig igen och vända mot mig sina förfrusna, upprörda ryggar. Jag tänder en cigarett och börjar tala, poekande och vidlyftigt, som till en sjuk som skall övertygas att han måste gå igenom en operation.

— Vad du är dum, Amy, nu måste vi börja på

nytt igen. Vad tjänar det till att bråka, när du ändå vet att det måste ske. Eller vill du visa, att du kan hålla på ditt? Jag vet ju från förut. Kommer du ihåg när du en gång — det är väl för två år sedan — ringde opp till mig mitt på natten och sade att nu skulle vi fara ut till landet och väcka opp någon stackars fan. Det var väl Ragnar Ström, som den sommarn bodde någonstans vid kustbanan. Jag var sömnig och var rasande på dig, men du fick mig ändå opp, och jag gick ut och sökte reda på en bil. Jag har sällan svurit så ohyggligt, och när jag sedan arg och glåmig anlänt utanför din portgång, sade du att du redan väntat i en kvarts timmes tid och att du aldrig trott att herrar klä sig så långsamt. Du sade det i den lugnaste ton i världen, som om vi aldrig gjort någonting annat än stigit opp kl 3 på natten för att åka ut till Ragnar Ström. Du ville bara stå på dig och kanske ansåg du det också för fullt naturligt. Men när vi sedan frusna och utvakade anlänt till hans villa och trummat opp honom, var du så sömnig att du knappast kunde hålla ögonen öppna. Du såg så liten och blek ut i morgonljuset, och Ragnar och jag hade ingen annan tanke än att få dig att lägga dig och sova. Och jag tror du själv kände dig litet olycklig över hela den där tillställningen. Men du ville till intet pris ge tappt, och i stället för att gå och sova drog du fram hela Ragnars whiskyförråd och satte dig på verandan att dricka i soluppgången.

Det var en härlig morgon, ljum och strålande ljus, och det enda felet med tillställningen var att du hela tiden pudrade dig för att dölja ditt glåmiga utseende.

Du såg till slut alldeles ohygglig ut där du satt på verandan med solstrålarna lekande i whiskyglaset och ditt ansikte kritvitt mot syrenlöven. Men du ville bara stå på dig och tvang oss att dricka med och filosofera. Jag tror att vi filosoferade något haltande, och först då kom jag underfund med att du i själva verket var inte så litet vidskeplig. Du berättade med full övertygelse spökhistorier en julimorgon när solen skrattade och fåglarna sjöngo, och du märkte inte alls vilken grotesk stämningsbrytning därigenom uppkom. Vi satt där, Ragnar och jag, han i någotslags morgonrock och jag i skjortärmarna, och hörde förvånat på.

Men så greps vi också av någotslags underlig stämning, det var väl kombinationen whisky, sommarmorgon och ditt likbleka ansikte inramat i syrenlöv som gjorde det, och började själva känna oss litet kusliga till mods. Vi glömde bort fågelsången och de gröna träden och började gräva i vårt minne efter alltmöjligt skräp som vi skulle skämts för att berätta för varandra natten mot skärtorsdagen, kl. 12. Men här trädde de där vålnaderna och synerna livslevande opp inför våra ögon, och röken från våra cigaretter (vi rökte ju den morgonen som om vi fått betalt) steg mot den djupblåa himmelen i underliga slingrande rörelser. Det var den mest idiotiska stämning, jag någonsin erfarit, man kunde kalla den abnorm, t. o. m. pervers, men så vitt jag kommer ihåg, var den fullkomligt uppriktig. Och allt bara därför att du ville stå på dig och inte gå och lägga dig och sova ut.

När vi sent omsider slutade, jag och Ragnar måste väl gå ned till tåget för att hinna till tjänsten, var du så slut som man bara kan tänka sig. Vi visste inte vad i Herrans namn vi skulle göra med dig, kommer du ihåg, Amy? Förresten tror jag att du knappast kommer ihåg någonting, du var alltför sömning, fastän du gud vet varifrån hade tillräckligt med krafter kvar för att fordra att vi skulle stanna kvar hos dig och ge tusan i alla tjänster. Vi hade lagt dig i Ragnars säng, den var tre gånger större än du. Du var alldeles omöjlig den dagen.

Men när vi på eftermiddagen kommit tillbaka, var du så stillsam och ödmjuk och hade vänt opp och ned på hela köket för att laga mat åt oss. Kommer du ihåg, Amy, så vi skrattade, Ragnar och jag, när vi såg din olyckliga uppsyn där du stod framför primusköket och pumpade så att lockarna fladdrade kring ditt huvud. Och sedan när vi satt oss till bords, satt du med drömmande ögon och såg ut i trädgården som du inte ens lagt märke till på morgonen. Jag tror att du nästan skämdes en smula. Och när vi sedan reste till staden med 10-tåget, hade du plockat åt dig en blomkvast och bakom den gömde du dig för mitt kanske litet spydiga utseende. Du var så snäll och blyg och skämdes t. o. m. att röka cigarretten, som jag erbjöd dig, emedan en äldre dam satt bredvid oss och girigt betraktade din inte överdrivet långa kjol. Var nu inte ledsen, Amy, jag berättar ju allt det där bara för att påminna dig om huru snäll och artig du ibland kan vara, och huru du nog kan hålla ut rätt mycket om du bara vill. Inte sant, Amy? Bara ett

ögonblick, och jag lägger dig mellan 202 och 203 sidan i 1734 års lag, och där får du sova ut till i morgon för att åter bliva fräsch och söt.

Papperen prassla sakta och ge smekande efter. — Godnatt, Amy, och tack för hjälpen. I morgon skall vi fortsätta.

V.

Upplysta fönstret.

Men när vi sedan kommit till staden och sökte oss fram genom väntsalen, märkte jag på Amys ansikte vilken oemotståndlig makt staden och dess atmosfär hade över henne. Det veka, skygga uttrycket försvann efterhand och ögonen fick tillbaka sin hungriga glans. Jag märkte detta framför allt när vi stego i bilen och jag därvid lutade mig över henne. Då hade redan ett knappt skönjbart egensinnigt streck skurit sig in vid mungiporna, och huvudets hållning när hon lutade sig tillbaka i bilen antydde en viss kraftansträngning som inte ville bli synlig. Hon bad chauffören köra ett tag utmed huvudgatan, och hennes blickar sögo girigt in den sparsamma belysning, som sommarkvällen bestod sig med. Hon blev åter mera bekant för mig, fastän jag kanske rent tillfälligt satt mig så långt från henne som möjligt. Men jag kände åter denna likgiltiga, absolut säkra äganderätt över henne, som vi alltid känner för en sak som är oss så pass bekant att den inte längre kan försätta oss i en

situation, där vi skulle vara oförberedda. Jag frågade:

—Är du inte trött, Amy? Tror du inte, det är bäst vi för dig hem med detsamma? Du har ju inte sovit en blund sista natten.

Hon såg förvånat opp: — Som du vill. Förresten är klockan inte mera än 10. Men det kan ju vara detsamma.

Hon kröp ännu mera in i sin vrå och såg åt sidan. Vi for förbi hamnen, och skären utanför blinkade vänligt åt oss genom den tunga, varma sommarluften. Jag kände allt fortfarande den där idiotiska självfallna äganderätten över Amy och brydde mig inte om att få henne att vända sig mot mig. Hon hade tagit av sig hatten och de gula lockarna fladdrade och slogo kring huvudet. Jag bad chauffören vända och köra till hennes hus.

När vi kommit fram, steg hon hastigt ur bilen och räckte mig handen. — Det är onödigt att du följer mig upp för trapporna, du kan lika gärna fortsätta hem med bilen, om du är så trött. Godnatt!

Hennes figur blev en aning suddig i den vita skymningen medan hon stod vid dörren och sökte fram sin portnyckel. Hon gjorde det litet för bestämt och brådskande för att endast vilja gå opp och lägga sig. Men jag kom inte att tänka på det, fastän det nu efteråt rentav förvånar mig att jag inte observerade de där hastiga, nervösa rörelserna med vilka hon öppnade väskan och ryckte i dörren, som inte genast ville gå opp.

— Sommarluften var lika gråtung och varm som tidigare på kvällen. Ljusen därute på skären hade blivit blekare men sände allt fortfarande sina vänliga, flämtande hälsningar över vattnet. Det var skönt att bada ansiktet i de ljumma, rena vinddragen från havet. Jag gick inte direkt hem, utan gjorde en liten omväg och råkade komma förbi Amys hus.

Jag hade troligen inte alls lagt märke till att hennes fönster var upplyst, om inte alla andra fönster varit försänkta i ett djupt, sovande mörker. Jag observerade det därför redan långt innan jag kommit fram till hennes hus, men tanken att det måste ha varit just hennes fönster infann sig först långt senare, när jag redan gått förbi ett stycke. Den kom så plötsligt, att jag i första ögonblicket inte alls lade märke till att den på något sätt angick mig personligen. Jag tänkte bara: ja så, hon har inte lagt sig ännu, hon måste således haft ännu någonting att göra i kväll. Och emedan jag i min absolut säkra äganderättskänsla, som i grund och botten måhända inte var någonting annat än vanlig trötthet, i det ögonblicket inte kunde föreställa mig, vad hon kunde ha att uträtta hemma hos sig kl. 1 på natten, var den följande tanken: jag måste ha misstagit mig om fönstret, det måste varit ett annat. Hon måste ju sova sedan länge.

Jag gick mekaniskt vidare, men mina steg blevo allt mera dröjande och stannade till slut helt och hållet. Var det faktiskt Amys fönster som jag sett, eller något annat? Denna tanke, som i början inte innehållit någonting annat än ett rent sakligt begrundande av fenomenet, blandades efterhand ihop med ett

ständigt tilltagande intresse för vad Amy kunde göra så där sent. Jag gick långsamt tillbaka. Nu skymtade redan huset där hon bodde, och jag sökte ivrigt efter det upplysta fönstret, men kunde inte upptäcka det. Jag såg hela tiden opp mot tredje fönsterraden, där hon bodde, och stötte nästan ihop med en man som hastigt kom gående över gatan. Han mumlade en ursäkt och skyndade vidare, och nu kunde jag redan urskilja Amys fönster. Det var försänkt i sommar-nattens gråtunga skymning liksom alla andra.

Men under det jag vandrade hemåt började någonting kväljande bubbla upp i mitt inre. Jag visste ännu inte riktigt vad det var, ty än så länge var det för formlöst för att kunna samla sig till en bestämd tanke eller känsla. Var det Amys fönster, som jag sett ljus i, eller inte? Och om det var hennes fönster, så vad kunde hon ha för sig så där sent om natten. Vad kunde Amy överhuvudtaget ha för sig? Jag hade aldrig sett henne göra någonting annat hemma hos sig än spela grammofon och bläddra i filmtidskrifter. — Ja visst, ibland sydde hon på någonting, men hon fick det aldrig färdigt. — En dyna, eller någonting liknande. Hon sade att det skulle bli ett broderi — paradisfåglar, eller papegojor, hon sade varje gång något nytt. Men inte hade hon väl suttit och sytt ut papegojor mitt på natten. Det var ändå litet för absurt — kanske det inte heller var hennes fönster. Då föllo ju paradisfåglarna och allt det där bort av sig själva. Jag släckte lampan och vände mig beslutsamt mot väggen: nu skulle jag somna ögonblickligen. — Men om det ändå varit hennes fönster — —. En karl

hade knuffat till mig utanför hennes port. Han hade ursäktat sig och lyft på eller rättare sagt rört vid hatten. Den var grå, med frambrätterna nervikta. Vem kunde han vara? Lång, åtsittande överrock och en grå sommarhatt med nervikta frambrätten.

Och plötsligt satte jag mig upp i sängen och skratade ut i rummet; jag ägde ju själv en precis likadan hatt! Ljusgrå, med nervikta frambrätten och ännu ljusare band! Hahaha, vi hade alltså likadana hattar, jag och den där mannen! Den hade således också kostat 140 Fmk. ifall den var köpt hos Stockmann. Hahaha! Männe Amy märkt det? Säkert hade hon gjort det, hon tyckte ju så om att prova hattar, herrhattar speciellt. Hon hade väl ställt sig framför spegeln, och han bakom henne, så nära, att hon väl fick luta sig framåt för att få den påsatt. Och sedan hade hon med en tvär ryck vänt sig mot honom, och befallande lyft läpparna mot hans ansikte, eller låtit sig falla bakåt, som hon tyckte om att göra. — — Hon hade därvid haft på sig en hatt, som till punkt och pricka påminde om min. Hahaha!

— Rummet hörde förvånat på och möblerna, särskilt skrivbordet och bokhyllan, togo ett chockerat uttryck på sig. Jag började med ens skämmas inför dem. — Jag hade ju lagt mig för att sova —. Och i morgon — ja för fan, i morgon skulle Stenberg ge besked. Hurudan hatt hade Stenberg? Knall? Men inte alltid. Ibland använde han en — ljusgrå filt-hatt med — oppåtvikta brätten. Oppvikta — — och med svart band. Säkert? Jag skall i morgon se efter

hurudan hatt Stenberg använder. Men nog var det ändå oppvikta brätten — — —.

VI.

Tvekan.

— Hallå, är det Amy?

— En gäspning.

— Goddag Amy, har du inte vaknat ännu?

— Nej.

— Lade du dig då inte genast när du kom hem i går?

— Jo.

— Men jag gick förbi vid ett-tiden och tyckte att ditt fönster var upplyst.

— Tystnad.

— Hallå?

— Jag glömde väl att släcka ljuset när jag lade mig — Jag läste ännu litet förrän jag somnade — —. Glömde att släcka.

— Säg mig Amy, tycker du att ljusgrå herrhattar är klädsamma. Jag glömde väl min i bilen i går kväll och kommer inte ihåg chaufförens nummer. Skall jag köpa mig en likadan igen?

— Telefonluren läggs ner.

— Trrrr...

— Goddag direktör Stenberg. Det var trevligt, att direktören ringde upp så här tidigt. Jag tänkte förresten just själv ringa upp.

— Det var angående den där saken, som herr Rapp talade om i går. Jag har funderat på saken i natt.

— Ja.

— Jag går med på saken ifall ett tredje namn kommer med.

— Tror direktören, att det är absolut nödvändigt?

— Absolut, och så en sak till. Inga omsättningar som senast. Om herr Rapp kommer efter klockan ett, så skall vi arrangera saken. Det var ju KOP?

— Tack så mycket, direktören, jag skall komma då. Jo, det var KOP. Adjö.

Telefonluren lägges ner.

— Goddags Sven, det här är Henry. Hör du jag måste be dig om en liten tjänst. Har du papper i KOP?

— Mer än nog. Hur så?

— Jag skulle behöva dig som tredje man.

— Vem kommer med dessutom?

— Stenberg.

— Duger inte hans namn ensamt?

— Jo ser du, han tycker om att krångla. Han skulle vilja ha en tredje man med. Men det är ju rena formaliteter. Går du med på saken?

— Huru mycket?

— Elva.

— Sådärja. Du tycks ju röra dig med miljonaffärer. Men — — varför inte. Om Stenberg är med. — —

— Jag kommer upp till dig kl. ½1. Tjänare så länge.

— Telefonluren läggs ner.

— Goddag Gösta, det är Henry. Allt i ordning igen. Vart skall vi gå och äta middag?

— Har saken faktiskt gått? Gratulerar! Och förlåt att jag i går — —

— — Å, för alldel. Stenberg ville ha ett tredje namn och Sven gick in på saken. Fint, eller vad. Jag tänker förresten be honom komma med. Vad säger du om Palladium? Vi träffas där klockan 5.

— Kommer Amy med?

— Nej, det gör hon inte. Säg mig — tror du man kan känna igen en karl om man vet att han har ljusgrå sommarhatt med nervikta frambrätten. Som min — —.

VII.

Gråthistoria.

— Jag har spelat kort i går, säger Amy. Först vann jag 160 mk., men sedan försvann de ännu hastigare än de kommit. Men det var också roligt.

— Huru mycket? frågar jag så lugnt som möjligt, och griper alldeles för tidigt i barmfickan.

Men Amy låtsas inte höra vad jag säger. Kanske hon också faktiskt inte hör. Hon sitter med lockarna pressade mellan händerna och ser på måsarna, vilka glida av och an framför terrassen.

— Huru mycket, upprepar jag redan en smula enerverad. 200? 300? 500? 1000? Säg?

Men hon sitter bara där och pressar huvudet mellan fingrarna så att lockarna kvälla fram mellan dem. Så vänder hon sig mot mig, och på hennes ansikte ser jag tydligt att hon faktiskt inte uppfattat vad jag sagt. Det småler inåtvänt och tycks inte ens observera att jag sitter bredvid.

— Tror du det skulle vara svårt att dränka sig här? frågar hon om en stund, åter vänd mot måsarna. De flaxa uppmuntrande med sina vitglänsande vingar och en av dem störtar sig huvudstupa ner i vattnet: så där enkelt är det. Kommer opp igen och seglar bort, följd av de andra.

— Huru mycket? upprepar jag den här gången så bestämt att hon måste höra det. — 2000? Det är en trevlig soppa, du åstadkommit i går. Men säg då för guds skull.

Hon vänder sig hastigt mot mig och hennes ögon äro som hos ett sårat djur: Vad är det du egentligen vill av mig? Du med dina evinnerliga huru mycket. 50:75 om du absolut vill veta det. Och det är naturligtvis därför som jag vill dränka mig. Inte sant?

Hon skrattar till, och hennes röst har med ens blivit skarp och gäll som måsarnas.

— Vad är det då? frågar jag förbryllad. Någon-ting prasslar till mellan mina fingrar och jag stoppar skamsen sedeln tillbaka i fickan. Det är då fan, att man alltid skall göra allt förhastat.

Amy ser hotfullt på mig. — Vad det är? Du, och endast du. Jag är utled vid dig. Och jag slipper inte ifrån dig. Här sitter jag bredvid dig och har äran att se på huru du dricker kaffe. När du druckit ur

den där koppen, kommer du att bereda mig det höga nöjet att få servera en till. Är detta inte nog?

— Kära lilla Amy, säger jag så vänligt jag kan. In- te behöver du servera mig mera kaffe, ifall detta för- stör ditt humör. Jag kan ju själv. — — Men jag hej- dar mig förskräckt. Hon ligger handlöst över bordet, och snyftar, snyftar, att man kan tacka gud för att det inte finns människor i närheten.

Så rycker hon upp sig och faller ihop mot min skuldra. En servererska visar sig för ett ögonblick, men drar sig förskräckt tillbaka. Det är verkligen en lycka, att det inte finns andra människor på strand- kaféet. Det är lyckligtvis middagstid — — Ty Amy snyftar hejdlöst vidare och jag sitter där i den mest idiotiska situationen i mitt liv, och lyssnar and- löst efter steg. — — Bara ingen skulle komma! Vad tusan har måne gått åt flickan? Har hon åter- igen råkat någon av sina forna bekanta? — — Då bru- kade hon bli så här efteråt — — Eller har jag faktiskt sårat henne med mina frågor? Jag visste då verkli- gen inte — att hon var så granntyckt. Herre gud, bara ingen skulle komma!

Det finnes ingenting obehagligare för en man — jag tror mig ha rätt att generalisera i det här fallet — än att sitta på en stol med en flicka snyftande mot sin skuldra. Man känner sig då som någotslags möbel, en stolkarm eller något liknande, och man blir faktiskt re- dan efter några minuter träaktigt stel och likgiltig; man sitter där och spänner sina ryggmuskler, för att inte ge efter för tyngden som snyftar emot en, och tän- ker på vadsomhelst, bara inte på den där lilla olycks-

högen bredvid en, som ju fullt och fast är övertygad om att man hyser medkänsla och försöker trösta. Man stryker henne tanklöst och mekaniskt — varsamt över håret, mumlar någonting banalt och inlärt och tänker gudvet vadför avlägsna tankar. Också nu, när Amy efter sitt för mig fullständigt obegripliga hysteriska utbrott med ens sökte stöd hos mig, åstadkom hon i själva verket en känsloriktning av fullkomligt motsatt natur. Ty medan hon låg där mot min skuldra och jag till synes varsamt och uppmuntrande strök henne över halsen, sysselsatte sig mina tankar ingalunda med gissningar om orsaken till hennes förtvivilan, utan jag tänkte rätt och slätt på ett brev som jag erhållit på morgonen och som inte hade någonting annat med Amy att göra än att det antydde utsikterna till en rätt lönande affär.

Jag tänkte över brevet och de möjligheter, som därigenom öppnades för min på sista tiden verkligen undergrävda ekonomiska ställning och kom underfund med att det verkligen öppnade en utväg. Det ställde mitt ekonomiska läge i en betydligt ljusare dager än vad det tett sig vid det första genomläsandet av brevet. Och medan jag satt här, mekaniskt strykande Amys hals och lockar, flammade med ens upp för mitt medvetande en plan, så enkel och som jag tyckte genialisk, att jag inte längre hyste det ringaste tvivel om att affären skulle lyckas och jag tack vare den bli kvitt alla bekymmer och obehagligheter. Det måste ju gå! Planen var genialisk just i det avseendet, att den ställde alla mina medtävlare i en alldeles annan kategori, långt bakom mig, varigenom jag så att säga

ensam blev herre på täppan. Och mina händer, vilka blivit delaktiga av den vilda glädje, som exploderat i mitt inre och sopat det rent från alla förlegade sorger, gledo hastigare och segervissare över Amys snyftande lockar, så att hon tryckte sig allt närmare mig och efterhand tycktes lugna sig. Jag antar att det måste ha gått till på det sättet, ty medan jag sålunda rent mekaniskt, eller åtminstone oavsiktligt, vaggade in henne i en rogivande avmattning, fortsatte jag att smycka ut min plan med detaljer och möjligheter vilka göto ny kraft i mina domnade ryggmuskler, och jag måtte ha suttit där omkring en halv timme stödjande Amy med min vänstra skuldra utan att känna den ringaste trötthet därav.

Men till slut, när den där planen som skulle resultera i min ekonomiska återuppståndelse, inte längre saknade en enda liten detalj, och jag t. o. m. tänkt över konceptet till svaret på det lyckobringande brevet, började mina tankar tveksamt söka sig tillbaka mot utgångspunkten, och jag upptäckte åter Amy bredvid mig. Hon hade rätat på sig en smula och tyngde inte längre så handlöst som förut mot min nu faktiskt domnade skuldra. Jag hajade till en smula, emedan jag trodde, att hon kanske märkt huru likgiltig hon var för mig i det här ögonblicket, men så upptäckte jag att hon höll min hand i sin och när hon vände huvudet mot mig skimrade i hennes ögon ett omförlåtelsebedjande och ännu litet fuktigt sken. Jag försökte att så hastigt som möjligt sätta mig in i den nya situation, som därigenom inträtt, och samlade all min kraft för att förjaga det där brevkonceptet, som allt fort-

farande skymde undan allt det övriga. Jag måste ju vara förberedd att få höra Amy bikta någonting för mig eller avgiva någon förklaring över sitt besynnerliga beteende. Hon såg så bedjande på mig och hade blivit så späd och liten, att jag faktiskt med en förtvivlad ansträngning lyckades låsa in de där påhängsna och eggande tankarna i något bakre gemak av hjärnan. Jag böjde mig närmare henne och strök hennes hand.

— Kära, lilla Amy, sade jag med en rest av segerkänsla i rösten, som jag dock genast upptäckte och undertryckte, — huru är det med min flicka nu? Kan-
ske det var bra att du grät ut. Lyckligtvis fanns ingen i närheten som kunde ha sett det, så att det ju inte är så farligt alls.

Över Amys blida, vänliga ansikte gled en knappt märkbar skugga av förvåning. Hon kastade en hastig blick omkring sig, och jag är övertygad om att hon först nu upptäckte att vi befann oss på ett sommarkafé ute vid havsstranden och inte hemma hos henne. Men så lyste den ångerfulla uppsynen åter fram:

— Förlåt — att jag ställer till — — sådant här på offentligt ställe, sade hon sakta. Men det kommer ibland över mig. Och då kan jag inte längre. — —

— Vad kan du inte längre med? frågade jag förbluffad.

Hon såg förvånad upp: — Allt det där — — att jag sålt mig åt dig — —. Jag har inte sålt mig åt dig, snyftade hon med ens till igen. — Men du tror säkert att jag gjort det!

— Hm, kunde jag inte låta bli att säga, men jag

tror att hon inte hörde det. Jag önskar ännu denna dag att du inte hört det, Amy. — Jag sade:

— Men varifrån i Herrans namn har du fått det där ifrån? Huru skulle jag kunna komma på en så vansinnig idé? Är vi kanske inte vänner?

— Kanske, mumlade hon ännu saktare. Men när du frågade så fullkomligt affärsmässigt, då jag berättade för dig om det där kortspelet. Det gjorde så ont — —

Jag visste verkligen inte vad jag skulle svara. Men hon smög sig närmare och lyfte sitt ansikte mot mig.

— Kyss mig, befallde hon ängsligt och bestämt.

Jag såg förskräckt omkring mig, servererskan stod i närheten och betraktade oss med iögonfallande intresse. Och då gjorde jag den största uppoffring, som jag någonsin gjort för Amy, jag kastade en bönfallande blick på servererskan, böjde mig ner och kysste Amy på munnen.

VIII

Skandal.

Några dagar senare kom Amy upp till kontoret, och jag märkte genast på hennes min att hon hade någonting viktigt att säga. Hon trädde in med sin oberörda litet böjda hållning, som gjorde att hon såg mindre ut än vad hon i själva verket var. Slog sig ned i stolen som stod där för besökande och fick tag på min

hatt, som hon vände och synade och sedan med ett ryck lade ifrån sig.

Så lät hon blicken smyga ut genom den halvöppna dörren i rummet utanför, där skrivmaskinernas stötvisa rassel antydde att kontoret »Rapp & C:o» alltid har fullt opp att göra (i själva verket hade personalen fått order att arbeta till varje pris, så snart någon besökande, som det gällde att imponera på, infunnit sig på kontoret, och av något misstag hade de väl ansett Amy för en sådan). Jag anmärkte i rätt likgiltig ton att hon i dag såg ovanligt fräsch ut, men då hade hon äntligen avslutat förberedelserna och klämde till med ett: tror du, du skulle ha råd att bestå dig med en maskinskriverska till?

Huru så? sade jag förbluffat, och sökte förgäves gissa mig till fortsättningen på en så pass originell inledning.

— Jag har tänkt på att söka mig en tjänst, svarade Amy lugnt och såg mig stadigt i ögonen.

Jag måtte inte ha svarat på en lång stund, men när jag äntligen samlat mig brast jag ut i skratt.

Hon såg förebrående på mig.

— Vad har gått åt dig, Amy? Är du sjuk? — Eller — — inte har du väl druckit någonting i dag?

Hon tog åter min hatt och synade den mycket noga: — — varför — — varför talar du så här till mig. Förstår du inte — att jag vill göra slut på den där historien. Varför kan jag inte arbeta och förtjäna pengar lika väl som någon annan.

— Där ha vi det, avbröt jag. Det är just det att du inte kan arbeta och förtjäna pengar som någon an-

nan. — Det passar dig inte. Det — det kommer att förstöra dina händer, kära Amy, se inte så ledsen ut, men förlåt, du duger till vad tusan som helst annars — men inte till arbete.

I vanliga fall skulle Amy ha kastat någonting i huvudet på mig, efter den sista repliken. Men hon började gråta — vad hon grät ofta och olämpligt på sista tiden. Kanske jag borde ha frågat ut henne närmare först — det var väl bara ett av hennes vanliga infall, som måste behandlas med försiktighet. Kanske jag verkligen borde gått litet varsammare tillväga. Eller behövde hon pengar? Men flickan hade ju blivit så omöjlig på sista tiden att jag inte vågade ställa den frågan just nu.

Hon satt där i stolen som var avsedd för solida korpulenta affärsmän, och snöt sig sakta i en duk som var alltför parfymerad för att kunna torka bort tårar. Hoppressad i ena handen höll hon min hatt, vars nervikta brätten otvivelaktigt löpte faran att bli oppvikta. Så snart den där affären gått igenom borde jag verkligen köpa mig en ny. — Den här hade kostat 140: — hos Stockmann. Eller var det den där mannens hatt, som jag träffat på natten, som hade kostat så mycket? Varav kunde jag veta huru mycket hans hatt hade kostat? Javisst, vi hade ju likadana! — Det var kanske då hans som Amy höll i handen just nu? — — Men nej, för fan, huru kunde den där karlens hatt ha kommit hit. (Jag kastade för säkerhets skull en blick på hängaren vid dörren, där fanns ingenting.) Naturligtvis var det min hatt som Amy förstörde som bäst. Men den där mannen — —, och åter

vandrade mina tankar någonstans långt bort från Amys bekymmer och sorger, men stötte överallt på motstånd och måste vända tillbaka till hatten, kring vilken de började kretsas i allt hastigare cirklar.

Det är underligt, men varje gång jag försöker försätta mig tillbaka till tiden före Amys död, sker detta bäst genom att som utgångspunkt taga den där hatten, som en natt skymtat förbi mig och som inte lämnar mig i fred ens nu. Det är väl svårt att förklara varför just denna obetydliga, av sommarskymningen delvis utsudade situation, som jag ju inte tillmätt någon betydelse då den inträffade, så segt och oförsonligt bitit sig in i mitt minne. Möjligt att det delvis beror på att jag kort därefter förlorade herraväldet över Amy, och att detta således var sista gången, då hon faktiskt kunde bedra mig. Men jag tror inte att denna förklaring är uttömmande. Den är snarare en konstruktion, som blivit gjord långt efteråt, och som därför inte alls ger nyckeln till det, att jag redan några timmar efter det där mötet började känna mig förföljd av någotslags fix idé, som pinade mig jämt och ständigt och genom min misstänksamma lurande hållning även Amy. Å andra sidan kan jag inte förneka att den där fixa idén är och kommer att vara för mig av stor nytta vid skrivandet av denna bok.

Ty det finns kvällar, när Amy själv tydligen är på misshumör och hennes fotografi får ett uttråkat likgiltigt uttryck, och då kunde jag inte skriva ett ord, om jag inte hade den där olycksaliga hatten. Jag behöver i så fall (fastän jag ogärna gör det, emedan det i första hand blott väcker oro och förstämning) endast

föreställa mig den så tydligt som möjligt, för att genast se framför mig den sommarkvava gatan och ett stelt femvåningars hus med döda fönster. Och sedan börja även akustiska föreställningar dyka upp i medvetandet, steg som skyndsamt och mjukt ljuda mot trottoaren (han måste tydligen haft gummicklackar) och med ens tystna vid gatukorsningen. Och om jag nu, utan att bry mig om den ångestkänsla som alltid griper mig när jag kommit så långt, dröjer en stund vid detta minne och låter det fylla ut hela min föreställningskrets, skjuts någotslags luckor i mitt medvetande plötsligt åt sidan, och jag träder obehindrat in bland denna sommars händelser. Jag behöver då endast luta mig ned och lyfta den ena eller andra situationen upp från marken, för att känna, huru den sprattlar mellan fingrarna på mig och sedan motsträvigt men lydigt lägger sig på bladen i denna bok.

Men jag gör det som sagt endast ogärna, emedan det alltid är förbundet med en hel massa obehagliga associationer och tankar, vilka plåga mig till långt in på natten och inte ens under sömnen lämna mig i fred. Jag vaknar då först långt in på förmiddagen och måste kläda mig i största hast, för att hinna i tid till konsulatet och få arbetet undanstökat. Och under påklädningen välla fortfarande någotslags otydliga minnen av drömmarna från natten opp i mitt inre och lägga sig först under arbetet, som jag under sådana dagar gör undan med ett alldeles särskilt nit — till självförsvär.

— Jag tror att det egentligen just var den dagen, då Amy kom till mig för att be mig skaffa henne arbete, som vanföreställningen definitivt fick herraväl-

de över mig. Det var hennes anblick, där hon satt, ömsom snyftande, ömsom torkande ögonen och kastande förstulna, bönfällande blickar på mig, vilka jag inte märkte, eftersom jag redan fått giftet in i kroppen, som påskyndade sjukdomsprocessen i alldeles otrolig grad. Det fanns nämligen en viss kontrastverkan i situationen (lik den hos Ragnar på morgonen) som allt för skarpt fallit mig i ögonen, och som min fantasi utvecklade till ett enormt fasaingivande spöke. Jag såg till slut endast Amy och hatten, som hon höll i handen, och rummets väggar, skrivmaskinerna, kontorsbordet, allt gled bort, obestämt vart, lämnande mig ensam med min fixa idé, som girigt nosade sig fram till mitt hjärta.

Varför hade hon inte svarat någonting, när jag frågade henne följande morgon per telefon. Naturligtvis kände hon sig skyldig; ifall hon inte förstått, när jag frågade henne varför hon inte svarat, skulle hon väl ha frågat vad jag menade. Hon tyckte ju om att prata i telefon i timtal. Men hon hade väl varit alltför oförberedd, då jag väckte henne genom min ringning, och hade helt enkelt hängt på luren, för att i ro kunna fundera ut en lögn — —. Och nu, nu kom hon hit till mig och lekte oskuldsängel — ville börja arbeta. — Ta mej tusan, om jag skulle låta lura mig så lätt! Och så naturligt hon gråter! Jag tror hon t.o.m. lyckas pressa fram några tårar. — — Nej, nu var det då verkligen på tiden att en gång tala rent ut —. Och varför i helvete håller hon hatten i sin hand. Den är ju min och icke hans — — —.

Det var snarare en reflexrörelse förorsakad av den

sista tanken än någon avsiktlig grovhet, då jag ryckte hatten ur hennes hand och slängde den opp på bokhyllan. Hon ryckte till och såg oförstående och olycklig på mig. Hennes ansikte såg verkligen förgråtet ut, och under det hon först oförstående och sedan med tydlig avsky avläste uttrycket i mitt ansikte, kröp hon ihop i ena hörnet av den jättelika fåtöljen, lik en hund som vet att han skall få stryk, men inte riktigt kan erinra sig försyndelsen som han begått.

— Hör nu Amy, sade jag, sluta opp med ditt evinnerliga tjutande, jag har blivit led vid det. Och förrän vi talar vidare om ditt ärende, är du kanske god och svarar på några frågor som jag vill ställa dig. Sitt ner, där du är, — hon hade rest sig till hälften och gjort en rörelse för att gå. — Vill du kanske ha en cigarett?

Hon tog tveksamt emot en, men hennes ansikte hade därvid redan antagit ett trotsigt och hårt uttryck, som det alltid skyddade sig med i sådana fall. Jag märkte att det inte precis var den lämpligaste tidpunkten som jag valt, för att få henne att bikta, men jag hade väl redan kommit alltför långt i min svartsjuka, för att kunna hejda mig.

— Kanske du är god och förklarar mig, vad du hade för dig den kvällen, när vi kommit från Ragnar. I ditt fönster var det ljus klockan ett på natten när jag gick förbi.

Vem var hos dig då?

Hon gjorde en otålig gest. — Men jag har ju redan — —

— Du ljuger.

Hennes ögon drogo ihop sig och ett trött, horaktigt drag skar in vid hennes mungipor. Jag kände igen det, jag hade ofta observerat det i början av vår bekantskap, medan hon ännu umgicks med sina forna bekanta.

— Vem var hos dig då?

Hon for upp från stolen (stämde armarna i midjan) och skrattade gällt och hotfullt i ansiktet på mig.

— En man, i en likadan grå hatt som du, men det är också den enda likheten er emellan. För du är ett rått djur!

IX.

Jag blir rädd

Tiden genast efter mellanfallet på mitt kontor hör till de situationer i mitt liv, som jag har mest svårt att åter försätta mig in i. Jag kommer nämligen inte alls ihåg några reella fakta från den tiden, och det är ju möjligt, att det inte heller inträffat något särskilt eller anmärkningsvärt. Det är som om någotslags tungt, grått töcken, i vilket små ljuspriekar — mouches volantes — oavbrutet glida förbi, lagt sig över de dagarna, och ur det dyka minnesbilder fram, flamma upp för en sekund och låta mig i sin magnesiumbelysning skåda saker och ting som inte alls finnas. För att karakterisera denna period i mitt liv, som troligen inte varade längre än en vecka, och som endast efterlämnat

ett överkligt, nästan ogripbart intryck hos mig, gäller det därför att fånga dessa blixtljussituationer just när de åter dykt upp hos mig och inte släppa dem, förrän de blivit fästa på papperet och därigenom blivit materialiserade och — banaliserade. Ty jag har alltid en känsla av att begå helgerån, när jag börjar pejla i mitt undermedvetna jag och därifrån draga fram dessa underliga djupvattenfiskar, som vi vanligen kalla för hallucinationer, drömmar o. s. v. Och när efter långt och ibland hopplöst väntande ett sådant vidunder nappat på kroken, just då måste hjärnan arbeta precisare än någonsin för att taga en ögonblicksbild av djuret, framkalla och fixera den. Ty såsom djupvattenfiskarna, så snart de blivit dragna ur sitt element, förvandla sig till formlösa, döda geléklumpar, emedan det inre lufttrycket ovanom havsytan spränger dem, så rinna även de där föreställningarna sönder, så snart de kommit upp i dagsljuset.

Det är en tålmodsprövande sport att fånga fisk på metspö. Och jag har ofta fått vänta i timal, stirrande på mitt medvetandes då och då av en skälvning genomilade yta, utan att flötet gjort andra rörelser än rent tillfälliga, vänt sig för vinden, eller gungat till för en vågrörelse, som kommit obekant varifrån. Man sitter där och ser skuggor och ilningar glida över vattnet, ibland tycker man t. o. m. att flötet rycker till, och väntar andlöst på att se det dyka ner och försvinna. Men det är vanligen endast en synvilla, eller har någon obetydlig småtanke börjat gnaga på associationen, som man kastat ut, och när man sedan drar upp reven, är masken borta och krokens hårda glans har förjagat

de skygga djupvattenfiskarna. Det finns ingenting mera irriterande än de där småtankarna, de komma ibland i täta svärmar och vattnet blänker kring deras spensliga, sprattlande stjärtar. Man får då gå vidare längs stranden, för att på något annat ställe kasta ut reven och åter stirra sig nästan blind på flötets gungningar. Man upplever då ofta samma missräkning som tidigare: småfiskarna, som gnaga av masken och sedan komma upp till ytan för att sola sig och jaga dammkornen, som lagt sig över den. Man sätter på den allra fetaste, lösaste associationen, den ringlar åt alla håll och försvinner protesterande i djupet. Skuggor och ilningar glida över vattnet. Man har redan blivit trött vid allt väntande, man har rentav blivit en smula sömnig och man börjar dåsa, med småtankarnas solskenslek ännu speglade i ögonen. Man glömmer bort flötet, som av vinddraget drivits något åt sidan, nervspänningen löser sig efterhand och andhämtningen blir regelbunden och lugn. Då glider någon ny synförmåelse med ens över näthinnan, skuggan efter en vattenring, som slår mot stranden och får en att yrvaken rycka till. Man ser oförstående omkring sig, upptäcker med ens, att flötet inte mera är synligt, och hör i stället allt flere vattenringar mjukt plaska mot stranden. Man rycker till sig met-spöet, det böjer sig som en båge, reven är spänd som en fiolsträng och nu — — nu kommer det upp, vidundret, skimrande i alla regnbågens färger, medan det i en vid båge flyger över ens huvud och slår ner på strandhällarna bakom.

Men hjärnan, ifall den är en skicklig fotograf och

redan några gånger varit med vid dylika upptagnin-
gar, vevar under tiden förtvivlad på, för att fånga
trollfiskens färd genom luften. Ty den vet att det
vidunderliga jättegäpet med den minimala stjärten,
eller, en annan gång, den underbara färgprakten, som
får en att rysa till av salighet, emedan just den öpp-
nar porten till drömmens himmelrike, kommer att för-
vandlas till en skälvande gelémassa, så snart den sla-
git ner på marken; en massa som kanske ännu kan äga
något intresse för specialister i djupvattenfiskarnas
anatom, men som lika litet har att göra med den här-
liga varelse, som några ögonblick svävade över vårt
huvud, som en drömtydningsbok har med våra syner
att göra.

Bland de sällsamma varelser, som jag sålunda drar
upp ur mitt undermedvetandes djupaste lager, finns
det en, som jag redan ofta känt nappa på kroken, men
som alltid lossnat ifrån den, just när jag redan trott
mig kunna bärga den dyrbara fångsten i land. Och
fastän jag inte äger en enda fixerad bild av den och
inte heller vet om jag någonsin kommer att äga en dy-
lik, vet jag att det just är det svartfjälliga vidundret
som kretsat kring mig under de där nätterna och natt-
lika dagarna efter det Amy gått ifrån mig och stängt
kontorsdörren bakom sig. Jag kan inte beskriva det
vidundret, inte heller föreställa mig det, men jag vet
att det hade ett gap späckat med sneda, pigglignande
tänder och en stark oregelbundet formad stjärt, me-
dels vilken det sam omkring i mörkret och vilken
ibland t. o. m. snuddade vid mig. Och det var vanli-

gen då den där plågsamma och liksom stickande föreställningen kom opp hos mig.

Men när jag sent omsider lyckats insomna, kom en annan varelse till mig, inför vars strålande färgprakt det svarta vidundret inte kunde hålla stånd. Det försvann, och mina drömmar lystes upp av ett stilla, dämpat sken, i vilket de mörka gestalterna mer och mer gav vika för de ljusa. Och ur de ljusa varelsernas skugglek trädde en fram till min säng, och jag visste, att det var Amy, fastän hon hade ett annat ansikte, och ett annat namn, och hela tiden bytte gestalt. Hon brukade komma emot mig på vägen, ibland satt hon bara bredvid mig, och jag kom med ens ihåg, att hon redan länge, länge suttit där, hela tiden lutande sig allt närmare mig, och att jag endast behövde sträcka ut handen för att nå henne. Så glömde jag bort henne igen, men skenet, som utgick från henne, värmdes fortfarande i mitt hjärta, och jag trädde in i en restaurang, där Amy dansade med någon främmande herre, som, jag visste det, var min bror. Jag menar: det var kanske Amy, när jag nu tvingar mig tillbaka in i den där situationen, ser jag att hon hade Amys drag, men jag kände inte igen henne, och hon var mig fullkomligt likgiltig.

X.

*Försoning,
men det är ingen försoning.*

Lika otydligt och överkligt framstår också slutet på denna historia för mig. Denna dag, inramad i en

höstlik, fuktig stämning, kunde kanske förliknas vid de första symptomerna till uppvaknandet efter en marriden natt, medan dagern sparsam och grå silar in i rummet genom de nerfällda gardinerna, men ännu är för svag för att jaga bort spökgestalterna, vilka trän-gas kring sängen. Om jag kommer rätt ihåg, steg jag ovanligt sent upp den dagen och hade så bråttom att i rätt tid hinna till kontoret, att jag inte ägnade Amy en tanke. Först senare på dagen, när jag i telefonkatalogen sökte efter ett nummer, stötte jag av en hän-delse på namnet på gatan, där hon bodde. Och detta var nog. Efter en halvtimmes tvekan, jag gjorde slut på en halv ask cigaretter, ringde jag upp till Amy. Hon hade gått, men sagt till, att ifall jag ville tala med henne kunde jag träffa henne kl. 6 på eftermid-dagen.

Jag torde ha varit ovanligt artig och korrekt mot tjänarinnan, medan jag talade, men när hon lagt på luren, började någonting ohyggligt välla upp i mitt inre. Jag steg upp från bordet, tog på mig överrocken och hatten, och raglade ut från kontoret, utan att ens bry mig om att lägga undan papperen, som jag haft framför mig. Redan tidigare, medan jag talade med tjänarinnan, hade jag oupphörligt sett på klockan, och observerat att den var $\frac{1}{2}1$, jag hade också räknat ut, att det således var $5\frac{1}{2}$ timmar, tills jag skulle träffa Amy. Men när jag kommit ut på gatan, hade jag redan glömt det och måste se efter ånyo, jag gjorde det sedan otaliga gånger, medan jag planlöst vandrade från kafé till kafé, träffade på bekanta och växlade några ord med dem. Men så upptäckte jag mig med

ens sittande vid något av deras bord, med en orörd kaffekopp framför mig, såg hastigt på klockan, som visade 10 minuter mera, sedan jag sist sett på den, och lämnade dem med nervositeten hos en man, som redan försenat sig till ett viktigt möte och ännu inte vet, när han kommer att hinna fram till det. Och klockan kröp obönhörligt långsamt vidare, ibland tyckte jag att den stannat och höll den bävande av hopp mot mitt öra: kanske klockan i själva verket redan var mera. Men så hörde jag åter det lugna, ironiska tickandet, och nu såg jag också att sekundvisaren faktiskt kröp fram, den hade bara för en stund gömt sig under minutvisaren och kom nu skadeglatt fram ur sitt gömställe, pinande mig till döds med sin trippande gång utefter sekundstrecken.

Det är underligt, att alltsedan tidpunkten, då jag vevat upp Amys nummer, alla mina orubbliga föresatser att aldrig mera växla ett ord med henne, och om möjligt inte ens tänka på henne, med ens gått upp i intet, så att jag under dessa $5\frac{1}{2}$ timmar inte en enda minut tvekade om jag skulle gå till henne eller inte. Visst skulle jag gå. Jag tror att ingen makt i världen hade kunnat avhålla mig därifrån; jag skulle ha skrattat den i ansiktet, som man skrattar åt en dåre, som nämnt möjligheten att jag inte skulle komma till henne vid det utsatta klockslaget. Beslutet, som jag fattat, eller som rättare sagt gripit mig om strupen, föreföll mig lika naturligt som att jag för att tända eld på en tändsticka måste riva dess ena ända mot asken, och inte den andra utan huvud. Och antagligen hade Amy, som säkert kände mig mycket

bra, just räknat på denna plötsliga sinnesförändring hos mig, ordern, som tjänarinnan meddelat mig, hade hon säkert redan givit flere dagar tidigare, emedan hon ju inte kunde veta när detta omslag skulle inträda. Att hon visste att det förr eller senare måste inträda, bevisade redan tjänarinnans tonfall, hon visade inte den minsta förvåning, utan rabblade upp läxan med säkerheten hos en, som redan under några dagar varit förberedd att bli tillfrågad. Min oerhörda upphetsning under denna dag, medan jag som en besatt rände av och an på gatorna, var sålunda inte framkallad av någon tvekan eller inre strid, den hade slutat redan då jag stack fingret i första numret i sifferskivan, utan av en blind otålighet att få se Amy, om ock bara för ett ögonblick, sak samma vilka följer det kunde ha.

Faktiskt hade jag så helt givit mig i den på varje tankeinhåll blottade otålighetens våld, att jag först när jag några minuter före 6 stod utanför Amys dörr, kunde uppfatta situationen med en viss eftertanke. Men också detta bara ett ögonblick; när jag redan stod i tamburen och mekaniskt synade mig i spegeln, var min hjärna åter lika tom på alla tankar som tidigare på dagen, och jag steg in i rummet, där Amy satt, endast driven av en upphetsning, som emellertid avtog med varje steg och småningom ersattes av en fruktansvärd trötthet och tafatthet.

Hon märkte synbarligen, huru oförberedd och svag jag var i det ögonblicket, och övergick därför genast till offensiven. Hon gjorde det mycket skickligt, bad mig sitta ner, räckte mig handen och sade: Jaså, så

får man till slut ändå se dig igen. Det var länge sedan — — —.

Hon undertryckte mycket skiekligt segerkänslan som skymtade fram mellan orden, så att jag inte kunde brusa upp och därigenom slå henne ur positionen. Jag sade bara: ja, det var länge sedan. Jag råkade ringa till dig i dag och fick höra att du ville tala med mig.

— Ta plats och kasta av dig överrocken.

Det var endast med möda jag fick den av mig. Tröttheten lade sig som bly över mina lemmar, och jag sjönk ner någonstans i en stol, hjälplös och med en obetvinglig lust att luta mig emot Amys skuldra och vila ut mot den.

Hon kom fram till min stol och satte sig på dess karm.

— Här är du nu igen, sade hon tankfullt, och drog ner kjolen som åkt upp över knäna.

Jag svarade ingenting. Hon hade ju så förbannat rätt. Här var jag nu igen, och därmed var ämnet egentligen uttömt. Hade jag kanske någonting att tillägga? Halvt moderligt, halvt ironiskt böjde sig Amy ner över mig. Och jag kröp ihop, närmare värmen som trängde ut genom halsurringningen, och kände mig som en hundvalp som äntligen hittat en bekväm sovplats framför brasan.

XI.

Restaurangscen.

Efter denna dag undvek jag Amy. Jag träffade henne blott helt tillfälligt, och det kunde hända att vi satt i samma kafé vid skilda bord. Hon brukade vanligen vara i sällskap, som jag endast flyktigt kände och för vilka jag brukade skydda mig bakom en tidning eller medels en nick, som tillräckligt klart visade att jag hade annat för mig för tillfället. Ibland kom Amy då fram till mig för några ögonblick, men hon satte sig inte ned utan vi växlade några tunga, beklämda fraser, varefter hennes kappa säkert och lätt snuddade förbi borden tillbaka till sitt sällskap. Medan jag tände en cigarett och kände en blyklump växa i mitt inre.

Det var som om någonting gått sönder oss emellan den där eftermiddagen, då jag försökt tina upp min förfrusna kärlek med värmen som trängde ut genom Amys halsurringning. Ty när jag, om en halvtimme eller så, vaknade ur tröttheten, som handlöst kastat mig i en stol i hennes rum, sågo vi på varandra som främmande människor gör, när de begått någonting inkonventionellt: förläget men samtidigt med en föresats att komma ur den obehagliga situationen. Amys fingrar, som hade grävt sig in i mitt hår, lågo med ens som stela träpinnar mot mitt huvud, och jag kände att hon kämpade med lusten att draga dem bort. Vi togo brådslande på oss ytterkläderna och gingo på en biografföreställning. Och medan vi sutto

där, nästan tryckta mot varandra, längtade var och en av oss att sitta i en annan bänkrad, eller med åtminstone två stolars mellanrum, för att ha andrum.

Det kan hända att jag överhuvud var människoskygg vid denna tid. Jag gick omkring och kände en blyklump växa i mitt inre. Den tyngde min gång, och jag kunde ibland i timal sitta på ett kafé utan tillräcklig handlingskraft att kunna betala och gå. Kanske jag väntade på att Amy skulle komma in och med sitt sällskap slå sig ner vid ett av borden bredvid. Ty jag kommer ihåg att jag jämt och ständigt brukade se mot dörren och med andan i halsgropen söka bland människorna som kom in. Men kom Amy då verkligen in, förskansade jag mig bakom tidningen, som jag på förhand sökt fram för detta ändamål, och såg knappast opp från den för att hälsa på henne och hennes följe.

Sedan satt jag där och njöt av några lugna ögonblick. Hon var inom räckhåll, tredje bordet till vänster, och jag visste att det endast behövdes en tre-fyra steg för att nå det. Och detta var tillräckligt. Om jag ville, kunde jag gå och sätta mig ned bland dem, och därför satt jag kvar. Då och då kastade jag en förstulen, i en lång båge över hela rummet snuddande blick över tidningen, och när den passerade Amys bord, såg jag att hon igen börjat pudra sig starkare och att hennes ansikte under den sista månaden blivit äldre och tröttare. Jag konstaterade detta med en likgiltig grymhet, och böjde mig över tidningen för att om en stund åter förstulet spionera över dess rand

och förskräckt titta bort, ifall hon råkade vända huvudet åt mitt håll.

En dag råkade vi samtidigt komma in på restaurangen. Jag upptäckte det först när vi båda stodo framför spegeln i tamburen och synade vårt yttre förrän vi gick in. Amy stod helt litet framför mig, och hennes huvud som jag såg i spegeln gjorde en förvånad rörelse, som skulle vara en hälsning.

— Ser jag inte hemsk ut? frågade hon min spegelbild, medan hon pinade kammen genom sina alltid litet tillrufsade lockar. — Jag är så trött i dag.

Kammen hade glidit ut ur lockarna och de suckade lätt.

— Kanske du ser litet trött ut, sade jag. — Men det brukar du ju vara ganska ofta.

Jag hade inte vågat säga det rakt i ansiktet på henne, men så där i spegeln kunde jag riskera det. Den återkastade ett leende som slukades av hallen bakom min rygg.

— Varför ser man dig så sällan nuförtiden — frågade hon om en stund, och vände sig mot mig. Och medan hon lade kammen i sin väska, kom hon att stå alldeles tätt intill mig.

Jag gjorde en vid gest som skulle förklara att jag hade fullt upp att göra och att jag helst inte ville gå närmare in på ämnet. Men emedan hon stod så nära, snuddade jag vid hennes arm, och det såg ut som om jag velat stöta henne ifrån mig. Hon såg förebrående upp till mig, men kom ännu närmare.

— Har du tid att sitta en stund med mig? Mitt

sällskap sitter redan därinne, men jag har ingen lust att redan nu gå till dem. De är så tråkiga.

— Det är jag också, sade jag, men det lät som om jag bett om ursäkt. Jag sade det under det vi redan gick igenom dörren till salen, och det var således för sent att korrigera tonfallet. —

En människa som kommer in i en restaurang blir alltid en smula förvirrad, medan hon tar de första stegen, av de många borden, bland vilka man måste välja, av de otaliga fientliga ögonen som suga sig fast vid en och redan på förhand synas stämnda till ens nackdel. En person som kommer in i restaurang betraktas av gästerna, som redan suttit 10 minuter på sina platser, som en gröngöling, som inte vet att sällskapet därborta i hörnet med all sannolikhet har en konjaksflaska stående under bordet och att den feta herremannen vid bordet bredvid måste vara en utlänning, att döma av kyparens oförstående min, medan han tar emot beställningen. Och ve den nyinträdda om hans kravatt åkt åt sidan, eller om han glömt att borsta av kläderna i tamburen. Hans människovärde sjunker då ögonblickligen några grader under nollpunkten, som även den mest korrekta blir taxerad till, såframt han inte är skådespelare eller har en någorlunda tvivelaktig dam i sällskap. Ty framförallt i det senare fallet utbytes den fördomsfulla gransknin-gen genast mot ett urskuldande leende: se, den där är då ingen nattmössa. Han har säkert ett nachspiel säkerställt, där det kommer att gå till över alla förväntningar. Synd att jag har min fästmö här i kväll, annars skulle jag försöka komma med.

Det var därför en viss lättnad för mig att tillsammans med Amy träda in i salen och lydigt följa hennes säkra gång mot ett bord som hon knappast visste av ännu, men som hennes medfödda restauranginstinkt redan hade vädrat. Det vore kanske för mycket sagt att hennes yttre skulle ha inordnat henne under de »tvivelaktigas» kategori, men det innehöll i alla fall tillräckligt därav för att försäkra oss om ett inte alltför kritiskt mottagande av publiken. Och jag var stolt över Amy, där hon oberört, men därigenom tillika uppmuntrande, sökte sig fram mellan korselden av avklädande blickar, vilka tillfredsställda över resultatet gled oöver på mig: — Jo, jo! Du har fångat dig en bra bit i kväll och därför måste du vara en trevlig karl!

Det oaktat voro vi ännu barbarer i förhållande till den övriga publiken, medan vi satte oss ned vid bordet och hastigt försökte uppfånga dessa så oändligt viktiga detaljer, genom vilka vi kunde bli ett med den övriga publiken. Till höger om oss suto två herrar och en dam, vilka drucko kaffe och däremellan smuttade på sina ölglas. De höjde dem halvt ängsligt, halvt stolt i luften och stötte dem mot varandra, så de demokratiska ölglasen förvånade klirrade till. Till vänster en ensam herre, anspråkslöst förtärande en schnitzel. Han tuggade den omsorgsfullt och omständligt och torkade varje ögonblick mustascherna med sin servett. Längre fram suto några ungdomar, flickorna förskräckt och med omisskänlig avund betraktande Amys kappa, som jag hjälpte henne av med, studenterna med en knappt återhållen förstämning jämfö-

rande den med sina egna damers toiletter. Hovmästaren stod vid ett bord placerat tvärs över dansgolvet och försökte lösa alla hovmästares problem under alla tider: att tillika vara lakej och övermänniska. Några personer med upphettat ansikte i vrån till vänster läto med virtuosaktig skicklighet sina teglas försvinna under bordskanten, för att sedan med ett lycksaligt uttryck röra om deras innehåll, vars höjd omotiverat stigit med en tredjedel.

Allt detta fångade Amy och jag med en vid, vetgirig blick, som vi smekande lät vandra runt salen, och när det var gjort, logo vi båda nöjda och lyckliga för oss själva: vi var inga gröngölingar utan lika erfarna och blaserade som den övriga publiken. Och denna började redan betrakta oss med en viss förstälsefull sympati, en sympati, som tack vare vissa drag i Amys yttre omisskänligt tilltog och småningom höjde oss till en annan kategori än de övriga gästerna. Vi hade segrat. Vi hade blivit upptagna som hedersgäster i restaurangens rättrogna, ptolemeiska värld.

Amys sällskap satt ganska långt borta och kunde knappast se oss, medan vi i en spegel i pelaren bredvid vårt bord ganska bra kunde iakttaga det. De sågo verkligen tråkiga ut, erkände jag, inte utan tillfredsställelse. Jag fick t. o. m. stor lust att meddela Amy det, men hon var alltför sysselsatt med att studera matsedeln för att jag skulle vågat göra det.

Plötsligt sköt hon den åt sidan. — Jag vill dansa.

— Men du sade ju nyss att du var trött, invände jag så olämpligt som möjligt. —

— Det är länge sedan vi dansat sist, tillade jag

urskuldande, ty hon hade rätat på sig och beslutsamt stigit upp: — Kom!

Det är inte alltid sagt att man i en restaurang med dansgolv utan vidare får träda ut på detsamma, utan att genomgå en likadan assimilationsprocess som vid inträdet i salen. Ty dansgolvet är åter en värld för sig, skarpt avgränsad av stolarna och borden runt omkring, om ock med mindre puritanska lagar för nyinträdda. Sålunda kan man på dansgolvet taga sig friheter, vilka äro otillåtna utanför dess gränser, och vilka i värsta fall alltid kunna urskuldade av trängseln, det hala golvet, eller vad det nu må vara. Det är underligt, men man löper på detsamma mindre fara att visa sig löjlig än när man sitter vid sitt bord. Ty de sittande betrakta alltid dem som dansar med en viss avund, en avund som nedsätter deras förmåga av kritik och låter dem ha överseende med sådana i och för sig dödssynder, som att två par stöta ihop eller damens skoknapp råkar gå opp.

Men som redan sagt: dansgolvet har sina egna lagar, vilka fordra absolut efterkommande genast från första steget. Överträdelser straffas ögonblickligen, och det rent automatiskt; man kommer ur takten eller trampar damen på tårna. Låt vara att publiken runt omkring förhåller sig välvillig, desto hänsynslösare ingriper orkestern och låter saxofonerna skratta ut en, så man helst ville sjunka under jorden. Kvintessensen av dessa lagar, vilka egentligen borde finnas uppspikade på väggen i varenda dansrestaurang, är att man under det man dansar ovillkorligen måste ha huvudet tömt på varje slag av tankar eller tanke-

frön, d. v. s. försöka bringa sin hjärna i ett övergående tillstånd av uppmjukning och absolut passivitet. Därför är det egentligen förbjudet att tala under det man dansar. Och ifall detta visar sig vara omöjligt att efterkomma, får man för guds skull inte säga någonting förnuftigt, utan konversera i en lätt, ologisk form, som låter kroppen fritt anpassa sig efter musiken.

Dessa lagar, i och för sig enkla och begripliga för varje normal människa, ha en nackdel, som man upptäcker först vid utträdet ur restaurangen: hjärnan, som med 5 minuters pauser under hela kvällens lopp funktionerat som en sparbössa, i vilken man stoppar in intrycken slant efter slant, vägrar att efteråt förarbeta dem till en bestämd föreställning om kvällens förlopp; man vet bara att man haft roligt eller tråkigt och att räkningen belöpt sig till så och så mycket, men inte ett dugg mera. Att beskriva en restaurangscen — såframt man inte konstruerar upp den rent skematiskt, stöter därför på samma svårigheter som vid återgivande av drömmar eller överkliga föreställningar, hjärnan ger i bägge fallen ytterst ovilligt materialet ifrån sig, och man faller hela tiden för frestelsen att räkna upp yttre händelser, vilka emellertid skett rent mekaniskt och därför i och för sig själva äro värdelösa.

Amy lydde dansgolvet's lagar med en vördnad som endast den som själv varit med om att skapa dem kan ha för sitt verk. Och hon hade lärt mig att ovillkorligen efterkomma dem, åtminstone när jag dansade med henne. Det vore emellertid ett stort misstag att

tro, att hon skulle ha dansat särskilt bra eller med verklig hängivenhet. Hon kom alltid en smula för nära en, vilket ibland gjorde henne själv förlägen och kunde bringa henne ur takten. Men hon kunde inte annorlunda. När vi trätt ut på dansgolvet och hon lagt sin hand på min axel, trängde sig hennes kropp rent intuitivt fram mot min, och vi som under alla dessa dagar varit så fullkomligt avstängda från varandra, voro plötsligt så handgripligt nära varandra, att jag med ens gav fan i alla konvensanser och började tala allvar till henne, medan vi dansade och saxofonerna gjorde sitt yttersta för att påskynda den obligatoriska hjärnuppjukningen. Följderna läto inte vänta på sig. Vi stötte mot ett par, studsade mot ett annat, och jag såg Amys huvud lyfta sig emot mig ur virrvarret av armar, ryggar och halsar kring oss, med ett uttryck som tillräckligt klart uttryckte ett befallande: tig. Men berusad av den plötsliga närheten till henne, lutade jag mig ner mot henne och sade: Jag har ännu inte bett dig om förlåtelse för den gången, du vet. Men det var inte alls så farligt menat, kära Amy. Om du inte vill, behöver du ju inte berätta det för mig heller, nog kan vi väl förbli vänner för det?

Hon nickade, egentligen en smula för energiskt för att det skulle kunna vara ett svar, men emedan jag inte kunde se hennes ansikte, utan bara såg hennes lockar röra sig och åter lägga sig i de av frisören fastställda vågorna, uppfattade jag det som ett sådant, och vi törnade mot en stol som råkade stå litet ut på dansgolvet.

Denna gång kunde Amys ryckning på huvudet inte misstydas. Och vi dansade stumt vidare, hon tätt tryckt mot mig, vilket jag nu hårdnackat ville ställa i samband med mina ord; det fyllde mig med en känsla av befrielse och lycka, som jag var nog klok att inte låta utmynna i några ord utan i raskare och längre danssteg. Därigenom kom hon återigen att hålla sig fastare intill mig, medan hon höll huvudet bortvänt, och när musiken slutade att spela och det hördes applåder kring oss, applåderade jag med, med en entusiasm som tvang Amy att förvånat se upp till mig och sedan hastigt vända sig bort med ett tvetydigt småleende på läpparna.

Jag förstår inte själv nu, varför jag inte då märkte någonting. Kanske var jag litet full. Åtminstone torde jag ha varit det senare på kvällen. Ty när vi kom tillbaka till vårt bord, beställde jag i min idiotiska lyckostämning det ena glaset efter det andra. Jag tror vi hällde mer än en hel flaska konjak i oss den kvällen.

Här vid bordet kunde jag tala fritt. Och jag hade en översvallande svada, om huru lycklig jag var nu när allt var bra igen, och huru ohyggligt jag ångrat mitt uppträde, huru jag den där dagen först sprungit omkring i staden utan en annan tanke än att klockan äntligen måtte bli 6 och jag skulle få se henne. Om tiden därefter undvek jag däremot att tala, kanske emedan jag själv inte riktigt klart kunde förklara vårt beteende; kanske också emedan den ännu låg alltför nära oss, för att jag vågat röra vid den med

lika naiva oförbehållsamma fingrar som när jag talade om det övriga.

Hon hörde på med ett underligt, halvt förvånat, halvt tanklöst leende, medan hon förstrött tummade på sitt glas och såg förbi mig utåt salen. Ibland nickade hon och skålade lydigt för vår återuppståndna vänskap, varefter jag fortsatte med mitt prat. Nu skulle vi träffas alla dagar, i morgon skulle vi äta frukost tillsammans, och sedan fara ut till landet till Ragnar Ström. Vi hade ju på så länge inte varit där. Jag hade träffat honom häromdagen, och han hade förvånat sig över att vi inte alls mera behagade visa oss. Eller — en idé! kanske vi redan i kväll skulle fara dit ut med bil och en flaska konjak i paletåfickan — som vi en gång gjort. — — — Vad säger du om det, Amy?

Jag måste ha varit full. Fastän jag till det yttre verkade fullt normal, bara fruktansvärt pratsjuk. Ty annars hade jag väl inte kommit fram med ett sådant idiotiskt förslag. Jag borde ju ha vetat, att Amy i dylika fall absolut fordrade att själv hava initiativet och obarmhärtigt annullerade vartenda förslag som inte uppkommit i hennes egen hjärna. Därför sade hon bara:

— Det regnar ju i kväll, och fortsatte att se förbi mig mot ett bord någonstans vid motsatta sidan av salen.

Men jag fortsatte att prata och skåla. Och hon hörde förvånat och efterhand ovilligt på, vilket jag emellertid inte märkte. Kanske jag inte ville märka. Jag ville inte låta min illusion gå ifrån mig och sökte

med ord hålla den kvar så länge som möjligt. Så länge jag talade om den trodde jag på den. Hade jag redan då slutat att tala, hade den måhända ögonblickligen ramlat ihop och jag hade inte ens njutit av de några soliga timmarna på en restaurang framför en ölflaska med konjak och Amys trötta huvud förstrött nickande åt min entusiasm.

Antagligen förstod hon inte ett dugg varifrån den överlyckliga stämningen kommit över mig. Vi hade kommit in i salen, båda på misshumör, dansat några varv och sedan druckit något. Och huru hade också hon, Amy, kunnat förstå, att jag, för att hon under dansen hållit sig tätt intill mig, skulle ha dragit några slutsatser? Det var hennes vana att trycka sig intill kavaljeren, hon gjorde alltid så och säkert utan att reflektera över huruvida det kunde uppfattas äga någon bestämd betydelse. Det var hennes sätt att dansa. Hon kände sig säkert lika fjärran från mig som ute i tamburen då vi träffades. Och därför spelade ett förvånat leende på hennes läppar, medan hon såg förbi mig och tanklöst tummade på sitt glas.

Av en tillfällighet — jag hade väl råkat tappa tändstickorna på golvet och böjde mig ned för att taga upp dem — råkade jag se åt samma håll som hon. Men jag såg endast ett huvud som likgiltigt vände sig mot ett annat, som jag inte kunde se, men som antagligen var synligt från Amys plats. Jag glömde det redan under det jag bjöd eld åt henne och gjorde ny beställning, fastän det redan var stängningsdags och räkningen minnsann stigit tillräckligt högt.

Strax därefter kom någon gående från det där

salshörnet mot vårt bord. Han gjorde sig ingen brådska, och på hans steg när han gick tvärs över dansgolvet, hörde jag att det var mannen med den gråa hatten. Han stannade litet åt sidan strax bakom mig, och jag såg Amy förväntansfullt lyfta huvudet mot honom.

Jag tände en cigarett och väntade. Amys ögon sögo sig fast vid mannen bakom mig, hajade förskräckt till när de kommo ihåg mig och blevo med ens dunkla. Musiken spelade opp för sista gången.

Jag bugade: får jag lov? Mannen bakom mig gjorde antagligen lika. Ty Amys ögon löpte förtvivlade av och an mellan oss och slocknade, medan hon rådvill steg upp för att gå med honom. Men emedan jag likaså stigit upp och kom att stå närmare dansgolvet, medan han måste gå runt ett bord för att möta henne, kom det sig att hon gick med mig, och han fick endast en hjälplös, modfälld blick av henne.

Vi dansade och jag sade ingenting under hela tiden. Men vi törnade mot ett par, och Amys huvud som låg lika tätt som tidigare intill mig ryckte till och slog viljelöst mot min skuldra. Och när vi gick tillbaka till vårt bord, voro vi lika fjärran från varandra som då vi träffat varandra i tamburen och talat till våra spegelbilder.

XII.

Krapula.

Följande dag ville jag träffa henne till varje pris. Jag hade beslutat det redan kvällen förut — då jag

låg i sängen efter att ha följt henne hem utmed ändlösa tomma gator, vilka definitivt lamslogo all handlingskraft hos mig och mynnade ut i Amys portgång, som efter ett frampressat: adjö, tack för i kväll, slukade henne med en skadeglad skräll. Min hjärna, som under hemvägen inte förmått utlösa andra föreställningar än en känsla av tryck mot pannan, då och då avbrutet av en stump av någon melodi, som orkestern spelat, gjorde förrän den definitivt domnade bort någotslags kraftanspanning, en grimas, ett fånigt, ovedersägligt beslut att träffa Amy följande dag, helst på förmiddagen och få klart besked en gång för alla. Sedan sov jag, innan jag ens hunnit tänka tanken till slut, och när jag på morgonen vaknade, fanns den orörd kvar i medvetandet, lika kategorisk, som 8 timmar tidigare. Jag började brådska på mig, för att komma i rätt tid, och först när jag doppat huvudet i tvättfatet, och hjärnan ovilligt och makligt började röra på sig, började jag förstå, vad som hänt föregående kväll, och att jag var på väg att gå ut och träffa Amy. Men i stället för att med någotslags omtanke eller kritik överlägga saken, ställde jag den ännu mera kategorisk för mig, allteftersom den första klarvakenheten gick över och började ersättas med den tunga oförmåga att tänka sig in i någonting, som måhända är det väsentliga symptomet för kopparslagare. Sekunderna rann allt långsammare undan, och när jag var färdig med toaletten, hade jag känslan att redan i timtal ha varit uppe och försummat en massa tillfällen att träffa Amy.

Klockan var blott 10. Hon var således ännu

hemma, tänkte jag slött och gick fram till telefonen på skrivbordet. Därtill behövdes måhända tre eller fyra steg, men jag kommer ihåg, att det var en hel evighet, förrän jag kom fram till bordet. Det var som om tiden tänjts ut, eller nästan stannat, och jag ryckte ett par gånger förskräckt till, medan jag gick fram till bordet, över att ännu inte ha nått det. Och när Amys röst främmande och avlägsen nådde mitt öra, var jag i första ögonblicket fullkomligt bragt ur fattningen och mumlade någonting så förhastat och meningslöst, att det dröjde en lång stund förrän hon fick klart för sig vad det var fråga om. Sedan hörde jag mig prata in i luren, allt hastigare och ledigare, och Amys röst fyllde ut pauserna med hennes typiska, menlösa småskratt. Men med ens ryckte min röst förskräckt till, och ett ögonblick senare uppfattade jag att Amy inte alls delade min trängtan att vi skulle träffas. Hon hade fullt upp att göra hela dagen, smålog hon så menlöst som möjligt, men jag kunde nästan se hennes ansikte, morgonsömnigt och uttråkat, med ett egensinnigt veck i pannan som hänsyftade på kvällen i går och fullt och fast var beslutet att inte låta samma historia upprepa sig igen.

— Kanske senare på dagen, retirerade hon efter en paus, ifall du mellan 1 och 2 ville visa dig på kaféet, det kan hända att jag går förbi och tittar in för ett ögonblick. Men du skall inte tro att jag tänker binda mig genom ett löfte, tillade tonfallet, jag säger det här främst för att få slut på detta samtal, som enbart förargar mig. — Adjö så länge; det knakade till i luren, och jag ropade ännu

några hallå efter henne, vilka aldrig hunno fram, ty den där knackningen betydde att hon hängt opp sin lur, och nu sträckte hon antagligen på sig i sin pyjamas som en mjuk, behagsjuk katt, för att kasta sig ner bland kuddarna på sin divan och gäspa ut efter det föga angenäma samtalet.

Men jag var fortfarande för morgonsömnig, yrva-ken, för att kunna befria mig från mitt beslut att träffa henne och klamrade mig därför fast vid hennes löfte att eventuellt träffa mig senare och vågade inte ens det ringaste tvivla på det. Det var dryga 4 timmar till dess, och jag märkte att jag på något sätt måste slå ihjäl dem för att kunna uthärda deras daskiga, krypande gång. Mina kopparslagare gjorde sig mer och mer påminta, och jag kom att tänka på att ett glas sodavatten säkert skulle göra gott — och förresten, det var ju ett slags tidsfördriv; att taga på sig ytterkläderna, gå ned för trappan, ut genom portgången, utmed trottoiren till andra tvärgatan och därifrån utmed Esplanaden ända fram till kaféet. Där fanns garanterade 40 minuter, jag behövde inte bry mig om, huru jag skulle slå ihjäl dem och sedan — jag skulle kanske finna på någonting. Jag blev till och med rädd att tiden inte skulle räcka till för min promenad — ty den tänjde sig i medvetandet ut till en ändlös, brokig väg. Där, någonstans vid slutet av vandringsen fanns kaféet, där jag kunde dricka mitt sodavatten, och sedan tiden när jag skulle träffa Amy. Och fastän den låg ganska långt borta, var den ändå betydligt närmare än jag erfor det just nu, medan jag i flygande

hast klädde på mig och med oknäppt paletå sprang nerför trapporna till mitt närmaste mål, kaféet.

Jag gick brådskande framåt, från hamnen strök en kylig blåst kring gathörnen, den ryckte i mina hattbrätten och trängde in i min upphettade hjärna. Jag tyckte att den svalkade och ville ropa någon-ting åt den, att den borde fladdra än starkare, kanske jag också gjorde det, men i samma ögonblick stötte jag ihop med någon, och mitt patetiska tilltal till blåsten degraderades till en banal ursäkt: att det inte var meningen. Han såg ilsket på mig, jag rusade vidare, och stod frånvarande i kaféets vestibul, framför en spegel, som förnärligt återkastade mitt glåmiga utseende: du har supit i går, min gosse. Jag ryckte på axlarna och gick in, med en pinande känsla att strax måsta vika av åt den ena eller den andra sidan och besluta mig för ett bord. Till all lycka mynnade gången ut vid ett bord, jag satte mig ner, bytte om stol, märkte att jag satt ännu fånigare och beställde med ångest i rösten en flaska vichyvatten. Serveringsflickan såg förstående på mig, med en blandning av medömkan och avund, kanske hon själv inte var bättre därän och inte kunde föreställa sig något härligare än att få sitta tillbakalutad i en stol och fukta sina uppbrända läppar vid ett sodavattenglas.

Men hon överskattade min privilegierade ställning gentemot henne; sodavattnet smakade rök och lät en kväljande ångest krypa upp längs strupen. Redan efter fem minuter hade jag ingen annan tanke än att komma ut ur rummet, som avlägset sorlade ikring mig och inte alls syntes vara stämt till min fördel. En dam

vid bordet bredvid kastade då och då missmodiga blickar på min sodaflaska, medan hon för sin granne berättade en ändlös historia om sin dotter, som haft någotslags obehag på kontoret där hon hade tjänst. Hon berättade den i en jämn ström av ord, som tycktes vara outsinbar och som ett grått tråkigt regn prasslade mot min trumhinna. Och medan hon berättade, tånjdes tiden ut, den stod nästan stilla, precis som på morgonen då jag ringde till Amy, bara att jag nu kände det påtagligare. Jag hörde inte längre meningen i orden, som hennes outtröttliga talorgan frambragte, utan endast bokstäverna, andningspauserna, betoningarna, utan något som helst inbördes sammanhang, oändligt accentuerade, förstorade, fyllande ut de evighetslånga minuterna med sina överdrivna kantiga kroppar.

Jag torde ha suttit på detta sätt omkring en timme eller så, försjunken i en irriterande slöhet, som spände mina nerver till bristningsgränsen — emedan den i själva verket inte var någonting annat än ett halvansinnigt tänkande på att Amy skulle komma in genom glasdörren mittemot, 3½ timmar tidigare än vad hon lovat (hon brukade alltid komma 20 min. för sent) — då hon verkligen kom in och med ett halvtförnärrat leende närmade sig mitt bord. Jag steg otympligt upp, bad henne sitta ner, satte mig själv och visste sedan absolut inte vad jag skulle taga mig till med henne. Luckan till vårt inre, som i går kväll för en stund slagits opp för oss hade åter obönhörligt fallit igen, och tydligen kände hon situationen lika otrevlig som jag. Hon tog upp tidningen, som jag ögnat igenom utan att läsa mera än huvud-

rubrikerna, och fördjupade sig i den utan att ha sagt mera än ett: god morgon, huru står det till? En beklämmande tystnad följde, endast understruken av det allt fylligare sorlet och tobaksmolnen runtomkring, och åter tänjdes tiden ut till ett spänt oändligt gummiband, som dallrade till vid minsta rörelse och slet i mina nerver värre än förut.

Slutligen fann jag på en sats, som åtminstone för några ögonblick kunde bryta trollringen inom vilken vi befann oss. Jag sade: trevligt att jag redan nu fick träffa dig, du hade ju lovat komma först kl. 2. Hon lyfte huvudet ett grand från tidningen, dock utan att taga blicken ifrån den: väntar du på någon annan kanske? Jag kan i så fall gå med detsamma. Men hon gjorde inte den minsta rörelse för att sätta sin hotelse i verket, utan satt kvar nedböjd över tidningen med en kopp kallnat kaffe framför sig. Och efter en stund tillade hon: jag kommer i alla fall inte att sitta länge här, jag känner mig inte alls bra i dag. — Och efter att ha slängt tidningen ihopviken över stolen bredvid, nästan bedjande: jag känner mig så underligt trött i dag, kanske du ville följa mig hem? Jag kände mig förvånad, bragt ur fattningen av denna plötsliga frontsvängning och gjorde en glatt överraskad, men delvis spydig bugning. — Mycket angenämt. Vill du att vi skall gå genast?

Hon log frånvarande mot mig. Hon syntes tänka över någonting, en funktion, som inte alls lämpade sig för henne, ty den gjorde hennes ansikte 5 år äldre, och hon såg också annars äldre ut än 22 år. — Jag skulle ha lust att gå på bio i kväll ifall jag då känner mig

bättre. Vi ha på länge inte varit tillsammans på bio. Förut gick vi så ofta.

Tiden drog sig ihop och slet inte mera så smärtamt i mina nerver. Jag kom ihåg en biografföreställning som Amy och jag föregående vårvinter varit med om. En sentimental, amerikansk film, med Pola Negris trötta, avnötta ansikte i en massa närfotografier, och en primitiv, rörande intrig kring ett barn som blivit berövat sin moder. Jag hade då inte ännu lärt mig att uppskatta den amerikanska filmens innehållsprincip att i ingen händelse tränga alltför djupt under ytan, utan endast vara ett sätt att slå ihjäl två kvällstimmar, och låta dem spårlöst försvinna ur medvetandet. Jag hade därför trots bästa vilja inte kunnat dela Amys förtjusning över de rörande kulissarrangemangen och hållit ett pedagogiskt-estetiskt tal till henne, som hon säkert försökte förstå, ty de ovana uttrycken måste smickra henne, men som hon helt enkelt inte kunde fatta, såframt hon ville förbli sig själv. Det skulle emellertid vara en orättvisa att låta detta framstå som en brist; hon kände kulissernas verklighet långt omedelbarare än vad jag kände livet, det framgick ovedersägligt redan av hennes förmåga att gå opp i dem. Jag kommer ihåg den rörande, läroaktiga minen, med vilken hon åhörde mitt föredrag, då och då avbruten av ivriga nickningar: naturligtvis, ja visst, det är klart. Jag såg från första början att hon inte begrep ett dugg, men ansiktsuttrycket fängslade mig till den grad, att jag fortsatte med mina ytterst teoretiska angrepp mot den amerikanska filmen, medan vi vandrade ned till spårvagnshållplatsen. Och

när hon skulle stiga upp i vagnen, och räckte mig handen, hade det kommit ett högtidligt, allvarsamt uttryck i hennes ansikte då hon sade:

— Nästa gång skall vi gå på en tysk film, jag tycker också att den vi såg i dag egentligen var skräp. Jag hade fått en oemotståndlig lust att antingen skratta henne rakt i synen eller också omfamna henne mitt på Studenthustorget, jag visste bara inte vilket, men i samma ögonblick hade spårvagnen skrällt till och guppat i väg över växlarna, och jag stod ännu länge kvar på refugen, med en känsla av hopplöshet och förtjusning över att äga en flicka som Amy.

Det kan ju hända att också hon kom ihåg den kvällen, mindes kanske sina tankar och intryck då hon satt i spårvagnen, efter det jag sagt adjö åt henne. Ty medan hon nu satt mittemot mig, vårdslöst eller måhända endast trött tillbakalutad mot ryggstödet av sin stol, återspeglade hennes ansikte någonting av uttrycket, som jag iakttagit hos henne den där kvällen, och som måhända just förorsakat att denna likgiltiga, banala biografföreställning med ens blev så levande framför mina ögon. Och när vi sågo på varandra, hade åtminstone jag den känslan, att vi överraskat varandra med att tänka över samma sak, och över Amys ansikte gled ett tunt, försagt småleende, förorsakat av detta minne, som för några ögonblick slätade ut de denna morgon alldeles särskilt påtagliga rynkorna i pannan.

— Det skulle ju vara utmärkt trevligt, svarade jag därför denna gång alldeles uppriktigt. Låt mig

titta — jag grep efter tidningen — vad det vore för filmer att se. Hon böjde sig ivrigt mot mig, men föll åter slappt tillbaka i sin stol, efterlämnande någonting av sitt hårs doft i min närhet: inte finns det några biografannonser i dagens tidning. Det är ju torsdag.

— Jag skall taga reda på, när jag kommer hem, sade jag och hon nickade: — Gör det och ring senare på dagen, att jag vet till vilken biograf jag skall komma. Fastän — det kom åter ett pinat uttryck över hennes ansikte — jag inte riktigt vet om jag kommer att — —.

— Dumheter, det är bara igårkväll, som sitter i ännu, invände jag tvärsäkert. Jag hyste inte den ringaste oro över vad det kunde vara med Amy, illamående och eländig som jag själv var, och då var det ju ganska naturligt, att också hon kände sig dagen efter.

XIII.

Amy blir sjuk.

Jag följde Amy hem i bil. Den var täckt, och luften i den mättades nästan genast med doft av hennes hår. Det innehöll inte så mycket parfym, som någonting annat sövande besynnerligt, som vissnande löv ibland kan ha, och det svepte in mig, medan jag ensam åkte tillbaka, i en långdragen rogivande stämning, som mynnade ut i det lugnande perspektivet

att på kvällen åter få träffa Amy och tillbringa ett par timmar med hennes kappa lätt snuddande vid min. Jag vill inte påstå att utsikten precis gladdde mig. Jag hade inte den ringaste lust att gå på biograf den dagen, tänkte då snarare på vad som eventuellt kunde följa efteråt, promenaden hem, kanske en liten pratstund på hennes soffa. Egentligen föreställde jag mig även dessa situationer i en mycket teoretisk belysning, jag var alltför trött och dagen efter för att kunna smycka ut dem med mera reella detaljer än högst allmänna föreställningar om en vas med blommor på bordet framför soffan och ett slags blå sidendräkt på Amy, som skulle rinna ut över soffan och svalka mitt upphettade huvud. Det fanns mycket litet erotik i den där bilden, och den lilla rest som den möjligen kunde innehålla var alltför stiliserad av mitt behov efter någonting estetiskt, lugnande, som min trögt funktionerande hjärna kunde njuta av, på samma sätt som en person som varit på långresa, och trött och dammig kommer hem, helst tar ett bad förrän han går och lägger sig, för att på detta sätt intensivare kunna njuta av vilan.

Och som det ibland händer, att en till synes fullkomligt utomstående företeelse ger upphov till en tanke-riktning eller stämning, var det, om jag inte missminner mig, just doften av vissnande löv, som utströmmade från Amys hår och fyllde den kvava kupén under min hemfärd, som lugnade mina till bristningsgränsen spända nerver, och läto mig skåda en bild, så idyllisk och menlös, att jag med ens kände mig nöjd och lycklig, och säkert hade somnat om inte färden varit

så kort. Hemkommen kastade jag mig på sängen och tillbragte största delen av dagen i en salig, otvivelaktigt idiotisk stämning, ur vilken jag blott med möda kunde söka mig fram till telefonen och verkligheten, när klockan blivit så mycket att det var på tiden att ringa till Amy och bestämma platsen där vi skulle träffas. Det dröjde rätt länge förrän hon svarade och det hon sade lät under de första ögonblicken så absurt, att hon måste upprepa sina ord en gång till, för att jag skulle förstå, att hon kände sig så pass dålig, att hon inte kunde komma ut, men i stället bad mig komma hem till henne, och hålla henne litet sällskap. —

— Jag är så rädd — — —, här avbröts rösten, och jag hörde på den sedvanliga knackningen att hon hängt på luren, kanske för att förhöja effekten och göra mig orolig över hennes tillstånd, kanske också bara tanklöst, som hon ju ibland brukade göra, utan att det minsta bry sig om intrycket, som orden kunde framkalla.

I första ögonblicket kände jag mig endast förargad över att biografbesöket, som nu med ens framstod för mig som någonting absolut nödvändigt, på detta lättvindiga och nonchalanta sätt blivit avskrivet från programmet. Detta icke minst därigenom att idyllen efteråt ovedersägligt ramlade ihop, d. v. s. blev kompletterad med diverse reala detaljer, som bröto sig ur stämningen och hotade att förvandla kvällen till en allt annat än angenäm samvaro med en person som antingen låtsades eller också faktiskt var sjuk. Jag gick därför ytterst långsamt och ovilligt nedför trappan, köpte i en blomsteraffär några blommor, varvid

jag sorgfälligt valde ut de billigaste, och ringde av alla krafter på Amys dörr, för att på detta sätt åtminstone till en del ge utlopp åt min förbittring, och därigenom lättare kunna frampressa det förbindliga småleende, som är brukligt, när man kommer på sjukbesök. Hon drog undan regeln, och medan jag öppnade dörren, hörde jag hennes bara fötter skyndsamt tassa inåt rummet och sedan tystna vid platsen där hennes säng stod. Jag tog omständligt av mig ytterrocken, något förvånad över mottagandet, och när jag — gud vet av vilken orsak — ropade ett bullersamt: goddag, ut i det mörka rummet, där Amy enligt all sannolikhet måste finnas, svarade hon någonstans långtifrån, alldeles som om hon dragit täcket över huvudet, eller grävt ansiktet ner i dynan, ett halvkvävt: kom hit, är du snäll.

Jag sökte mig trevande in i det kolmörka rummet, stötte mot ett bord, som tidigare aldrig stått på denna plats, utan någonstans närmare fönstret, och fann slutligen strömbrytarn. Och när ljuset flammade upp, fann jag mig stående framför Amys säng, och i den låg hon, vänd mot mig, och betraktade mig ur ett par förskräckta, om förlåtelse bedjande ögon. Detta var igen en överraskning för mig. Först och främst var hon okammad, vilket var det sista, man kunde föreställa sig om henne. För det andra såg hon ut att verkligen vara sjuk. För det tredje — och detta förvånade mig kanske mest av allt — var det lilla runda bordet, som annars brukade stå framför soffan, flyttat intill sängen, och i stället för de obligatoriska tidskrifterna fanns på det ett vattenglas och papperen efter några pulver. Detta bord

som jag stött emot, då jag kommit in i rummet, och som inte alls visade sig vara fönsterbordet, som jag först trott, ingav mig genast en obehaglig förnimmelse att någonting allvarsamt kunde vara å färde, att det kanske inte alls varit en nyck av Amy, då hon bett mig komma hit i stället för att gå på bio.

Hennes vidöppna, skrämda ögon påskyndade denna förvandlingsprocess hos mig, som utmynnade i en vimmelkantig känsla av ömhet och medlidande, och som var så stark, att den i ett nu hade besekrat mitt inneboende obehag gentemot sjuka. Jag satte mig ned på hennes säng och böjde mig ner över henne. Doften från hennes hår strömmade emot mig, men det var en annan doft än tidigare, som om löven redan visnat helt och hållet, och jag drog mig förskräckt tillbaka, utanför dess räckhåll. Hon stönade sakta och drog fram sin hand underifrån täcket, lät den trevande glida över det, och fann slutligen min. Jag tog den och tryckningen kändes fuktig och brännande. På detta sätt tillbragte vi dryga tio minuter, jag stirrande på vattenglasets på bordet och kännande hennes handtryckning allt obehagligare och fuktigare, och hon orörligt ihopkrupen under täcket, som på stället där hennes knän befunno sig slagit en skarp uppåtvänd buckla.

Telefonen befriade oss till slut ur situationen. En mansröst, som frågade efter Amy, och när den hörde att hon låg sjuk, tillkännagav sig som hovmästaren. Han hade fått höra — sade han — att Amy inte var riktigt frisk, och ville därför höra efter huru det stod till. Om hon möjligen behövde någonting? Det gick

inte riktigt för sig att underhandla därom per telefon — han ringde inte hemifrån utan från en kiosk — men kanske han kunde titta in för några ögonblick. — Han skulle inte besvära — för all del — bara se efter vad som kunde behövas och sedan låta det skickas från restaurangen. — Jag vände mig frågande mot Amy. Hovmästaren, det betydde konjak i nästan obegränsade mängder, och det hade därför varit oklokt att avböja hans något påträngande förslag. Hon slöt ögonen och nickade svagt. — Jo, sade jag åt luren, om hovmästaren är så snäll, är vi naturligtvis bara tacksamma för det. Kanske fröken Amy verkligen skulle behöva någonting. Välkommen —. Jag trodde mig riktigt kunna se hans lakejbugning vid de sista orden.

Det förflöt åter en tio minuter, under vilka Amy försökte klarlägga för mig vad som egentligen fattades henne. Hög feber, ont i halsen, och svårt att svälja. Förkylning — tänkte vi båda — då är det minsann löjligt att hovmästaren skall komma. Och han kom. Redan i tamburen började han draga fram ur sina fickor alla möjliga mystiska paket, och när de blivit placerade på fönsterbordet i Amys rum, företedde det en överdådig anblick med två konjaksflaskor majestätiskt höjande sig över frukterna och matvarorna omkring dem.

Hovmästaren var liten och fetlagd, efter några år skulle han antagligen vara skallig. Han kände sig hemma i situationen som fisken i vattnet, satte sig på en stol bredvid Amys huvud, strök varsamt över hennes hand och hade i ett nu korkat upp en av flaskor-

na och till och med trollat fram några glas, vilka uppenbarligen härstammade från restaurangen. Nu tror jag, det är bäst att vi allesammans dricker en grogg, vände han sig åter mot Amy, som vid åsynen av flaskan i uppseendeväckande grad kvieknat till — om fröken har ont i halsen, kommer det säkert att göra gott. I morgon bittida skall jag skicka upp kaffe och en liten frukost, och efter den kommer fröken säkert att vara frisk som aldrig förut. Han hoppade opp från stolen och trippade gravitetiskt ut i tamburen, där jag hörde honom prassla med några papper, och när han åter kom in var han måhända ännu säkrare och högtidligare än förut. Han överräckte blomsterkvasten åt Amy med en djup bugning — kanske däri t. o. m. låg en del självironi — som fick henne att skratta till och sedan pressa fram ett ansträngt: tack, vad hovmästaren är vänlig. Jag kände mig hela tiden på något sätt utomstående, visste inte vad jag skulle ta mig till och föreslog därför en skål. Amy tycktes faktiskt ha svårt att svälja, hon hostade länge och krampaktigt, men bad om mera. Hovmästaren snappade bort flaskan mellan fingrarna på mig och hällde i åt henne, varigenom han kom i tillfälle att böja sig mycket nära henne, medan jag stod bakom hans breda, något blankslitna rock och kände mig allt mer och mer irriterad.

Antagligen undgick detta icke hovmästaren, ty när följande skål föreslogs, steg han upp och flyttade sin stol mera åt sidan för att bereda plats för mig. Jag satte mig ner på sängkanten och såg att Amys ögon blivit dåsiga och krampaktigt vidöppna, varefter det

ånyo skålades för hennes tillfrisknande. Sedan tömde vi glas på glas, och Amy, som i början tappert försökt följa med, fick ett kvävningsanfall, kröp om möjligt ännu mera ihop under täcket och hostade länge och förtvivlat in i kuddarna, varefter hon vände sig mot väggen och slöt ögonen. Hovmästarens stämman hade sjunkit några grader till ett sammetslent halvviskande, under det han berättade några av sina urgamla utnötta historier medan vi tömde de sista resterna av flaskan. Amy sov redan, och jag frågade mig om det inte så småningom vore på tiden att hovmästaren gick. Men å andra sidan hade stämningen hos mig framkallat en varm sympati för honom, en sympati, som mer och mer trängde i bakgrunden min ännu för en halv timme sedan fullkomligt uppriktiga oro över Amys tillstånd, och som måhända tydligast kunde illustreras av våra inbördes platser: hovmästaren satt vid bordet mittemot mig, medan Amy befann sig bakom min rygg, där jag inte kunde se henne, endast då och då höra hennes söndriga andhämtning.

Till slut gick hovmästaren. Jag följde honom ut i tamburen och kände en viss avund mot honom, att han så enkelt klarat sig ur historien: druckit några groggar och sedan gått sin väg, medan jag nu skulle få bära efterräkningen och sitta hos Amy kanske halva natten. Ty någonting i hennes förbrända virriga blick hade befallt mig att ännu stanna och bistå henne, fastän jag å andra sidan omöjligt kunde gissa vad för slags hjälp jag möjligen kunde ge henne. Jag satte mig åter på sängkanten och hon vände sig sukande mot mig. Ögonlocken föllo kvalfullt ner över

hennes upphettade ansikte, och håret hade förlorat varje spår av sitt guldkimmer. Under täcket skymtade kanterna av hennes kropp, uttryckande en rådlös ångest, som efterhand grep även mig, och vi betraktade varandra rädda och spörjande, som om vi trott oss veta svaret på denna ångest, men försökte dölja det för motparten. Kanske det inte lyckades mig tillräckligt, ty med ens flög Amy upp från kuddarna, täcket gled ner från hennes axlar och hennes händer klängde sig fast vid mig.

— Jag vill inte — — du får inte gå ännu — — jag är så rädd, snyftade hon till, och hennes bara armar slingrade sig kring min hals, så jag med ens kände luften taga slut. Jag pressade henne varsamt ned bland kuddarna, men hennes huvud stretade emot, det trängde uppåt, liksom för att inte förlora mig ur sikte, och de numera fullkomligt virriga lockarna sopade förtvivlat över kuddöverdraget. Jag tog hennes hand, strök henne varsamt över huvudet och undrade om jag skulle kyssa henne. Jag hade inte gjort det på långa tider och var rädd att hon skulle missuppfatta situationen, tro mig begagna hennes tillstånd till min fördel fastän hon inte var det ringaste tilldragande sådan hon låg där. Men jag hade trots allt lust att kyssa henne, såframt det kunde bereda henne någon lättnad, jag hyste säkert fullkomligt uppriktiga känslor, vilka hade kastat ikull alla betänkligheter, om dessa inte just bestått av hänsyn. Och medan jag sålunda tvekade om jag skulle kyssa henne eller inte, märkte jag att hon hade somnat, hennes hand hade gripit ett krampaktigt fuktigt grepp om min, som jag

inte vågade dra bort, och jag satt där länge, länge, ömsom betraktande den tömda konjaksflaskan på bordet och ömsom hennes lockar, vilka sopat igen hennes ansikte och endast lämnat en bit av hennes hals bar. Den pulserade och kämpade emot någonting, som tycktes snöra ihop den, och den lilla fliken av örat, som sökt sig fram och där hon annars brukade ha sina runda pärlemorörhängen, hade blivit pionröd av ansträngningen i kampen som fördes i dess kapillarkärl.

XIV.

— *död.*

Detta var sista gången jag fick se Amy. Det följde några blåsiga dagar, när hon låg på sjukhuset och jag vandrade omkring i staden och köpte blommor, som jag gav åt sjuksköterskan, ty jag blev inte insläppt. En morgon ringde jag upp för att höra efter huru det stod till, och sjuksköterskans röst darrade betydligt mera än min när vi talade om åtgärderna vilka borde vidtagas med Amys lik. Det var ett alldagligt, sakligt samtal från en telefonkiosk på järnvägsstationen, och jag vill minnas att jag mycket artigt tackade för meddelandet. Sedan gick jag utmed Esplanaden och frös. Jag kände varken sorg eller någonting annat, bara en stor tomhet och svalka. Emot mig kom en bekant, han var vid sitt bästa humör, jag följde honom en bit, pratande och skrattande som han. Men plötsligt hörde jag honom fråga huru det stod

till med Amy, och när jag svarat, förstod jag på hans ansiktsuttryck att hon var död. Det hade blivit så förvånat och hjälplöst. Munnen ville ännu fortsätta att skratta, medan hans taktkänsla dekreterade beklagande och medkänsla, och jag kunde inte låta bli att tycka synd om honom. Vi gick tiggande ett kvarter vidare, människorna strömmade som en tjock och sprucken massa förbi oss, sedan vek han hastigt av på en sidogata och jag vandrade ensam vidare. Jag kom ut till hamnen, det blåste, och jag knäppte upp överrocken, för att inte känna mig så ensam. Vinden trängde igenom kostymen och skjortan, slet i dem, och jag lyssnade ivrigt till köldförnimmelsen, ty den fyllde ut tomheten i mitt inre och ställde mig på något sätt närmare verkligheten. En dam klädd i en likadan kappa som Amy haft kom emot mig. Hon hade likadana ljusa lockar som hon, och jag sökte fascinerad hennes ansikte. Men avståndet var alltför stort, och först när hon gått förbi, såg jag på hennes ben att det var någon främmande person, som jag tagit för ett spöke, eller som rättare sagt ingivit mig den vanvettiga fantasien, att de sista dagarna endast varit en elak dröm och att jag på min promenad händelsevis stött på Amy, som det hänt några gånger förut.

På eftermiddagen gick jag till restaurangen. Det var kaffekonsert, och jag slog mig ned vid ett stort bord med en grann blomsterkvast. Jag bad serveringsflickan taga bort den, men kände mig efter några minuter så ensam, att jag flyttade till ett annat bord, där några bekanta drucko te med rom. De hällde fliktigt i åt mig, och liksom blåsten ute i hamnen för några

ögonblick förmått fylla ut min ensamhet, så förvandlade också det heta brännande teet den till en högtidlig, djup smärta. Men jag trivdes väl i den, ty den betydde befrielse ur det stela oförstående som hållit mig fången under hela dagen, och stämningen växte och vidgades tillsammans med de sentimentala slagdängorna, till vilka det dansades mitt i salen några steg från mitt bord. De fick en alldeles ny betydelse för mig, och jag upptäckte mig vid att sakta gnola efter melodierna, under det en varm domning fyllde ut mitt inre och var nära att pressa tårar ur mina ögon. Jag torkade skamsen bort dem, men slagern pressade fram nya, och jag satt där som i en förtrollning, kännande en oändlig lättnad och smärta stiga upp i mig i dess rytm.

Jag tog fram mitt notesblock och började skriva ett brev till Amy. Jag hade gjort det varje dag under den tid hon låg på sjukhuset och det var väl mera av gammal vana, som jag gjorde det nu. Jag kommer ihåg att jag därvid använde en litet raljerande ton, men den stapplade redan efter de första satserna, och fortsättningen blev ett förtvivlat banalt nödskrif efter Amy; att endast hon kunde befria mig ur den gråkalla ensamheten, i vilken jag irrade omkring alltsedan morgonen. Och under det jag skrev, vidgades den redan fullkomligt tomma salen, väggarna spjärnade ifrån varandra, och hotade att glida ut i tomrummet, medan jag krympte ihop till en huttrande nervknut, och ur den växte ut min hand, som lät pennan vimmelkantigt rusa fram över papperet.

XV.

Sedan var jag en hjälte under några veckor. Man betraktade mig med en försiktig beundran, och jag hade inte heller någonting emot det, ty det hjälpte mig att dölja min smärta över Amys död, och jag är dessutom allt annat än oemottaglig för smicker och beundran. Och i det stora hela höll sig situationen ganska bra. Det kunde visserligen hända att jag i ett kafé eller en restaurang plötsligt trodde mig se Amy i väggspegeln komma emot mig, och en gång skrämde det till och med opp mig till den grad, att jag rusade opp från min plats och stötte ikull kaffekoppen på bordet. Men i det stora hela lämnade Amy mig i fred om dagen, och det var på natten, som jag ibland upplevde fruktansvärda anfall av svartsjuka gentemot mannen med den grå hatten, som antog skepnaden av en eller annan av mina bekanta, och om jag sedan träffade hans reala motsvarighet följande dag, måste jag först övervinna en viss förbittring mot honom, som jag vanligtvis maskerade med en överdriven, skrytsam hjärtlighet. En sak som hjälterollen, som jag fått mig pålagd att spela, och som kanske inte så litet roade mig, direkt medförde, var att dussintals flickor bjödo sig ut att bli Amys efterträdare, och bland dem de flesta av hennes bekanta och vänner. Måhända ett rörande naivt försök att trösta mig, men som säkert innehöll en god portion maskerad nyfikenhet för den pikanta situation som därigenom skulle uppstå. Jag vet inte. Men jag var alltför passiv och utan initiativ då, och så kom det sig att jag varken sade ja eller nej och

fullkomligt oberäkneligt avslog eller tog emot det, som dessa flickor voro vänliga och dumma nog att bjuda mig. De kunde ibland t. o. m. vara rätt trevliga, men deras nyfikenhet att få njuta pikanteriet i hela dess vidd resulterade alltid i ett och detsamma: de började tala med mig om Amy, vanligtvis prisa henne, och detta var nog för att jag skulle fara upp som ett ilsket djur. Men min rädsla för ensamheten förde dem ständigt ånyo i min väg, och jag var dem tacksam för det, tills ett obetänksamt ord åter lät mig fly ut till Amys grav, rensa bort höstlöven som allt tätare föllo över den och i någon slags stelkramp stå och stirra på kransarna med de redan fullkomligt urblekta banden. Men det var inte länge jag höll ut där, sedan rusade jag tillbaka till staden, hungrigare efter människor än någonsin.

II.

XVI.

Situation när han första gången ser Amy.

— Kommen så här långt visste författaren med ens inte alls huru han skulle fortsätta. Han stirrade en stund på Amys fotografi, som stod framför honom, men när den alltjämt obevekligt smålog mot honom, tog han med ens ut den ur ramen och satte en annan bild i stället.

Den föreställde också henne. Men medan den förra fotografien synbarligen härstammat från tiden kort före hennes död, visade denna en helt ung flicka i en enkel kortärmad klänning. En viss behagsjuka skymtade måhända redan fram ur hållningen, men för mildrad och behärskad av den ungdomliga friskhet, som tyktes strömma ut från bilden.

Den hade stått på Amys toilettbord, och han hade ofta betraktat den med en viss nyfikenhet, ty den var tagen långt före det han känt henne. Han hade ofta frågat sig hurudan denna bilds motsvarighet i själva verket varit, och när han en gång uttryckt detta för Amy, hade en skugga snuddat över hennes ansikte, varefter hon egensinnigt rätat på sig: du skulle sett mig då, jag var en liten snäll flicka, som lydde pappa och mamma och aldrig ens skulle ha sett på dig. Han fick

inte riktigt klart för sig gentemot vem av dem det spydiga tonfallet härvidlag var riktat, det kunde lika väl vara en kritik över författarens person som ett visst ironiskt vemod över att hon då var en snäll flicka, som lydde pappa och mamma, och inte vågat släppa löst det som besjälade den behagsjuka ställningen på bilden. Hon tyckte om att betrakta den ibland, och där-efter jämförande syna sig i spegeln, och man kunde aldrig på förhand sluta sig till resultatet av granskningen, ibland tyckte hon att hon såg bättre, yngre ut på fotografien, men om författaren tanklöst råkade instämma, gled hon hastigt med pudervippan över ansiktet och vände sig utmanande mot honom: *Jaså, du anser mig vara gammal och ful, och ögonen blixtrade till, så att han resignerat böjde sig ner att kyssa henne, vilket hon efter en stunds koketterande lät ske.*

Han hade ofta bett henne om att få bilden, eller åtminstone få låna den, för att låta den bliva reproducerad, men hon hade alltid skjutit opp det, och först efter hennes död hade han helt enkelt gått och tagit den. En tid hade han haft den stående på sitt bord, men sedan tagit bort den, emedan han velat ha henne framför sig sådan han känt henne medan han skrev av detta porträtt. Men nu, när arbetet i det närmaste var fullgjort, och bilden inte hade någonting mera att berätta, märkte han, att den ändå inte givit allt det, som han föresatt sig att avporträttera. Ty det fanns drag hos Amy, som inte syntes på den, drag som hon i allmänhet inte ville eller kunde visa, men vilka i ett obekant ögonblick plötsligt kunde dyka upp, obekant varifrån och förändra hennes ansikte totalt.

Framför allt kunde detta hända när hon blev bekant med en person, som inte hörde till hennes egentliga krets och därför så att säga var någonting nytt och oväntat. Under de första minuterna brukade hon då ofta tappa den jämvikt som han så ofta beundrat hos henne, och någonting naivt och obeskrivligt tilldragande präglade hennes ansikte, medan hennes blickar nyfiket tummade om nykomligen. Författaren fann sig då vanligtvis fullständigt avkopplad från situationen och hade ingenting annat att göra än att vara åskådare. Han försökte att inte visa sig svartsjuk, log förbindligt åt allt, men fick endast då och då förströdda blickar, vilka till hans förargelse blevo fasta och vänliga så snart de hittat tillbaka till den nya personen, som låt vara endast för några minuter intresserade Amy. Men småningom vande han sig därvid och kunde rentav njuta av situationen, framför allt emedan han med full säkerhet visste, att nyfikenheten snart skulle vara tillfredsställd, och hennes ansikte om en kort stund få tillbaka det där en smula trötta, lugna uttrycket, som syntes vara en garanti att hon tillhörde honom. Och därför lärde han sig efterhand att resignera och betrakta Amy som en fullkomligt främmande person, som man vet att skall gå efter en kort stund, men som uppenbarar någonting nytt, som man sätter värde på att komma underfund med. Han brukade i sådana fall se på henne med en smula kisande ögon, ty därigenom suddades de bekanta dragen hos henne ännu mera ut, och den oskarpa bilden, som träffade näthinnan, gav hans

fantasi fria tyglar att komplettera den med sådant som kanske inte alls fanns till i verkligheten. Och då kunde det ibland hända, att han glömde bort vem det var som satt bredvid honom, och ur de bakersta skrymslena av hans hjärna döko fram gestalter, som han redan glömt, men som plötsligen livslevande stodo framför hans öga, frammanade av en vibration i Amys röst, eller en lock som på ett nytt sätt spelade mot hennes kind.

I sådana fall begick han alltid ett oförlåtligt misstag, rättare sagt brott i Amys ögon: han blev tankspridd och fullkomligt omöjlig som sällskap. Ty låt vara att hon inte gav vidare akt på honom; småningom började hans frånvarande min ofelbart irritera henne, och då kunde hon ibland rusa på honom, för att skaka liv i den stelt tillbakadragna hållning, bakom vilken han förskansat sig mot verkligheten. Han kände sig då lydigt skuldmedveten, och gjorde sitt bästa för att söka sig tillbaka till omgivningen, men det ville aldrig riktigt lyckas. Ty medan han varit borta från den, hade det övriga sällskapet redan fått ett visst försprång framför honom, och han kände sig på något sätt efterbliven, han kunde inte följa med samtalet på samma sätt som de andra, ty för dem hängde vad som sades för tillfället ihop med det som redan blivit sagt, och detta hade han inte hört. Han stelnade till ännu mera och försjönk efter några minuters förtvivlad kraftanspanning, som inte förmått utlösa mera aktivitet än ett småleende, som ville vara förbindligt, men i själva verket endast var olyckligt och bortkommet, tillbaka i sitt dåsande tillstånd, tills en ilsken blick

av Amy åter fick honom att spritta till och sömndrucket betrakta verkligheten runtomkring. Därvid kunde han inte undgå att känna sig svartsjuk. Det var en hjälplös, beklämmande svartsjuka, som endast förhöjde hans passivitet och gjorde den ännu ogenomträngligare.

Han försökte visserligen intala sig, att den var ogrundad, och att även han fått sin andel av nyfikna, intresserade blickar av Amy, så länge han varit någonting nytt för henne. Han hade t. o. m. fått dem redan i förskott, förrän han ens blivit bekant med henne. Det hade varit en ljus förmiddag i slutet av april, han hade suttit vid ett bord i ett tomt kafé, och hon satt några steg längre bort vid fönstret. Sol-ljuset hade tjockt och klubbigt runnit ut över salen, som kände sig generad för dess kritiska hänsynslösa nyfikenhet. Också Amy skuggade sitt ansikte för det och skakade då och då förtretat på sina lockar, medan hon läste i ett magasin. Han hade suttit där och med en slö nyfikenhet stirrat på hennes profil och fantiserat ihop någonting om henne, en lika banal som ur verklighetssynpunkt osannolik, omöjlig historia, vari han själv tilldelat sig hjälterollen. I början gjorde han det av ren slattrighet; tidningen som han öppnat och fortfarande höll i handen var allt för uppenbart meningslös i det tjocka solljuset, som i allt bredare strimmor rann in genom fönstret; men efterhand växte därur en stämning, som gjorde bilden allt mer levande framför hans ögon, så att han till slut var nästan fullt och fast övertygad om, att Amy om några ögonblick skulle ge

ett tecken, att han skulle komma fram till hennes bord och göra henne sällskap. Sedan skulle hon berätta en lång och sentimental historia, som han redan skulle veta på förhand, och be honom hjälpa henne ur ett trångmål, ur vilket endast han kände utvägen. — Här dök en obehaglig föreställning upp; skulle -han ha tillräckligt med pengar att betala hennes räkning, ty det där trångmålet, ur vilket han skulle befria henne, hängde trots all romantiskhet, på något sätt ihop med denna storartade gest, som genast skulle ställa honom i ett helt annat ljus i hennes ögon. Han grep hastigt i fickan, slantarna skramlade till, och hon lyfte huvudet från magasinet och vände det mot honom. Han fick en lång forskande blick och en början till ett småleende, och upptäckte att han redan en god stund suttit där och stirrat på henne. Denna upptäckt verkade som en kall duseh, den väckte honom ur hans drömmar i allra sista minuten, ty han hade redan lagt undan tidningen för att stiga opp och gå fram till henne. Hennes trötta småleende förbyttes till ett förvånat ögonkast och en knappt märkbar axelryckning.

Han tog skamset upp tidningen, och skickade ett tjockt rökmoln i väg mot henne, vilket dock aldrig kom fram till målet, utan stötte mot en solljusspelare och ströddes ut till damm. Hon rörde oroligt på sig, tog fram en spegel ur sin väska, burrade till håret, och vände sig sedan åter mot honom, liksom för att fråga, vad han tyckte om resultatet. Han måtte ha uttryckt full belåtenhet, ty denna gång blev småleendet faktiskt av, det dröjde en stund vid honom, och

släcktes sedan genom en tydlig viljeakt, ty hon ryckte energiskt på skuldrorna och böjde sig ånyo över magasinet, så lågt att det inte kunde vara tal om lektyrläsning.

Sedan följde en beklämmande evighet, under vilken han fullkomligt överflödigt prasslade med tidningen och hon ej vågade lyfta huvudet en centimeter högre. Alla möjliga föreställningar runno vimmelkantigt omkring i hans hjärna, han kände växelvis vågor av glädje och missräkning dyka upp, men efterhand lade de sig och han lyssnade efter någon rörelse inne i sig. Det var som om blickarna vilka sprakat till mellan Amy och honom med ens utlöst hela det energiförråd, som endast sparsamt sipprat fram mellan de otympliga fantasifostren som haft honom i sitt våld ännu för några minuter sedan, och resulterat i en känslövirvel, som var alltför häftig för att inte hastigt sina ut. Han kände sig med ens brutalt tillbakasatt i verkligheten, och denna fordrade handling, om också bara som kompensation för den domnade inre energin. Han ringde på servererskan och betalade. Men medan han gick ut ur salen, mycket försiktigt styrande sina steg, emedan han var säker på att Amy skulle se det, kände han åter hennes blick bränna i ryggen och vände sig hastigt om, glömande hela den pompösa attityd som skulle täcka återtåget. Denna gång sågo de varandra stadigt i ögonen, han torde t. o. m. hava gjort en frågande rörelse med huvudet, fastän hon inte ville lägga märke till det, men så slukade dörren honom med ens, och han stod ute i tamburen, en smula

vimmelkantig och oförberedd att taga på sig ytterrocken och hitta ut på gatan.

Från och med denna dag kände författaren igen Amy redan på långt håll.

XVII.

Blir bekant med Amy.

Det är inte omöjligt, att bilden som författaren ånyo dragit fram ur sin bordslåda och ställt upp på sitt skrivbord, var tagen just vid denna tidpunkt, när han första gången observerat henne. Ty när han långt senare — det var väl ett par år — blev närmare bekant med henne och var i tillfälle att studera henne omedelbart, tyckte han att det intryck, som han då burit med sig ut ur det solkvava kaféet, inte hade annat gemensamt med originalet än en viss yttre porträttlikhet, mindre bindande, eftersom den endast hänförde sig till hennes drag, men inte till hennes uppträdande eller sätt. Och det kan inte förnekas att han kände en viss missräkning vid jämförelsen, fastän han senare kunde iakttaga en motsvarande process: under den tid de voro närmare bekanta förändrades Amy ytterligare och hade knappast någonting gemensamt med illusionsbilden, som blivit inpräntad i honom vid ett visst tillfälle. Det var som om den bleknat eller blivit avnött, fastän den å andra sidan blivit långt mera konkret och mindre verklighetsfientlig. Detta irriterade honom, men drev honom även vidare,

och hade den där historien med den gråa hatten inte varit, hade han måhända lyckats avslöja henne helt och hållet. Han hade i så fall ofelbart blivit led vid henne och knappast spelat någon roll alls vid hennes död, om inte Amys tvetydiga beteende tillfört henne någonting nytt och eggande.

Och det var redan vid tillfället, när de blevo bekanta, som han kände en sugande missräkning, som emellertid kategoriskt påbjöd honom börja den avklädningsprocedur, som han efterhand utförde med Amy. Den påbörjades brutalare, än det efteråt visade sig vara rådligt; de hade blivit bekanta en kvav eftermiddag genom att båda ramla in i ett nästan obekant sällskap, som var urtråkigt och åt en ändlös middag för att få tiden att gå. Därtill spelades grammofon, som värden med förtvivlad energi vevade upp platta efter platta, emedan han mycket väl visste att så snart grammofonen upphört att ljuda, sällskapet ofelbart skulle falla sönder och efterlämna ett gapande tomrum, som inte så snart skulle kunna fyllas ut igen. Och denna dödande stämning hade på ett eller annat sätt sammanfört Amy och honom mycket närmare, än alla intimiteter som kunna medhinnas under en dag är i stånd till. De hade knappast växlat några ord under kvällen, men när de ett par dagar senare rent tillfälligt träffades i en affär, tryckte de varandras händer som gamla goda vänner, och sluppo ledigt över de första rådlösa minuterna genom att komma ihåg huru dödande tråkigt de nyligen haft i varandras sällskap, vilket så att säga blev grundvalen för deras mycket hastigt stabi-

liserade vänskap. De trädde ut ur affären och gingo alldeles självfallet vidare tillsammans, och det föll ingen av dem in att bry sig om riktningen, som de inslagit, de gick helt enkelt framåt och befunno sig plötsligt sittande på en bänk i Brunnsparken, varvid de till punkt och prieka betedde sig lika som de svärmande paren runtomkring. Amy hade tagit hans spatserkäpp och stack med den i sanden, medan han ryckte henne allt närmare in på livet, vilket hon lät ske efter att först ha makat sig undan till den yttersta, men också mest undanskymda ändan av bänken. Deras repliker hade redan för länge sedan mist varje självständig betydelse, och han pratade in på henne bara för att se huru hon skulle reagera, ty hennes minspel ingav honom rent fysisk njutning, medan hon ömsom förvånat och ömsom allvarsamt lät sina blickar tumma om honom. Här gjorde han ett litet fel, han lät sig ryckas med av sin ovana att betrakta människor och ting i stället för att gå handgripligt till väga och fortsatte att exellera med kvickheter när deras mission redan för länge sedan var uppfylld, och Amy allt otåligare stack omkring sig med käppen. Hon stirrade fascinerat på hans skospetsar och böjde sig till och med närmare honom, för att bättre kunna fördjupa sig i deras åsyn, men han märkte ingenting, förrän han sagt en platthet och upptäckt att hon lika hjärtligt skrattade åt den som åt alla djupsinnigheter, som han sagt tidigare. Denna upptäckt återförde honom till verkligheten och han tog äntligen hennes hand, som nervöst åkt av och an utan att finna någon hållpunkt.

Sedan gick allt sin gilla gång, och när han på hemvägen, efter att ha följt henne till porten, slattrigt i minnet genomgick det som skett, hade han redan gjort sig en alldeles bestämd föreställning om henne; han visste att hon hade ett födelsemärke på vänstra sidan av halsen, att hennes bröst voro ganska fylliga, och att hennes intelligens och intressesfär inte nämnvärt skiljde henne från de flesta flickor i hennes ålder, varemot hon otvivelaktigt besatt en viss världsvana och yttre raffinemang. Men fastän han sålunda såg sin illusion krossad eller rättare sagt äga en fullt normal matsmältning (hon hade på hemvägen flera gånger omnämnt kvällsvarden som väntade på henne, och det oroade henne att den skulle kallna) kände han sig ändå fullt tillräckligt förälskad, för att utan obehag möta henne följande kväll på Kapellet. Och när han låg i sängen, hade redan en plan hunnit födas i hans hjärna, en något fantastisk plan, enligt vilken han skulle äga henne kanske i morgon och inte senare än i övermorgon, då han skulle bjuda henne till någon restaurang eller kanske t. o. m. på en biltur ut till landsbygden. Vad som sedan skulle följa, var han alltför sömnig att fundera ut, han var alltför säker på sin sak för att oro sig med sådant, när det en gång fanns ett så tillfredsställande perspektiv i omedelbar närhet, varefter han somnade. Men i drömmen undergick hans psykologi någotslags förvandling, han såg Amy komma emot honom i ett ljust skimmer, hon gled in på honom från alla håll, och ur hennes småleende strömmande en alldeles ny ömhet i hans hjärta.

Han vaknade med den brännande känslan att vara pinkär, borstade tänderna med ett jublande raseri och skar sig flere gånger under rakningen, varefter ett jätteproblem hotande reste sig ur hans klädsåk: vilken kostym skulle han taga på sig i dag. Där fanns en rutig sommarkostym och en blå kavajkostym att välja på, vartill som tredje möjlighet kom kombinationen ljusa benkläder och blå rock. Efter en lång och pinsam överläggning bestämde han sig för den rutiga, men kom sedan ihåg att den slog ett fatalt veek mellan skulderbladen och drog på sig de ljusa benkläderna, medan hans hjärna redan i iltempo utarbetade förslag till den mest lämpliga kravatten. Men kravatter äro allt annat än tillförlitliga varelser, man kan knyta en idealisk rosett sex dagar å rad och på den sjunde dagen strejkar den. Det finnes då ingen annan möjlighet än att låta den vila ut en tid, dess egensinne går efterhand om och om några veckor visar den en den mest slaviska lydriad man kan begära av en kravatt. Och denna dag syntes hans kravattuppsättning vara på ett synnerligen svårt humör, det var inte långt ifrån att han gett tappt, då en röd och grårandig till slut behagade nedlåta sig till en acceptabel knut. Rocken vågade han inte taga på sig ännu och tillbringade större delen av förmiddagen i skjortärmarna, ty det var en helgdag, och han hade aldrig förstått sig på att draga någon nytta eller något nöje av dem.

Han satt därför i en länstol i salen, gnolande på en visstump, som han hört på hemvägen från Amys port och slätade sorgfälligt ut vecken på benkläderna,

så snart de antogo en mera allvarsam natur tack vare hans ofrånkomliga vana att sitta med benen i kors. Inne i honom brände som en god matsnaps medvetandet att vara kär och innehavare av en särställning gentemot de övriga människorna som aldrig vetat av huru stora och mjuka Amys ögon blivit i trappuppgången, och vilken härlig rörelse hennes arm utfört, när den vinkat farväl. Han var fullkomligt nöjd och visste inte vad han skulle taga sig till. Till slut hittade han på en i hans tycke glänsande idé, han skulle fara ut till någon holme utanför staden och låta sin nyfödda kärlek stekas av solen, så att den på kvällen solbränd och härdad skulle kunna skrida till aktion. I detta beslut fanns onekligen en hel del sunt förnuft, ty det finnes ingenting mera hälsosamt för en förälskad yngling än att ensam tillbringa några timmar på en allmän simstrand. Lyckas han hålla stånd mot solgassets för varje högre lyftning dödande inverkan och bibehålla sin idealistiska tro till allt det kvinnokött, som stretar i badkostymerna runtomkring, är hans kärlek i stånd att förflytta berg. Lyckas han inte, räddar den svagsinhet, som ofelbart måste gripa honom efter det han bränt opp ryggen och vänt magen mot solgasset, honom från att gripas av Weltsehmerz, och när han kommit hem, har han ingen annan tanke än att få äta sig sömnigt mätt. Badandet åter ger honom en nykter syn på tingen, och det är säkert ingen tillfällighet att sedligheten gärna ser mellan fingrarna på badlivet, ty den vet att det bästa medlet mot öoverlagda dårskaper är kallt vatten.

Plagescen.

Han åkte ut till en holme på högra sidan om staden i en motorbåt fullsatt med kontorsflickor och butiksbiträden, och kände vid åsynen av deras luftiga klänningar sin romantiska stämning sjunka med några grader. Det var ett gudomligt väder, och när båten lagt till vid stranden kände han sig endast litet het i huvudet och slog därför in på en skuggig stig, — som genljöd av nödskrik och jamanden —, ty några hundra meter längre fram låg simstranden. I badhytten där han klädde av sig fick han ett nytt anfall av känslsamhet, ty medan han sorgfälligt lade ihop byxorna på bänken, associerades den halvmörka, kvava badhytten med Amys trappuppgång, och han strök nästan ömt över byxorna, som voro av kvinnlig beige-färg. Sedan stod han ute på stranden och vinnlade sig om en oberoende, imponerande hållning, ty i det flimrande och stänkande oväsendet runtomkring upptäckte han en flicka i en bländande och bedårande simdräkt, som satt strax intill och med formligt raseri grävde ner benen i sanden. Bredvid henne fanns en annan som han inte kunde bli klok på, ty hon hade redan till större delen hunnit försvinna under marken och endast en himmelsblå simmössa stack fram ur den som en omotiverad stjäklös blomma.

Han beslöt att låta sig stekas just på den plats där han stod, men klev först i vattnet för att sedan med lugnt samvete kunna följa med nergrävningsprocessen, som lovade att hålla på ännu en god stund. Han märkte även huru olidligt hett det var och stör-

tade sig resolut i häxkitteln av i vattnet glänsande armar och ben som rörde opp havet till en sjudande, bubblande förvirring. Vattnet strömmade rådlöst och ljumt mellan människokropparna, och vågorna sökte förgäves bringa ordning i situationen och kasta alla objudna gäster upp på stranden. I detta ögonblick tänkte författaren absolut ingenting, och om han försökt komma underfund med temperaturen av sin förälskelse, skulle han resignerat ha märkt att den allt mer och mer närmade sig nollpunkten. Men han märkte bara att han redan suttit nog i vattnet, det var inte mera ljumt, utan fuktigt kallt, och han kom ihåg flickan som grävde ner sina ben i sanden. Det fanns någonting varmt och torrt i föreställningen, och han sökte sig resolut tillbaka till platsen där den himmelsblå jätteblomman som ett sjötecken stack fram ur sanden. Här upplevde han sin första missräkning: under tiden hade flickan synbarligen tömt ut hela sitt energiförråd och störtade sig vid hans åsyn som vansinnig i vattnet, där hon lade sig på magen och vispade upp det till ett sandfärgat skum. Denna bild bragte en fullkomlig förvirring i hans tankegång, den stämde inte alls överens med hans behov av fina heta sandkorn, och han vände resolut hälarna mot henne och huvudet inåt stranden. Inom några minuter hade han försjunkit i ett nirvana av blödsinhet och försonlighet och vaknade först när han hörde någon frustande kasta sig ned bredvid honom, varvid några vattendroppar stack till i hans rygg och genast avdunstade, efterlämnande

de några heta sandkorn, vilka började kittla, så att han såg sig tvungen stiga opp och skaka av dem.

Det var flickan som grävt ner sina ben, och som nu hittat på en ny sysselsättning, hon vältrade sig stönande i sanden och brydde sig inte det ringaste om att hennes hår därvid girigt sög opp varje korn som kom i dess närhet. Författaren hade under tiden legat tillräckligt länge i solgasset för att kunna njuta av denna svalkande åsyn och betraktade därför hennes ormrörelser med intresse och tillfredsställelse. Han försökte även göra sig förtrogen med hennes simdräkt, som mer och mer oroade honom, men det var ingalunda lätt, emedan dess färgprakt än så länge skymdes av ett vått sandlager. Däremot lyckades han småningom komma underfund med hennes anatomi och ansikte; hon var ganska grovt byggd, fastän det antagligen inte skulle märkas när hon var fullt påklädd. Synbarligen var hon första gången på simstranden, ty hon var inte det ringaste solbränd och hennes breda, stora ansikte var nästan gråblekt och kunde säkert antaga ett synnerligen trött och olyckligt uttryck. Men hennes ovanligt, nästan onormalt vitt från varandra ställda ögon, med vilka hon ibland fixerade honom, så han inte kunde låta bli att rentav känna sig generad, förlänade det ett originellt, om icke mystiskt uttryck, och efter en stund kände han ett oemotståndligt behov att kliva ner i vattnet och sålunda bringa reda i sin tilltagande oro. Han steg opp och hade redan satt ena foten i vattnet när flickan med ens rusade förbi honom, varvid hon översköljde honom med sand och vattendroppar, så att han några ögon-

blick inte kunde se någonting och måste torka av ansiktet. Sedan såg han henne några meter längre fram liggande på magen och plaskande med händer och fötter, så han slog en försiktig lov kring henne och sedan sam utåt havet, där han inte behövde frukta några flere attentat.

Sedan låg de flere timmar bredvid varandra, och han kände sig allt mer och mer oroad av hennes bad-dräkt och genom märmg och ben gående blickar, med vilka hon betraktade honom under pauserna mellan sina originella gymnastiska övningar i sanden eller i vattnet. Den blå badmössan låg under tiden orörligt ingrävd i marken och steg med metodisk precision upp varje timme för att gå ned i vattnet och efter precis 5 minuter lägga sig tillbaka på sin plats. Situationen var pinsam, och han hade för länge sedan gjort slut på den — hittat på ett sätt att göra sig bekant, eller helt enkelt gått sin väg, om inte hans olycksaligt romantisk-analytiska läggning påbjudit honom att stanna och konstruera upp flickans egenskaper och drag med stöd av de få givna som han hade. Att börja tala med henne var han rädd för, emedan han redan skapat sig en föreställning om henne och inte ville ånyo uppleva en likadan misräkning, som han redan upplevt med Amy föregående kväll. En okänd människa är trevligare att handskas med redan därför, att man i tankarna kan uppträda mycket hänsynslösare än i handling, och faktiskt var det allt annat än varsamt som han tog i flickan i den regnbågsfärgade simdräkten; (han hade till slut ändå lyckats komma underfund med den).

Till hans försvar måste anföras att det inte alls var uteslutet, att hon under sina sanduppblandade lockar hyste likadana tankar. Det hade inte alls varit ointressant att rekonstruera deras ljudlösa dialog, om det inte lätt kunnat bli en blamage, emedan man ju inte får glömma att den försiggick på en simstrand i det värsta solgasset och därför knappast hade kunnat iklädas en litterär form.

Men tillräckligt bearbetad var dialogen följande: (De kallade varandra av lätt förklarliga skäl du och gävo sig inte mödan att besvara frågor, fastän replikerna ibland rent tillfälligt sammanföllö).

Han: varför i helvete har du köpt det där vidundret till baddräkt? — Hon: jag ville veta vad du egentligen är för en figur. — Han: begriper du kanske inte att du inte alls vore så dum om du köpt dig en enkel svart. — Hon: om du skulle gå efter ett glas sodavatten åt mig, skulle du få visa dig företagsam. — Han: var snäll och vänd dig en liten smula, att jag får se dina bröst. Nyligen låg du alldeles utmärkt, så där ja. — Hon: du får gärna se på dem, jag behöver ju inte veta av det. — Han: du tror att jag vill bli bekant med dig, men nej, lilla vän. Därtill är det alldeles för hett och så här kan vi umgås mycket friare. — Hon: du har en skavfläck efter kragknappen på halsen. — Han: Amy har vackrare ben än du. — Hon: med vem jämför du mig egentligen. Jag ville veta vem du brukar vara tillsammans med. — Han: varför stirrar du så på mig. Brukar du alltid göra det? — Hon: man säger att jag påminner om Brigitte Helm. Mina be-

kanta kallar mig också för Brigitte. Du skulle också få kalla mig så. — Han: bara du inte hade den där simdräkten. — Hon: nu har du tillräckligt länge fått se in i min uringning, och förresten vill jag bli solbränd också på andra sidan.

Som man ser skulle konversationen efterhand blivit fullt normal och hade författaren inte med ens kommit ihåg att han fick skynda på ifall han ville hinna tillbaka till staden i tid, skulle den måhända antagit rentav oanständiga former. (Det är förresten inte uteslutet att den redan hunnit bli det, eftersom ovananförda som sagt utgör en litterär bearbetning). Han gick tillbaka till sin hytt och genomgick i den en förvandlingsprocess; ty när han fullt påklädd trädde ut ur den, var han en i det närmaste normal människa. Amy hade åter intagit den plats som anstod henne. Här måste en viss sammanblandning av vitt skilda begrepp ägt rum, ty hans av solgasset uppmjukade hjärna hade än så länge inte tillräcklig kraft att medvetet eliminera Brigitte och i hennes ställe sätta Amy, utan den nöjde sig med att kasta en klänning över Brigittes regnbågsfärgade simdräkt och ingenting vidare. Ansiktet med de alltför vitt ställda ögonen kvarstodo ännu och förföljde honom medan han satt i aktern på motorbåten och stirrade i propellervirveln som jagade efter den, men vid landningsbryggan stöttes det ikull av en lastbil, som med ens reste sig framför författaren och var nära att köra över honom. Först genom chocken som han härvid upplevde kände han sig fullt återförd till realiteterna och såg Amy antaga en personlig

gestalt, medan Brigittes baddräkt i ett allt mera avlägset solgass löstes upp och sjönk i havet.

XVIII.

Om han föregående dag låtit sig ryckas med av en stämning och genom sina paradoxer fullkomligt bragt Amy ur fattningen, skred han således denna dag med kall beräkning till verket. Som vi sett hade hans förälskelse inte kunnat hålla stånd mot solgasset på simstranden, men ändå varit tillräckligt elastisk, för att till kl. 7 på kvällen återhämta sig i det närmaste. Den hade därvid antagit en mycket nyktrare natur är tidigare; badandet hade sköljt bort all tvivelaktig romantik, och hade författaren inte känt sig en smula sömnig, hade Amy med all sannolikhet redan denna natt sovit i hans säng. I själva verket kramade han henne denna kväll så mycket som det roade honom och lämnade henne sedan i sticket, vilket var dess oförlåtligare, som detta hände i ett ögonblick, när han precis visste att hon skulle ha lytt som en hund. Det är osannolikt att några moraliska betänkligheter spelat in härvidlag, det var en gäst medels vilken han en gång för alla ville ställa sig som den befallande gentemot henne, fastän han som av det följande kommer att framgå, räknat fel. Han gick hem mycket nöjd med sig själv, somnade ögonblickligen, och tillbragte natten på badstranden tillsammans med Brigitte.

Följande dag ringde han aningslöst opp till

Amy och fick det synnerligen kyliga beskedet att hon inte stod att träffas förrän i övermorgon. Trots sin sömnhet hade han föregående kväll varit tvungen att göra våld på sig, när han så omotiverat lämnat henne, och detta hämnade sig nu i form av en obestämmd svartsjuka, som förstörde hans humör för hela dagen. Han kände att allt synbarligen inte alls stod så enkelt till som han föreställt sig, att han ingalunda kommit underfund med Amy, och att hon hade ett personligt liv, som ännu kunde bereda många överraskningar. Det är inte omöjligt att hans besynnerliga beteende varit präglad av just denna känsla, som redan då otydligt börjat röra på sig i honom, och att han helt enkelt inte vågat spela spelet till slut, emedan hans föreställning om Amy i så fall blivit en alltför hel och oriktig, och framför allt utan vidare perspektiv. Förrän vi lärt känna en människa bygger vår hjärna upp henne och river ned henne i oändlighet, och när vår föreställning om henne slutligen stabiliserat sig, betyder det ingalunda att vi kommit underfund med hennes egentliga väsen, utan bara att hon inte intresserar oss längre. Och hade Amy varit i tillfälle att ge honom det han synbarligen åsyftade (ty hennes psykologi var alltför sund för att kunna förstå sig på hårklyverier som dessa) hade hans uppfattning om henne sannolikt hunnit bli ett avslutat helt, som i sin tur ofelbart hade framkallat en dödande likgiltighet från hans sida.

Denna fara var för tillfället överstånden. Han såg en mängd oväntade möjligheter öppna sig för honom, och bland dem fanns en hel del mindre ange-

näma. Han skred därför resolut till verket, strök obarmhärtigt det intryck som han hittills burit på sig av henne och började konstruera en ny Amy, under det han planlöst vankade av och an i rummet och kände sig missnöjd med sig själv och hela den övriga världen. Dessutom hade han affärsbekymmer. Att utförligt redogöra för dem skulle tarva minst 100 sidor, varför de måste förbigås med anmärkningen att de inte voro allvarsammare än i allmänhet, vilket emellertid ingalunda betyder att de voro små. Han skötte dem med en riskfylld våghalsighet, men också med energi, och brukade regelbundet i slutet av månaden gripas av en djup och äkta förtvivlan, som dock var alltför impulsiv för att bli långvarig. Sedan lugnade han sig med känslan av att ha överstått en kris och rentav klarat den, tog ut lönen i förskott och ansåg sig vara en karl som förstår sig på sina affärer. Denna dag upplevde han ånyo ett dylikt anfall av moralisk förtvivlan, vilket hastigt omtöcknade hans hjärna, som sålunda endast halvvägs hunnit komma underfund med sin nya version av Amy. Det är också annars svårt att konstruera opp en människa efter ett avsnäsande telefonsamtal, och han satte sig ner för att bringa klarhet i sitt finansiella läge, låt vara att det endast skulle bli på papperet. Han skrev ut sina utgifter och skulder på ett stort ark, som han noga linjerat upp i kolumner, och fick till stånd en imponerande lista, medan inkomstkolumnen mer och mer blev efter i utvecklingen, som ett ärftligt belastat barn, som tillpåköpet redan tidigt får kännas vid livets svårigheter. Sedan försjönk han i dystra betraktelser, men

gav ingalunda tappt, och började ställa opp inkomster och utgifter mot varandra som två flentliga härar. Och till sin glädje såg han att utgiftssidans styrkor till sitt antal voro många men oorganiserade, medan hans fasta månadslön som en avdelning tanks gick till angrepp mot dem i skydd av hans litterära förtjänstmöjligheters långträffar. Han kände sig i detta ögonblick som en fältherre, beredd att driva en vild hord barbarer på flykten och såg dem redan obeslutsamt draga sig tillbaka, då en växel, som skulle förfalla om några dagar, med ens samlade de vankelmodiga skarorna till ett motangrepp och författaren fick draga fram två månaders förskottslön som reserver för att kunna slå tillbaka skuldernas rasande anlopp. Sedan syntes en ömsesidig avmattning göra sig kännbar, inkomster och utgifter stodo obeslutsamt mot varandra och började förskansa sig i sina positioner. Ställningskriget, som skulle följa härpå var han alltför trött att följa med, och låste in papperet i bordslådan, under det han intalade sig att ha vunnit en knapp seger.

Han kom åter ihåg Amy med en sugande förkänsla att hon skulle kosta mycket pengar, ty att hon hade pretentioner kunde ett barn inse. Ett ögonblick tvekade han och grep redan efter papperet som han lagt undan, men orkade inte fullfölja beslutet och föll viljelöst tillbaka i stolen. Detta var måhända det mest ödesdigra momentet för denna berättelses utveckling, ty i det han handlöst kastat sig tillbaka i stolen, hade han därmed uppgivit kontrollen över händelsernas vidare gång, och historien om hans kärlek till Amy blev efter det

här en rad omotiverat hopknutna tillfälligheter och situationer, i vilka han drogs in som i ett strömdrag. Och till och med den medvetna, rentav storhetsvansinniga gesten, medels vilken han velat tvinga henne på knä, blev härigenom bara en ren tillfällighet (som vi sett torde den delvis ha berott på en så pass prosaisk orsak som att han blivit sömnig efter att ha tagit solbad), och de två dagarna som han tillbragte i väntan på att träffa Amy, upplevde han hela den förnedring som en olyckligt förälskad ung man har att genomgå.

Medels en så pass obetydlig manöver, nästan reflexrörelse, som att dölja sin förvirring bakom ett kyligt tonfall hade Amy således lyckats träffa hans ömmaste punkt, hans tveksamhet och osäkerhet, betingade av att han aldrig visste vilketdera han skulle göra: handla eller vara åskådare. (Därvid föll honom alltid det bäst i smaken, som för tillfället var uteslutet). Och här stod han inför ett liknande problem. Han visste att den passiva roll som för två dagar framåt tilldelats honom skulle förvandla honom till en synnerligen kalltänkt iakttagare av sammanträffandet, som Amy utlovat till lördag eftermiddag, en iakttagare som skulle vara oförmögen till varje spår av handling, och att handling minnsann var av nöden, insåg han alltför väl. Detta perspektiv frätte på honom och förvandlade de rester av aktivitet, som möjligen ännu funnos kvar, till löjliga meningslösa tilltag; han kunde under en längre stund sitta framför spegeln och begrunda vilket drag i hans magra förstämnda ansikte mest kunde imponera på Amy, vilket emellertid van-

ligtvis slutade därmed att han räckte ut tungan åt sin spegelbild, som ögonblickligen gjorde lika, och sedan förskräckt vände sig bort för att taga en bok, bläddra i den och med en känsla av äckel lägga den undan. Eller kunde han på gatan känna sig observerad av någon flicka, han tog då en napoleon-attityd på sig och stirrade fientligt förbi henne, medan hans inre bokstavligen stönade av ensamhet.

(Här träder måhända författarens poetiska natur bäst fram, hans oförmåga att fatta människor och situationer sådana de voro i och för sig, utan att genast försöka inordna dem i ett inbördes sammanhang. Å andra sidan var han inte tillräckligt poet för att kunna nöja sig med de schemata, han sålunda byggde opp, utan sökte sig efterhand alltid tillbaka till verkligheten, som obarmhärtigt bröt ner hans konstruktioner. Därför heter även denna bok »Sönder»).

XXIV.

Han tog henne en eller två veckor senare, och kände sin seger som en ren tillfällighet, vilket han onekligen inte hade så litet rätt i. Det var ingenting annat än en ömsesidig låt-gå-gest, emedan båda insett, att de voro oförmögna till en verklig kärlek och att det därför var meningslöst att längre vänta på den. Om deras sammanträffanden i början haft en frisk anstrykning av improvisation över sig, så höllo de efterhand på att bli dödande tråkiga kafésittanden och promenader, och genom den slattrighet, som härav växte fram, lät

Amy en kväll leda sig opp till hans rum och klädde lydig och ointresserad av sig. Han hjälpte henne därvid med en stel artighet, som genast från början förtog situationen all romantiskhet, men tillika hindrade den från att urarta till rena rama svineriet. Ty i själva verket var hon redan för länge sedan avklädd inför hans inre öga, och under det hon drog av sig klänningen, upplevde han endast samma torra sinnesrörelse som en vetenskapsman, som arbetat ut en teori och som ser den finna motsvarighet i verkligheten. Hon gick också några timmar senare lydigt sin väg, han följde henne ut på gatan och såg hennes silhuett småningom suddas ut av kvällen. Men medan han långsamt steg upp för trapporna, greps han av känslan att denna gång ha kört fast grundligare än vanligt, ty någonting i hennes hållning medan de sagt farväl åt varandra sade honom, att detta ingalunda var sista gången, utan att hon säkert skulle komma tillbaka.

Ty de hade upptäckt att de på något sätt passade ihop; de voro båda ur stånd till någon djupare känsla, men också tillräckligt förnuftiga och ärliga för att inse det. De försökte var på sitt sätt vara nöjda med varandra; han med att mer och mer fördjupa sig i hennes inte vidare komplicerade natur och hon med att inte behöva vara ensam i sin ställning till de övriga människorna. Därur växte efterhand en sympati fram, man kunde även kalla den kärlek, emedan momentet svartsjuka som en mycket väsentlig beståndsdel ingick i den, en sympati som tvang dem att söka varandras sällskap och tillbringa

några tråkiga timmar tillsammans. Så vitt författaren kunde erinra sig, hade han alltid tråkigt i Amys sällskap. En utväg som de lärde sig flitigt begagna sig av var visserligen alkoholen, och därför spelar även den en så stor roll i denna historia. (Detta var ingalunda en profanering eller tecken på impotens i förhållandet, utan spelade för dem ungefär samma roll som biografbesök för vissa älskande par. Teorin att de endast gör det för den mörka salens skull är väl något ensidig. Varje känsla måste näras utifrån med vissa nyhetsintryck för att inte skrumpna ihop till en vana).

En annan utväg var Amys passionerade tycke att åka bil. Hon tvang honom följa med henne på turer utåt staden, men satte sig själv bredvid chauffören, och han satt ensam bakom och såg huru taxametern obarmhärtigt pressade den ena marken efter den andra ur hans plånbok. Hon brukade taga av sig hatten, och håret fladdrade och slog kring hennes ansikte, som allteftersom hastigheten ökades blev livligare och yngre. Farten tjusade henne omedelbart och oemotståndligt, hon försjönk helt i njutningen och glömde bort honom som guppade på baksitsen. De stego vanligen av vid något utvärdshus, drucko en kopp kaffe och promenerade en stund omkring i omgivningen. De förstodo sig inte på att njuta av naturen, den var dem alltför främmande för att utlösa andra än rent estetiska intryck hos dem och dessa kunde i sin tur resultera i fullkomligt oförutsedda stämningar. Ty de förlorade vid åsynen av en skogsdunge eller en igen-grodd damm den säkerhet, med vilken de rörde sig i

staden, och kände sig bortkomna och ängsliga bland de oorganiserade trädstammarna. För att dölja det ljögo de för varandra huru skönt det var att en gång vara borta från de dammiga gatorna och trampa på mjuk, elastisk moss. Och de sade det så ofta, att de vid återkomsten till staden nästan trodde därpå och en söndag beslöto sig för att föranstalta en utfärd för hela dagen. Lyckligtvis regnade det den dagen och den planerade utfärden behöll sin tilldragande form av en illusion, och blev ett gärna anlitat samtalsämne, medan han satt på schäslongen i Amys rum, och hon var ihopkrupen bredvid honom, i halvliggande ställning och med sitt överdrivet långa munstykke mellan läpparna.

Men efterhand stannade samtalet av, och rummet fylldes av en skir tystnad, som båda voro rädda att röra vid. Hon kröp närmare honom, ängslig för att försorsaka minsta ljud och lade sitt huvud på hans knän. Två förfrusna människor vilka sålunda sökte tina upp isskorpan som skilde dem från den övriga världen. Han strök henne varsamt över håret, och emedan hon inte rörde sig, glömde han snart henne. Han tänkte inte heller, bara såg vissa föreställningar dyka upp och slockna i sin hjärna, utan att reagera inför dem. En gång såg han Brigittes ansikte framför sig och hans fingrar kände att hon hade likadant mjukt hår som Amy. Men när han i ett plötsligt anfall av lidelse böjde sig ned för att kyssa Brigitte, möttes han av en förvånad och tillika beredvillig blick av Amy och rusade ut i tamburen efter cigaretter som funnos i hans paletåficka. Han förklarade sålunda

uppträdet för Amy, i själva verket hade han av gud vet vilken anledning rusat fram till tamburspegeln och nästan ryggat tillbaka för det förvirrade halvt vansinniga uttryck som den visat honom. Han betraktade henne sedan misstänksamt och i smyg hela kvällen, liksom för att kontrollera, om det verkligen var hon, och när de lågo i sängen, och hennes huvud endast otydligt skymtade mot kudden, böjde han sig med ens spörjande över henne, att hon förskräckt satte sig upp och lade sin hand mot hans panna: du skulle inte supå så mycket att du börjar se syner. Han skrattade till, men såg i samma ögonblick Brigittes vittställda ögon stirra på honom, och gömde huvudet mot Amys bröst, som hon lugnande pressade mot honom, under det hon moderligt ömt viskade: jag är ju här. Men det räckte ännu länge förrän han definitivt lugnat sig, klockan tickade så uppenbart manande på bordet bredvid, att han hela tiden måste anstränga sig att komma ihåg någonting oerhört viktigt, och när han äntligen kommit ihåg det, såg han en solflimrande simstrand framför sig och på den Brigittes simdräkt grävande ner sina ben i sanden.

Epilog.

När författaren skrivit slut denna roman och fått honoraret för den, beslöt han att supå upp det. Detta beslut var inte något plötsligt infall utan snarare en nödvändighet, som han burit på sig i flere veckor, och som efterhand blivit mer och mer katego-

risk. Han hade lyft pengarna på en fredag och delade upp dem i två delar, av vilka han tog den större delen med sig, när han gick ut samma kväll, för att göra upp räkningen med personerna i denna historia.

De hade förföljt honom dag och natt efter det han lämnat ifrån sig manuskriptet på förlaget, och trängt sig fram med de mest olämpliga fordringar och förslag. Han hade även fått höra att Brigitte hade för avsikt att gifta sig med en handelsresande, vilket fullkomligt bröt ner konstruktionen, som han här utfört med henne. Den allmänna anmärkningen var att tonen var något för dyster, att han uppehållit sig vid alltför oväsentliga detaljer, ställvis imiterat Marcel Proust och varit hänsynslös mot Amy. Särskilt i det sista avseendet kände han sig tveksam. Amy var ju död och döda kunna hämnas.

Hade han inte schematiserat henne till en typ, en romantyp, som endast levde på papperet? Dessa tvivel drevo honom hastigt fram utmed gatorna i den lilla utländska staden, där han för tillfället uppehöll sig. Det var höst, ett fint och stiekande regn strilade ned över hustaken, som syntes bliva ännu lägre och oansenligare i det matta skenet som utgick från regndropparna.

Han gick in i en liten krog, som låg gömd i en gård, och hällde i sig några glas vid skänken. Trycket som han burit på sig, lättade för ett ögonblick, det blev bedövat och han andades några djupa långa tag, varefter han betalade och gick.

Han visste inte vart han skulle gå. Staden ägde

inalles 6 krogar, och han visste att han tids nog skulle passera dem alla. Men först ville han söka sig sällskap, sak samma hurudant. Ty han kände sig med ens rädd för vidräkningen, som skulle följa i natt och ville uppskjuta den tillsvidare. Men gatorna voro blankskurna av regnet och i det närmaste tomma.

Till slut gick han in i en restaurang, där han visste sig åtminstone kunna få en barflicka till sällskap. Det var en unken lokal, känd genom sin försupna kapellmästare, en tjock, flottig jude, vars kostym alltid bar fläckar av öl och »sakuska». Han satte sig ned, beställde en flaska konjak och fick till sin vis à vis en grant målad ryska, som ägde en respektingivande aptit och drack som en underofficer.

Efter att ha druckit ut halva flaskan, upptäckte han en viss likhet mellan henne och Amy. Flickans oxygenoltvättade och omständligt tillburrade hår och den resignerade, trötta munnen, påminde faktiskt avlägset om Amys ljusa, överansträngda huvud. Hon hette Galja och fick en dollar för varje utdrucken konjaksflaska av restaurangdirektionen. Hon kunde ensam dricka upp 2 1/2, berättade hon, med professionell stolhet i rösten och ett egendomligt burleskt koketteri. Skål!

Han nickade förstrött och sökte ängsligt i salen efter bekanta, ty barflickan ingav honom en obehaglig förnimmelse av halhet och köld. Det var ingen människa, utan en behållare i människoform, i vilken man kunde hälla så och så många liter.

Men efterhand tinade hon upp, och hennes drag blevo mer och mer levande eftersom konjaken sud-

dade ut dem. Hon pratade och skrattade med sprucken röst, men bakom den skymtade redan varmare nyanser, som åter ville fram ur djupet av hennes jag, där hon ängsligt bevakade dem för främmande ögon. Hon lutade sig tätt intill honom och sade: kanske du vill komma upp till mitt rum, jag har en grammofon där, som vi kan dansa efter. Därvid hade hon samma koketta, lockande uttryck, som Amy haft, när hon tiggde om någonting, och han reste sig viljelöst för att utmed en mörk trappa följa henne upp till hennes rum som låg i samma gård.

JAG OCH MIN FARS GLASÖGON.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

I.

Min kragnummer är trettionio. Den är egentligen för trång, och när det är hett, eller jag anstränger mig, snör den ihop strupen och vill kväva mig. Någon gång för flera år sedan har jag också haft kragar fyrtio, men de satt illa och skavde som ett löst påsatt halsband. Jag kan inte rå för att min hals inte överensstämmer med de allmänt brukliga kragmått. Jag kan endast rycka på axlarna åt det och försöka reda mig vidare som jag gjort hittills.

Jag studerar juridik. Jag kan inte säga att ämnet skulle intressera mig. Jag kan inte heller säga att något annat ämne skulle intressera mig mera. Jag studerar juridik, emedan man kan få en rätt bra tjänst efteråt och emedan man måste ha en etikett påklistrad för att människorna skall känna igen en.

När jag går förbi bilstationerna i gathörnen, känner jag ibland en bitter avund mot chaufförerna, vilka som fångar sitta inburade i sina bilar. Ty det ligger någonting så oändligt lugnande i att kunna avläsa sitt människovärde från taxametern. Jag har ingen taxameter. Till och med min klocka går oberäkneligt, den ena dagen före och den andra dagen efter, men det är väl därför, att den försöker anpassa sig efter mig, och jag tänker behålla den tills mekanismen blivit fullkomligt obrukbar.

II.

När jag i dag kom opp till min far för att be honom om pengar, blev jag förvånad. Min far gjorde ingen av sina sedvanliga frågor vad jag behövde pengarna till och lade dem utan att säga någonting på bordet. Men när jag kanske litet vårdslöst stoppade dem i fickan, frågade han plötsligt: — Börjar hon inte bli dyr för dig? Han sade det utan minsta tvekan, och när jag förbryllad såg opp, låg det någonting ironiskt och överlägset över hans mungipor. Jag kommer inte riktigt ihåg vad jag svarade, men det måste ha varit ganska tillfälligt och oväsentligt, emedan jag hade fullt opp att göra med att dölja min förvåning. Jag drog mekaniskt fram cigarettasken och bad min far om eld.

Det kom återigen någonting ironiskt över hans mungipor och glasögonen skrattade till. — Kommer du hem till middagen i dag?

Jag visste att han skulle fråga det. — Jag vet inte säkert. Jag skall ringa opp.

Min fars glasögon slocknade och bakom dem såg jag, hur gammalt hans ansikte hade blivit. — Du har inte varit hemma till middagen en enda gång under den här veckan. Skulle det inte vara skäl — — —?

— Jag måste gå nu, sade jag. Jag skall ringa opp.

III.

Erik och jag sitter vid soffbordet till höger om ingången. Det är så att säga vårt bord och vi anse oss

ha obegränsade rättigheter till det. Serveringsflickan har ställt framför oss var sin vita, ironiska kaffekopp och vi rör långsamt om sockret. Det kommer väl att vara vår sysselsättning under de närmaste tio minuterna.

Egentligen känner jag Erik sedan långt tillbaka i tiden. Vi blev studenter samma år och ha sedan dess så gott som varje dag träffats på föreläsningarna. Närmare bekanta ha vi dock varit först sedan några månader, då vi till vår ömsesidiga förvåning funno varandra sittande i Anitas ovanligt extravaganta dubblett. Jag tror inte att någon av oss kände någon särskild glädje vid sammanträffandet. Men vi kom tack vare det genast närmare varandra, upptäckte varandra så att säga. Man kan inte säga att vi blivit vänner därigenom, fastän man kunde tro det, emedan man på restaurangerna och kaféerna blivit van att se oss tillsammans. Vi har bara blivit kedjade vid varandra genom ett fegt och girigt intresse för den andras brister och svagheter och genom vår ömsesidiga svartsjuka, som vi på allt sätt försöker dölja och som vi under tiden lärt oss att behärska nästan obegränsat. Ty vi torde vara ganska jämnstarka och kampen kommer att vara länge, länge, antagligen tills någon av oss tröttnat på Anita och frivilligt drar sig tillbaka. Men det kommer att dröja länge och man måste spara sina krafter för att inte låta sig överrumplas av motståndaren eller Anitas alltid inkonsekventa nycker.

Jag har fått höra att Erik känt Anita betydligt längre än jag, redan under ett par år. De lär ha varit rätt mycket tillsammans under den tiden, nästan

mera än vad som varit rådligt för Erik. Jag har också ibland hört henne nämna hans namn, men den sedvanliga idéassociationen torde ha uteblivit de gångerna och jag måste ha företett en ganska slät figur den där kvällen, då jag första gången såg Erik hos Anita.

Vad henne själv beträffar, så tror jag att saken enbart roade henne. Och den roar väl henne allt fortfarande. Hon tar det som en ny lek, detta underjordiska krig mellan Erik och mig, som hon säkert utan någon dålig avsikt mycket skickligt iscensatt. Anita tycker om boxningsmatcher, amerikanska filmer och sentimentala henne tillägnade dikter. Och situationen är som klippt ur en amerikansk film. Den är vanlig, sentimental och en smula rå, det vill säga precis i Anitas smak. Kanske hon rentav känner sig som regissör för hela härvan.

Vi har rört om sockret till slut, men ingen av oss har den ringaste lust att dricka av kaffet, som vi med så mycken omsorg tillrett. Eriks rosett tittar ovänligt på mig, medan han öppnar cigarettasken och räcker den över åt mig.

— Hur är det med din bil, Erik? frågar jag honom bakom en tidning som jag ingalunda tänker läsa. — Jag har inte sett en skymt av den på sista tiden. Har den kanske blivit sjuk?

Intet svar. Fastän jag inte ser det, känner jag att Erik mycket noga betraktar mig just nu. Jag hör honom söka efter tändstickor.

— Här, säger jag och fångar hans blick, han hade väl inte trott, att jag skulle se opp så hastigt. Ett ögonblick läser jag i den samma fega, undertryckta

antipati, som jag känner mot honom. En skugga böjer sig över bordet.

— Telefon, herr Bender. Jag tror det är fröken Holm.

Vaktmästarens bugning är korrekt, fastän med en liten underton av förtrolighet. Jag stiger opp. Från Eriks cigarett lossnar ett litet tätare rökmoln än vanligt.

Anitas röst klingar alltid främmande i telefon. Jag är aldrig säker på om det verkligen är hon, och hon brukar ibland håna mig för det. Jag förstår därför inte hur vaktmästaren kan känna igen henne på rösten, och han gör det alltid. Jag nästan beundrar honom för det.

— God dag, Anita. Det var då roligt att du ringde opp. Hur står det till?

Anitas röst blir en aning ljusare. Jag är övertygad om att hon småler just nu. Hon småler för resten mycket ofta och fullkomligt utan urskillning.

— Jag sitter här med Erik. Vi dricker kaffe för att ha någonting att göra och emedan vi har ledsamt efter dig.

— Så? Har ni verkligen ledsamt efter mig? Jag tycker mig se Anitas vita oxygenoltänder blixtra till djupt inne i telefonluren.

Plötsligt, med en litet egensinnig grimas, som dock suddas ut av luren och inte når mig: — Ring på efter en timme eller så. Jag har bråttom just nu och du tycks inte kunna säga någonting förnuftigt heller. Alltså efter en timme — — — Hälsa Erik.

Rösten har blivit mjuk och avlägsen. Jag hör henne

lägga på telefonluren. Det förargar mig, detta evinnerliga ringande efter en timme eller så. Det är bara ett av Anitas för resten ganska enkla knep. Men naturligtvis kommer jag att ringa. Jag kan hennes nummer så pass bra, att jag inte behöver se i katalogen när jag ringer opp.

IV.

Man märker genast på Eriks rum att han blott sällan använder det. Det skulle vara ordentligare i annat fall. Vi har mött Torsten på vägen och han har kommit med oss, emedan han ville låna en bok av Erik. Nu sitter han sedan över en timme i soffan bredvid mig och hans vänliga, alltid tillrufsade hår står som hos en raggig, godlynt gårdsracka. Det var verkligen obetänksamt av Erik att ta fram whiskyflaskan ur skåpet förrän Torsten hade gått. Han kommer att sitta här tills vi tömt den till sista droppen och enbart irritera oss med sitt evinnerliga prat om böcker och tentamen. Han är annars en bra karl, Torsten, och jag tycker inte alls så illa om honom, men han har den där olycksaliga egenskapen att truga sig på folk och tråka hela sällskapet till döds. Jag förstår nog att han tar tillfället i akt att få dricka gratis, ty själv har han ju inte råd att bestå sig med sådant, och för resten skulle han aldrig ens komma på den tanken. Men jag begriper mig ändå inte på Torsten. Som sagt: en rätt hygglig karl, men — — —

Erik sitter på fönsterbrädet, han har redan tömt

flera glas och dricker ren wiskey nu. Hans ansikte har blivit grovt och formlöst som alltid när han druckit. Han tittar ut på gatan, antagligen ser han efter Anita, som skall komma om några ögonblick. Jag säger:

— Hur är det med bilen, Erik? Vi kunde kanske senare fara ut och köra runt staden ett tag. Eller vad?

Eriks rosett kröker sig ironiskt nedåt. — Tänker du köra kanske? Jag känner mig åtminstone inte vidare hågad för det. Han böjer sig närmare fönstret och hans rock slår några skarpa veck mellan skuldrorna. De påminna om min fars mungipor. Jag kommer ihåg att jag borde ringa hem.

Torsten börjar prata om en föreläsningskurs, som han skrivit in sig i. Hans goda, en smula plirande ögon titta därvid så vänligt, att jag inte kan gäspa honom rakt i ansiktet, fastän det skulle vara oändligt befriande och skönt.

— Skål, Torsten, säger jag. Du är en bra karl. Men du förstår dig bara på dina studier. Du kommer att vara professor, medan Erik och jag ännu tenterar straffrätten. Eller vad, Erik?

Erik låtsas inte höra. Men Torstens raggiga huvud tittar vänligt och uppmärksamt på mig. Djupt inne i hans plirande, gråa ögon läser jag en försagd, skamsen beundran. Jag får lust att vända bort huvudet.

— Ni är ena oroliga prissar, säger han med sin skygga, tillförlitliga röst. — Men jag förstår inte hur ni håller ut med detta i längden. Jag till exempel, jag kan inte gå omkring och göra ingenting flera dagar å rad. Jag kan inte.

Han tar sitt glas och dricker en djup, fundersam klunk, som om denna kunde skingra alla hans tvivel. Erik hoppar ner från fönsterbrädet och går hastigt ut i tamburen. Ringklockan har skrällt till, det är väl Anita.

Hon kommer småleende in, och Erik stiger tätt efter henne. Torstens händer glida nervöst och brådslande över håret, men det blir bara rufsigare av det. Han ser oerhört högtidlig och sysselsatt ut medan han hälsar på Anita. Han gör det med en öm och skygg vördnad, som får oss andra att förvånat draga på munnen.

Anita har kastat kappan av sig och med ens blivit späd och liten. Hon sätter sig i soffan mellan Torsten och mig, och lockarna rinna som guldormar ned på hennes axlar.

— Pojkarna börja tidigt i dag, säger hon åt puderdosan, som hon öppnat och speglar sig i. Har ni någonting kvar åt mig också? Varför ser Erik så arg ut?

Erik har tagit fram en ny flaska och ställer den dystert på bordet. Han fyller sitt glas och kliver tillbaka till sin plats vid fönstret. En orolig tanke löper ängsligt av och an i min hjärna:

»Tänk om Erik ändå skulle fara ut med bilen — — — I det här tillståndet — — — Tänk om — — —»

Jag hör Torsten halvhögt prata med Anita. Hon lyssnar uppmärksamt, och ett varmt sken tinar opp hennes en smula döda ögon. Det skulle aldrig falla mig in att bli svartsjuk på Torsten. Men det retar

mig att hon med ett sådant intresse lyssnar till hans skräpprat. Jag känner mig litet yr i huvudet.

Någon sätter i gång grammofonen, och den börjar likgiltigt veva på en negervisa. Den gör mig melanholisk och jag böjer mig närmare Anita. Hon sitter vänd mot Torsten, och jag ser att hennes nacke inte blivit klippt på några dagar.

Rytmen trycker mitt huvud allt närmare hennes lockar. De dansa framför mina ögon och skratta utmanande. Jag ser Torstens ansikte långsamt dyka opp bakom dem. Han ser åter oerhört högtidlig och ssyselsatt ut. Men hans rufsiga hår uttrycker en sådan ren och öm tillbedjan, att jag inte kan kyssa Anitas nacke. Någonting klart och genomskinligt skulle gå sönder här i rummet om jag gjorde det.

Jag dricker, och Torstens och Anitas röster stöta som avlägsna, förlupna ordflisor mot mitt öra. Jag kan inte riktigt följa med deras samtal, men jag tror att de tala om någonting för mig främmande och obegripligt. Jag hör Torstens röst skyggt och ihärdigt försvara en bok, som jag är säker på att Anita aldrig läst. Men fastän jag inte ser hennes ansikte, vet jag, att hon uppmärksamt och varför inte förståelsefullt lyssnar till Torstens lärda utläggningar. Samtalet intresserar mig inte det ringaste, men jag känner med ens en underbar hätsk antipati mot dem båda, att de lämnat mig utanför och inte låtit mig taga del av diskussionen. Det är inte alls samma antipati som jag känner för Erik, utan en mycket uppriktigare och bjärtare, som kommer att slockna lika hastigt som den flammat opp.

Anitas och Torstens röster bli allt avlägsnare och tystna helt och hållet. Jag vänder mig bort för att inte se någonting som kunde få mig att brista ut i gapskratt. Men så hör jag plötsligt Anita fråga vad klockan är. Jag tittar förbryllat opp och ser Torsten stå framför mig. Hans goda, plirande ögon titta småleende på mig och sopar ögonblickligen bort allt det meningslösa obehag, som jag ännu för några sekunder sedan känt mot honom.

— Jag måste gå nu, säger han. De vänta mig hem till middagen och dessutom har jag ännu inte läst ett ord i dag. Tack skall ni ha, det var väldigt trevligt.

Han skakar klumpigt och försagt hand med oss alla och blir ett ögonblick stående framför Anita. Hennes lockar skratta utan urskillning, och blickarna glida smeksamt över Torstens rufsiga hår. Men vad skulle Torsten begripa?

Jag hör Erik gravallvarligt och dystert dekretera ut i luften:

— Gudskelov att den där idioten äntligen gått. Tio minuter till och jag skulle kastat whiskyflaskan i huvudet på honom. Och Anita sedan — — — Vad hon gjorde sig till, alldeles som om hon väntat sig en ny hatt av honom.

V.

Jag uppfattar blott otydligt vad som sker nu. Allt flammar opp och slocknar lika hastigt i mitt medvetande. Jag ser Erik och Anita mycket nära bredvid

varandra på soffan. Hon lyssnar uppmärksamt och tar sedan fram puderdosan. Hon är inte mera så blek som förut.

Överrockarna, som vi kastat på en stol, titta förebrående och hotfullt på mig. De röra sakta på ärmarna och deras knappögon blinka illmarigt. En kudde på soffan öppnar munnen och sträcker en broderad, grön tunga mot dem. Eriks överrock reser sig långsamt, den stiger och stiger, men blir aldrig upprätt.

Telefonen skraller till, och överrockarna kryper stillsamt ihop på sina platser. Jag håller luren mot örat och hör min fars röst fråga efter mig. Den låter avlägsen och gammal, och jag måste anstränga mig till det yttersta för att svara.

När jag lägger på luren, är Erik inte mera i rummet. Men Anita står bredvid mig och hennes lockar ringla som guldormar över axlarna. Hon för mig till soffan och smyger sig tätt intill mig.

— Var är Erik? frågar jag mödosamt och försöker hitta honom i hörnet mittemot, bredvid grammofonen.

— Han har gått ut, svarar hon. Vi skall fara ut med bilen. Han har gått efter den.

Jag finner det alldeles naturligt att vi skall fara ut med bilen. Men så rör det sig någonting otympligt i mitt medvetande och jag säger: — Inte kan Erik köra bil i det här tillståndet. Vi kommer att köra ikull, skall du få se — — —

Eriks överrock reser sig till hälften och ser strängt på mig. Jag kan inte uthärda dess hotfulla, lömska blick och vill slå till den, men jag ser Anita bredvid mig.

Hon tittar lugnt och överlägset på mig, och en cigarett glöder mellan hennes läppar. Jag tar den ur hennes mun, och hon lägger armarna sakligt och utan brådska om min hals. Erik stiger in.

Han håller sig mycket rak och talar som om han hölle ett gravtal:

— Bilen är klar. — Raska på, Anita. — Skål!

VI.

Bilen är av sportmodell. Men det finns tillräckligt med plats för oss alla på framsätet. Erik vill styra och Anita sätter sig mellan honom och mig. Jag ser hennes ansikte upplyst av cigarettglöden. Det är lika tanklöst lugnt som annars. Men läpparna skära som ett svart sår över det.

Erik sätter genast hög fart på bilen. Den skjuter som en surrande insekt genom skymningen. Lyktorna ragla förbi, och trädens grenar sträcka sig hejdande efter oss. Jag ser Eriks profil stelt framåtböjd bredvid Anitas huvud. Hon tittar rakt framför sig, på gatan, som i vilda skutt rusar emot oss.

Ett bröstvärn vrider sig allt hastigare mot bilen. Den kränger och viker undan, men bröstväret smyger på från sidan. Någonting högt och hotande reser sig med ens framför kylaren. Jag kryper ihop, men det faller över oss och bilen flyger nedåt, nedåt. Djupt under mig ser jag Eriks ansikte steltnat till en gipsmask, och hans händer löpa som vansinniga över ratten.

VII.

Någon stönar dovt bredvid mig. Det är mörkt och jag borde tända lampan för att se efter vem det är. Men jag kan inte röra mig. Antagligen drömmer jag igen en av de där mardrömmarna, som börjat pina mig på sista tiden. Men jag kan inte vakna, fastän jag vet att jag borde göra det.

Från rummet bredvid hörs det röster. De måste vara många, ty de surrar på samma sätt som bilen för en stund sedan. Bilen — — —? Det är underligt att jag ännu inte kan vakna, det är väl därför att jag druckit så mycket whisky hos Erik i går kväll.

Någonting varmt och klibbigt lägger sig på min ena axel. Det kryper allt djupare under skjortan och ringlar sökande. Men jag kan inte skrika.

Ett ansikte böjer sig över mig. Det ser ut att tillhöra en polis. Hans hand tummar nyfiket vid mig och rycker i min kropp som om den vore en spik som skall dragas ur väggen. — Men maran trycker mitt huvud allt fortfarande och viker blott sakta och ovilligt. Jag ser polisens ansikte förvridas av anspänning, när han med händerna försöker skuffa undan den.

Gatulyktorna gunga starkare än förut och deras fladdrande sken slickar mina ögon med en brännhet, sträv tunga. En tät människomassa tränges omkring bilen, ur vilken Erik och Anita dragas fram. Hennes händer släpa utefter marken, och Eriks ansikte genomflytes av breda, segflytande streck. Polisen böjer sig spörjande över mig. Jag vet att jag borde fråga honom om någonting oändligt viktigt och avgörande.

Och med ens flammor det till i mitt medvetande, lyktorna snurra runt och jag faller nedåt, nedåt, mot en stel gipsmask, som långsamt suddas ut av svarta, segflytande strimmor.

VIII.

Jag ligger till sängs. På stolen bredvid mig ligger en flera dagar gammal tidning, med feta, skadeglada bokstäver stirrande från dess sida. Jag kan inte se tidningen, ty jag ligger vänd mot väggen, men bokstäverna surra kring i rummet och låta mig inte vara i fred. Här och där samla de sig till ett ord eller en rad och ställa sig fnissande framför mig. Jag sluter ögonen, men de ha hunnit krypa under ögonlocken och gunga utmanande på sina hala, nakna kroppar.

»Fruktansvärd bilolycka i går på eftermiddagen. En dödad och två livsfarligt skadade. Grov vårdslöshet vid körandet torde enligt vittnens utsago utgöra enda orsaken till katastrofen.»

IX.

Torsten sitter bredvid min säng. Hans hår är lika rufsigt som oppe på Eriks rum. Och ögonen plira vänligt och skyggt.

Han säger inte mycket. Och jag är honom nästan tacksam för det. Det känns så lugnande att se honom

sitta bredvid sängen och på sitt hänsynsfulla, klumpiga sätt försöka muntra opp en. Han är en hygglig karl, Torsten, fastän litet tråkig och samvetsgrann. Jag tycker egentligen bra om honom.

— Jag har varit och hälsat på Anita i går, säger han skyggt. Jag hade med några böcker åt henne. Staccars flicka, vad hon måtte ha det ensamt att ligga så där allena på sitt rum.

Anita läsande böcker? Jag måste småle.

— Du borde ha givit henne ett par silkesstrumpor, Torsten, säger jag. Det hade säkert glatt henne mera än dina böcker. Eller blommor.

Torsten goda ögon titta förebrående på mig. Jag vänder bort huvudet och börjar skamset räkna tapetmönstret på väggen. Hans röst låter som en anklagelse.

— Blommor? Herregud, hennes rum ser ju ut som en blomsteraffär. Hon har fått så mycket blommor att hon inte vet var hon skall sätta dem. För resten lär du också ha skiekat — — —

Jag ser mina blommor inklämda mellan högtravande, viktiga kvastar och får lust att rusa opp ur sängen. Men Torsten har dragit fram sin klocka och stiger stillsamt opp.

— Du får ursäkta mig. Jag måste på föreläsningen nu. Sköt om dig — — —

Han går mot dörren, men stannar tveksamt:

— Jag förstår inte riktigt — — — Jag trodde alltid, att du var kär i Anita — — — Du sade ju själv — — —

— Jag är det fortfarande, lugnar jag honom. Och

det är med förvåning jag hör, att min röst inte riktigt vill gå med på det.

X.

På bordet framför mig ligger en bok. Den är öppen, och sidorna, vilka inte blivit vända sedan i går, titta bedjande och ängsligt på mig. Jag ser bokstäverna som ett tätt, meningslöst mönster flyta ut över dem, men jag kan inte fånga ett enda ord. De stå där som något slags främmande väsen, vilka leva sitt eget liv och bestämt vägra att underordna sig hjänans förtvivlade krampryckningar att förstå. Detta var egentligen för flera timmar sedan, när tankarna ännu sprattlade och fåfängt grepo efter ordens innebörd. Nu sitter jag vid bordet och känner dem som en grötig massa sakta bubbla under hjärnskålen, tills någon yttre händelse rycker i mig och därmed återställer kontakten med verkligheten.

Telefonen skraller till, och jag hör Anitas röst småleende fråga efter mig. Hennes röst småler nästan alltid och fullkomligt utan urskillning.

— God dag, älskling, hör jag mig säga och bokstäverna på sidan stelna till och lyssna. Äntligen — —

— Ja, det var längesedan vi sist talades vid, småler rösten. Tack för blommorna, Georg. Det var väldigt snällt av dig. Och hur mår du själv?

— Tack, ganska bra. Jag får väl gå ut redan i morgon och skall komma opp och hälsa på dig, om du tillåter.

Rösten flammar opp. — Ja, gör det. Jag har så tråkigt här. Torsten har börjat springa hos mig alla dagar, men, o du milde, vad han kan vara tröttande! Gör det, snälla Georg!

Jag kommer ihåg Torstens vänligt förebrående ögon och vet inte riktigt vad jag skall svara. Anita fortsätter:

— Och vet du, mitt foto lär vara utställt hos alla ateljéer här i staden. Du har väl också sett i tidningen — — — Jag tycker inte alls om bilden, men jag hade ingen lämplig hemma och från ateljén gav de inte den jag ville ha. Är den inte hemsk?

Det är åter den gamla Anita som talar: ivrigt och på samma gång oberört. Jag vill svara, men hon avbryter och orden prassla som sandkorn mot min trumhinna.

— Kan du tänka dig, jag har fått lov att klippa håret alldeles kort. De måste sy ihop såret och ville skala mig som en rekryt. Men jag bad så vackert och då klippte de bara till en del. Men det var hemskt under de första dagarna.

— Stackars Anita, hör jag min röst uppriktigt sorgsen. Dina fina, gula lockar. Det är ju hemskt. Tror du det dröjer länge förrän — — —?

— Jag tänker bära håret alldeles kort nu, svarar hon. Du får se i morgon, vad det ser bra ut. Alltså i morgon — — — Adjö så länge.

Jag lägger på luren. Och för en stund glömmar jag min ännu dovt värkande axel och allt det övriga.

Anita utan lockar? — Jag försöker tänka mig in i

bilden, och den blir lika suddig och meningslös som bokstäverna på sidan framför mig.

XI.

Gatorna ringla genom staden lika oberörda som för två veckor sedan. Jag går på deras stenlagda ryggar och skyltfönstren titta lockande efter mig. Min överrock, som genom det långa väntandet i tamburen blivit slapp och orkeslös, rycker energiskt på sig och vecken slätas ut. Det är skönt att vara ute igen.

Emot mig komma mina kamrater från föreläsningen. De titta nyfiket och försiktigt på mig, och jag känner hur mitt ansikte flyter ut i ett självförnöjt leende. Jag vet att jag har rätt till det och försöker därför inte se allvarsammare ut än vad jag är. Mina kamrater följa mig ett stycke. De stanna vid en fotografiateljés skyltfönster och betrakta med nästan brutalt intresse Anitas porträtt.

Det småler utan urskillning mot dem, och lockarna rinna utmanande ned på hennes axlar. Jag känner en hastig våg av svartsjuka välla opp mot alla dessa blickar, vilka i förbifarten girigt slicka Anitas en smula trötta, vita ansikte. Men det är nästan med saknad jag kommer ihåg, att Erik inte mer finns till och att jag inte har starkare fiender att kämpa emot än gatupassanternas likgiltigt oblyga ögonkast.

Jag säger åt kamraterna att det var roligt se dem, och att vi antagligen kommer att träffas i morgon.

XII.

Restaurangen sorlar sakta, och ljuset faller i vita, duniga strömoln över borden. Några klänningar, tätt tryckta mot svarta, en smula framåtböjda skuggor, glida omkring på dansgolvet. Saxofonerna strö dämpad melankoli ut i luften.

Anita sitter tyst i soffan bredvid mig. Hennes hår ligger ljust och lydigt utefter huvudet och gör ansiktet större, öppnare. Strax bakom ena örat anas ett fint, rött streck, men det kan också vara en skugga. Man märker det knappast i lampskenet.

Jag får lust att gäspa. Jag känner mig trött och nedstämd och stirrar efter cigarettroken, som vill antaga konturerna av Eriks huvud. Det skymmer undan sorlet, och jag sitter allena med Anita i en tom, vit sal.

Hon vänder sig plötsligt mot mig:

— Jag är så trött. Skall vi inte fara hem så småningom? Här är ju så tråkigt att man knappast orkar gäspa.

Det är så tomt i bilen, att jag trycker Anita intill mig och gömmer huvudet i hennes pälskrage. En formlös skugga böjer sig ned över oss och skymmer undan allt det övriga.

Anitas axlar smyga ängsligt ifrån mig. Jag ser henne småle. Men hon småler inte mot mig, utan mot tomheten, som i ljusstrimmiga flisor flyger förbi bilen.

XIII.

Min far har ringt efter mig från kontoret. Jag skall komma opp till honom, helst så snart som möjligt.

Han sitter vid sitt bord framför en hög med papper och brev och hör inte när jag kommer in. Hans glasögon slockna och han visar trött på stolen bredvid.

Jag kan inte uthärda dessa slocknade, kupiga glasögon, bakom vilka min fars ansikte förskansat sig och ibland söker skydd.

Jag tar en tidning från bordet, det är numret om bilkatastrofen. Trycksvärtan suddar ut mitt och Anitas huvud och gör våra ansikten daskiga och tomma. Jag är i profil, och Anitas bild tittar likgiltigt förbi mig.

Min far sitter en smula tillbakalutad i stolen och glasögonen låter en snabbeld av osäkra, borrhande blickar sopa över mig.

— Jag ville fråga dig hur det här, blickarna glida ned över tidningen, hur det här riktigt hänger ihop. Jag har läst i tidningarna och tyckt att de själva inte äro fullt säkra på en punkt. Jag tror allra minst vad de skriver, men jag har mina egna funderingar. Var det — verkligen Eriks fel?

Orden träffa för fullt och slita opp allt det falska lugn, jag sedan olycksdagen försökt gömma mig bakom. Jag svarar långsamt, och min röst klingar förebrående och hes.

— Det var jag, som först föreslog det, men Erik

vägrade då. Senare bad Anita om att få åka bil. Jag tror att jag sade emot, men jag var väl alltför berusad för att göra intryck med mina ord. Erik körde mot lyktstolpen, emedan han försökte väja undan bro-räcket. Det var han som satt vid ratten.

Glasögonen skjuta inte mera så snabbt, men de vet vart de skall sikta.

— Vad hade Erik med — henne att göra?

— Lika mycket som jag — — — han underhöll henne tillsammans med mig, emedan — jag ensam inte hade råd till det. Jag märker att jag sagt en osanning och försöker stryka ut den: Det vill säga han underhöll henne tillsammans med mig, fastän han trodde sig göra det ensam. För resten trodde jag detsamma om mig själv under en längre tid.

— Var han din vän? hör jag min fars röst be om förskoning.

— Nej, det var han knappast — han var inte min vän. Det var för hennes skull — — —

— som du lät honom köra ikull, hör jag min far tänka högt. Han krymper ihop, och hans huvud böjer sig ned över papperen på bordet.

Jag sitter tyst och vet inte vad jag skall säga. Jag ser den obevekliga logiska linjen i min fars tankegång och vet att jag för att övertyga honom måste använda likadana vapen. Men jag kan inte göra det. De äro mig alldeles för främmande och motbjudande. Jag kommer ihåg eftermiddagen oppe på Eriks rum, bilfärden, Anitas likgiltiga småleende och känner att detta aldrig kommer att rymmas in under min fars föreställningskrets. Det kan nog skuffas in dit med våld,

stympas och rivas sönder, men det kommer då att bli till någonting helt annat, en fullständig bankruttförklaring för mig och min far. Allt som är av värde för mig, som håller mig oppe och leder vidare, kommer att vändas emot mig och bli en anklagelse. Och på sätt och vis har ju min fars logiska synpunkt alldeles rätt, det är blott tillfälligheten, som förhindrat några ord, vilka obönhörligen skulle ha vältrat hela skulden på mig. — Nej, det enda jag kan göra, är att tyst och ihärdigt motsäga anklagelserna, utan argumentering, utan förklaringar. Jag stiger opp.

— Du misstar dig, pappa. Jag har inte skuld till olyckan. Jag råkar inte ha skuld till olyckan. Det är allt vad jag kan säga.

— Du råkar inte ha skuld till Eriks död — — —
upprepar han sakta för sig själv, och jag känner att jag inte borde ha sagt det. Ty det ställer mig så oändligt fjärran från honom, rubbar all hans tillit till mig och låter en isande, hemsk likgiltighet gripa kring hans strupe. Jag borde inte ha sagt det.

Jag stiger opp och smyger skamset ut ur rummet. Jag vet att min far kanske förtvivlat väntar på några förklarande ord av mig, men jag kan inte. Jag känner bara att jag fryser och att jag gjort min far mycket, mycket illa.

Skyltfönstren le utan urskillning mot gatan och mot mig. Jag kommer ihåg, att Anita bett mig köpa ett par grå sämskskinns handskar.

DÖDENS STJÄRNA.

(Ungdomsfragment)

(27—29. IV. 1927.)

Detta hände i en avlägsen framtid.

Solen sken som förut, gul och het. Människorna stretade allt fortfarande mot obestämda mål, kanske mera feberaktigt. De sökte och funno, vad de sökt, men deras sinnen blevo därigenom icke tillfredsställda. De rusade vidare, var och en upptagen av sitt.

Blott Bob Ahl, astronomen, skakade på huvudet. Varje natt besteg han sitt flygteleskop och gled opp mot himlen. Och då jorden med dess konstgjorda liv som dimmiga ljusglimtar skymtade opp till honom, riktade han kikaren mot öster.

I kikaren såg han ingenting särskilt — en blågul, flämtande stjärna. Men Bob Ahl tyckte att det var hans stjärna. Han hade upptäckt den en mörk septemberkväll som en liten ljusglimt i trakten av Vintergatan, och nu hade den vuxit till en stor och lysande stjärna. Den närmade sig tydligen jorden och det var detta som gjorde Bob Ahl fundersam.

Han tyckte icke om dess blågula ljus, men det fascinerade honom. Och då han såg på den sovande jorden under sig och den underliga himlakroppen över sig, greps han av tankar, vilka han försökte jaga bort, men vilka surrade kring hans huvud likt mygg. Det kan icke vara sant, det är ju vansinne, tänkte han och ryste.

Bob Ahl satt framför sitt arbetsbord och räkna-

de. Hans ansikte var fårat och bar spår av överanstängning, medan hans ögon feberaktigt irrade bland de otaliga papper och beräkningar, vilka voro kringströdda på bordet.

— Nej, det kan inte vara sant, mumlade han för sig själv. Det får inte vara sant.

Och han fördjupade sig igen i sina beräkningar. Till slut reste han sig stapplande. Han såg gammal och härjad ut. Han lät blicken förströdd irra kring i rummet, liksom för att söka någonting att hålla sig fast vid. Men hans inflammerade ögon sågo blott siffror, stora svarta siffror, vilka likt djävlar dansade kring honom och hånskrattande sjöngo:

»Det är sant, det är sant. Vi strejkar aldrig. Om 8 år har Dödens stjärna bränt opp jorden.»

Och Bob Ahl visste att han hade att meddela detta åt människorna, på det att de skulle kunna förbereda sig att dö.

Han gick fram till ett litet skåp och tog ur det en liten flaska, Nervdöd kallades vätskan, den innehöll. Ty några droppar av den gjorde en människa fullkomligt känslolös mot smärta eller sorg. Hjärnan, förnuftet regerade kallt och hänsynslöst över kroppen.

Bob Ahl gick fram till en liten låda vid väggen, och sade: — — Redaktör Smith.

Efter en stund hördes svaret: Här Smith.

Flygmaskinen hängde orörlig i luften, blott en liten darrning hos dess metallkropp tillkännagav ibland, att ett luftdrag strävade att föra den åt sidan. Ljuset återkastades från dess stålbuk och denna glänste med en kall hård glans. En jätteskugga av maskinen föll på dimlagren där nere. Den såg ut som en jättefluga, som mitt under flykten stelnat och icke kom ur stället.

Bredvid Bob Ahl stod en gammal herreman, som fullständigt saknade hårväxt. Hans stora glänsande skalle var sänkt mot golvet, och han talade med avhuggen, hes röst.

»Klotet kommer således rakt på oss. Huru länge anser du att det ännu räcker?»

»3 à 4 år», svarade Bob Ahl. Han hade blivit mager, och ur hans inflammerade ögon lyste en stor hopplöshet. »Jag har räknat ut; den kommer rakt emot oss».

Den gamle mannen hoppade nervöst till.

»Storartat», utropade han med sin kraxande stämma, »efter 4 år finns det således ingen levande varelse på jorden. Mänsklighetens utrotande på några år är icke någon illusion längre. Storartat.»

Bob Ahl, astronomen, fäste sin blick vid den gamle mannen:

»Efter 3 år finns det ingenting kvar av dig själv. Du kommer att dö i de hemskaste kval. Märker du hettan nu? Den är ingenting mot det, som skall komma. Vi komma alla att stekas långt förrän katastrofen kommer.»

Den gamla mannen teg. Men han skrev ivrigt

anteckningar i en bok, han haft i fickan. Hans tankar hade synbarligen fått en ny riktning. Bob Ahl såg för sista gången genom röret och kopplade till motorn på flygmaskinen. Denna började sakta glida ned, under det två solar korsade sina strålar över den, den verkliga solen, som just stigit upp, och den förfärliga blågult lysande himlakroppen.

Följande morgon rådde panik i Jordens Förenta Staters huvudstad. Den skallige redaktören Smith hade varit oppe i astronomen Bob Ahls flygteleskop för att närmare se på det underbara himlaljuset, som så plötsligt uppenbarat sig. Därvid hade Bob Ahl meddelat honom att denna himlakropp efter ca 2 à 3 år skulle komma att bränna opp jorden. Allt detta stod med jättebokstäver på första sidan av Smiths jättetidning »I Dag».

Naturligtvis köpte folk som galna tidningen. Aldrig hade »I Dag» haft en så strykande åtgång. Man slogs om numrorna som om de varit av guld.

— Det kan icke vara sant, tänkte några. Det kan icke vara sant, att denna jättestad med sina 80.000.000 innevånare skulle vara en grushög om några år. Det får icke vara sant.

Men så sågo de opp till himlen, där två solar simmade i det djupa himlavalvet, kände den förfärliga dödande hettan, och deras tankar förändrades. Jo! det år sant skrek någonting gällt i deras

bröst och de rusade hem med känslan av att någonting stort och avgörande borde företas.

Samma kväll vandrade Bob Ahl omkring på gatorna. Han visste själv icke, vad han ville. Han följde viljelöst med människoströmmen som var på väg gud vet vart.

Slutligen stannade Bob Ahl. Människomassan hade blivit glesare, och larmet mindre öronbedövande. Oppe i luften kretsade hundratals små privatflygmaskiner, vilkas vita ljusögon ibland sågo ned på staden.

Då Bob Ahl stannat, tittade han omkring sig. Han såg att han stod framför en stor byggnad dit folk oupphörligt strömmade in. Han beslöt att gå in och se, vad det var för märkvärdigt med huset. Han trädde in och märkte att han befann sig i en dansrestaurang. Han ville redan gå bort, då det plötsligt föll honom in, att han ju icke hade någonting att göra i natt. Flygteleskopen och stjärnorna äcklade honom. Han steg in i restaurangen.

Han satte sig ned i en vrå vid ett bord och beställde någonting, han visste själv icke vad. Och han satt där vid sitt bord och hörde den automatiska orkestern utan uppehåll spela stycke efter stycke.

Plötsligt såg han en skugga vid sitt bord. Han lyfte opp ögonen och såg en flicka, som tilltalade honom:

— Är Ni astronomen Bob Ahl?

— Jo.

— Ser ni, herr Ahl, jag heter Mia Te. Jag ville

så gärna, att ni i natt skulle visa mig den underbara himlakropp, som skall bränna opp oss alla.

Bob Ahl tänkte igen, att han icke hade någonting för sig i natt och att teleskopet och stjärnorna äcklade honom. Men detta senare tänkte han fullkomligt mekaniskt som någonting inlärt och obetydligt. Han sade därför enkelt:

— Bra, låt oss gå då.

Några minuter senare trädde de ut på gatorna, där det var ljusst och hett som på dagen. Ty oppe i rymden sam en stor blåglödande sol.

De stego opp i maskinen och satte motorn i gång. Apparaten höjde sig ljudlöst från marken och började stiga. Bob Ahl betraktade skyggt sin följeslagerska. Hon var snarare liten än stor till växten. Hennes hår var benat på hjässan och hon hade på sig den sedvanliga dräkten: långa benkläder, kort jakett och tygskor. Hatt bar hon icke, men i handen höll hon en liten näpen käpp. Den smärta gestalten tilltalade Bob Ahl och utan att veta varför och huru började han intressera sig för henne.

De stego allt högre och högre, förbi de kilometerhöga radiomasterna opp mot det djupa himlavalvet.

Då de kommit tillräckligt högt, ville Bob Ahl stanna maskinen, men flickan hejdade honom.

»Låt oss stiga ännu litet», sade hon, »det är så härligt.»

Och Bob Ahl, astronomen, lydde.

Dödstystnad rådde kring de båda människorna däroppe i luften. De hörde tydligt varandras hjär-

tan klappa. Bob Ahl undrade, vems hjärta som klap-pade snabbare. Och han konstaterade med tillfreds-ställelse, att det var hennes.

Så ville apparaten icke stiga längre. Den stod stilla. Jorden var någonstans långt nere och andnin-gen blev flämtande. Bob Ahl ville göra i ordning teleskopet, men flickan lade sin hand hejdande på hans.

»Det är onödigt, besvåra dig inte för min skull. Och för resten tror jag, att det skulle blända mig. Den lyser ju så starkt.»

Bob Ahl såg oförstående på henne.

»— — Men — —» började han.

Hon kom nära inpå honom, så nära att han kunnat kyssa henne på håret, ty hon var mindre än han.

»Nej, nej, icke så, men låt mig komma ned igen, jag mår illa.»

Bob Ahl satte motorn i gång. Som en sten sjönk flygmaskinen nedåt. Då de kommit till de högsta antenmastspetsarna vände hon sig mot honom:

»Tack så mycket, det var härligt», och hon sträckte båda händerna mot honom. Han grep girigt efter dem och släppte dem icke på en stund. Och hela dagen tänkte han på huru fina och varma de varit.

Då våren kom, beredde människorna sig på att dö. De förberedde sig med mera värdighet, än vad

man kunnat vänta sig. Ingen talade om vad som skulle komma; livet rullade vidare som vanligt, men man märkte tydligt att slutet förestod.

En underbar tystnad rådde över Jordens Förenta Staters huvudstad. Fabrikerna stodo, börsen var tom och flygmaskinerna stodo i långa rader och sovo. Blott radion arbetade under högtryck, den anropade de övriga planeterna om hjälp, men fick endast otydliga och oförståeliga svar. Nöden var där synbarligen lika stor som på jorden.

Hettan var olidlig. All växtlighet hade förtorkat och hungersnöden började hota. På flere ställen hade eldsvådor utbrutit. De hade varit oerhört svåra att släcka, emedan de flesta vattenkällor redan utsinat.

En del av människorna hade gripits av en vansinnig nöjeslystnad. De ville njuta av livet för sista gången. Och vad skulle de vara rädda för? De unga flickorna skulle ändå icke hinna få några barn, männen skulle knappast hinna supa ihjäl sig, förrän slutet kommit.

Och därför voro restaurangerna dygnet om fyllda, och den automatiska orkestermusiken nådde en oanad utveckling. Det fanns inga kypare eller vaktmästare på hotellen, därför fingo gästerna i tur och ordning fungera som sådana. Var och en arbetade för sitt eget nöjes skull. Sålunda hade man delvis förverkligat en utopi, men blott alltför sent.

Bob Ahl släpade sig utmed de glödgheta gatorna till Mia Tes våning. Hon hade ringt opp till honom och sagt att hon höll på att kvävas. Bob Ahl

hörde lugnt på vad hon sade. Detta var i själva verket en högst vanlig företeelse nuförtiden. Ungefär hälften av stadens invånare hade redan avlidit.

Situationen var hemsk. Vattentillförseln hade avstannat för en vecka sedan. Temperaturen steg dag för dag. Ljuset som kom från den fördärvbringande stjärnan var nu så starkt, att man icke kunde gå ut om natten.

Då Bob Ahl stapplade in i Mia Tes våning, såg han genast att döden gjort sitt intåg tillsammans med honom. Flickan låg på sin säng med underligt förvridna händer, och de intorkade läpparna rörde sig knappast. Då Bob Ahl tog hennes hand, öppnade hon mödosamt ögonen: »Tack» flämtade hon knappt förnimbart.

Därefter låg hon orörlig, och Bob Ahl satt och höll hennes hand. Han kände huru pulsen blev allt svagare och svagare tills den slutligen helt och hållet avstannade. Men han var så trött och utmattad, att han först då hennes hand blivit kall och tung förstod att Mia Te var död.

Han steg mödosamt opp, tog ur fickan en liten påse och strödde därur ett vitt pulver över den dödas kropp. Denna började krympa ihop och inom förloppet av en halv timme fanns blott en stofthög kvar av Mia Tes unga kropp.

Efter det Bob Ahl gjort sin väninna denna sista tjänst, steg han opp och stapplade ut genom dörren. Han begav sig hemåt.

Under vägen var han tvenne gånger nära att falla över lik, som lågo på gatan. Då tog han ur fickan

den lilla påsen och strödde över liken av samma pulver, han strött över Mia Te.

Hemkommen gick han av och an i rummet. Men så fattade han ett beslut. Han gick ut på balkongen, där hans flygmaskin stod. Han tog bort teleskopet och synade noga motorn. Därefter fyllde han behållaren med benzin och inväntade kvällen.

Jättestor och bländande höjde sig den hemska himlakroppen vid horisonten. Den kastade sina sneda strålar över den döende staden och upplyste den med bjärta blåvita ljus.

Då steb Bob Ahl i sin flygmaskin. Han hade en flaska vatten med sig — det sista vatten, han ännu ägde. Han såg ut som om han förberett sig för en längre resa.

Motorn började ljudlöst surra, och flygmaskinen susade Dödens stjärna till mötes.

Marsinnevånarna befunno sig i den största upphetsning. Det hade räknats ut, att Dödens stjärna i natt skulle kollidera med jorden.

Alltifrån aftonen voro alla högre ställen fullsatta med folk, vilka bleka av spänning sågo på jorden, som lik en blek stjärna sam vid horisonten.

Plötsligt ljöd ett skrik från allas läppar. Ett starkt, intensivt ljus steg opp bakom horisonten och omstrålade Jorden med en hemsk blåvit glans. Så

höjde sig ett jättelikt vitglödande klot och man trodde sig se, huru det sakta närmade sig jorden.

Några timmar räckte denna fasansfulla syn, så såg man, att jorden allt mer började närma sig Dödens stjärna. Och med ens flammade en jättelåga över hela den ostliga himlen. Man kunde icke se vad som försiggick, ty ljusskenet var för bländande.

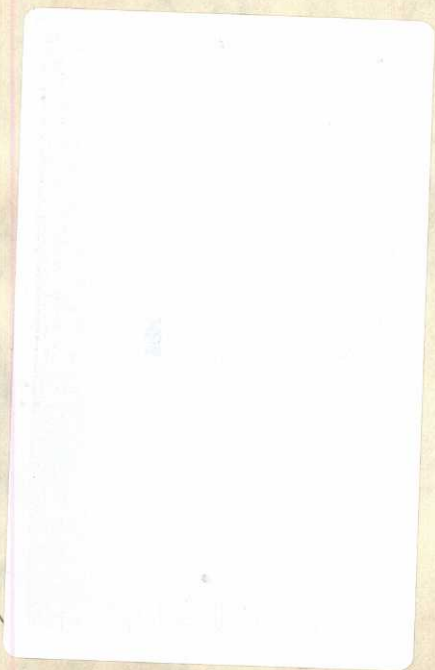
Jorden rusade allt närmare och närmare den hemska vitglödande massan. Den rusade i väg allt hastigare och hastigare, besjälad av en enda längtan, att förintas. Och då den slutligen störtade sig i ett hav av eld och ljus, själv eld och ljus, kände den samma glädje, som en människa känner, som äntligen hittat hem.

I N N E H Å L L:

Dikter (1926—1929)	I
Dikter (Kovno 1929—1930)	25
Fantasistycken (1926)	45
Kåserier (1928—1929)	57
En bilfantasi	59
Ett kåseri om motorcykeln	61
Autobussen	64
Mineralvatten	66
Sakernas uppror	68
Essayer (1929—1930)	71
Den psykologiska filmens bankrutt	73
Filmens inverkan på våra dagars litteratur ...	80
Den sovjetryska filmen	86
Filmstjärnor och regissörer	95
Den modernistiska dikten ur formalistisk syn- punkt	102
Den moderna krigsromanen	111
Den okände soldatens grav	117
Sönder	123
Dödens stjärna	263

11/16
 99

Pris Fmk 55:—

175

JOHN JOHNSON
BOKBINDARE
GÖTEBORG

